הצופה

ב"ה, יום ששי, ז' אייר תשמ"ו (16.5.1986) • שנה נ' • גליון 14087 • המחיר: 0.80 ש"ח, כולל מע"מ

עתון התנועה העולמית של המזרחי והפועל-המזרחי * מייסד ועורך ראשון, הרב מאיר בר-אילן ז"ל

היום — פרשת אמור

	יום ששי	שבת
	כ"ב בעומר	כ"ג בעומר
הפרק:	תהלים כט-ל	תהלים לא-לב
המשנה:	כלים יז, א-ב	כלים יז, ג-ד
הדף — בבלי:	גיטין מא	גיטין מב
ירושלמי:	סוכה כג	סוכה כד
ההלכה:	או"ח קנג, יב-יד	או"ח קנג, טו-טז
רמב"ם:	אישות ב-ד	אישות ה-ז
הזריחה:	4.33	4.38
השקיעה:	43.1	6.31
סוף זמן ק"ש:	7.14	7.15

הדלקת הנר

	עי"ש	מוצ"ש
ירושלים	5.51	7.10
תל־אביב	6.09	7.13
חיפה	6.03	7.13
אילת	6.04	7.06
באר־שבע	6.06	7.05

שיחות טאבה יתחדשו ביום שני—סיכוי לפשרה

מאת סופרנו המדיני בירושלים

השיחות על טאבה יתחדשו ביום שני בישראל בין משלחות מצרים וישראל.

סבורים כי הפעם יקבעו הצדדים להתחלת הסכם על בוררות בין לאומית בעניין טאבה, בהתאם להצעת הפשרה האמריקנית.

הצעת הפשרה הללו כוללות ליצור את התחלות בדבר נוסח השאלה לבורר על טאבה.

הצעת הפשרה האמריקנית אומרת בנוסח השאלה יהיה: „היכן הגבול המדויק באזור טאבה בין ישראל ומצרים".

הצעה קודמת בדבר נוסח של שאלה: „היכן הגבול הנכון" לא נתקבלה על ידי המצרים.

(סוף בעמוד 2)

פרס ורבין מזהירים את סוריה: לא נופתע — אין לכם סיכוי לנצח

פרס: מוכנים לדון עם סוריה על שלום ללא תנאים מוקדמים ✡ רבין: לא ניזום מלחמה — עדיין אין סימני התלקחות בגולן

„עלינו להבטיח בראש וראשונה ביחסינו עם סוריה עירנות ותכונות בהן, שלא תפליט, אבל תבגע מעות. התפתצו בעבר ואל לנו לשכוח זאת" — אמר אתמול שר הביטחון יצחק רבין בועידת מפלגת העבודה. „היום סוריה, מנהלת מבחינה ישראל, סומנציאל, ולא יהיה סבר, של מדינה יחידה, שתעשה צעות — אני מאמין ומקווה שלא ייעשה הדבר — של איזה שיהא עימות צבאי", אמר השר.

ראש הממשלה, שמעון פרס אמר באותה ועידה כי: „אין לישראל כוונה לתקוף את סוריה, ולסוריה אין סיכוי לנצח את ישראל. זהו הלקח מהמלחמות שהיו, הן עלו בשפך דמים, אך התוצאות שלהן לא התמיאו לתוקף. הצענו לסוריה הסדרים בעלי אופי זמני וחלקי, ואנו מוכנים לדון עמה על שלום קבע ללא תנאים מוקדמים".

שר הבטחון יצחק רבין אמר, כי מדיניות הבטחון של ישראל נשענת על העיקרון שלישראל אין ענין ליזום מלחמה. אין לנו מה להשיג בה. השוה את המחיר הכואב של מלחמות, לפיכך המבחן העליון של מדיניות הבטחון הוא — מניעת מלחמה.

עם זאת הוסיף השר, כי הגבול שלנו איננו בהכרח הגיונם של השכנים ובעיקר הסורים, ולכן עלינו להבטיח עירנות וכוננות כאלה אשר ימנעו הפתעות.

בעיית הטרור היום איננה רק נגד ארגוני הטרור, אלא בנסיון של מדינות מסוימות לתמוך בו ולהזין אותו.

הוא ציין, כי ברמת הגולן לא נראים היום סימנים של התלקחות. בזירה הלבנונית מגלה סוריה פעילות מסויגת ועידוד גורמים להגברת הפיגועים בנו — אך לא פעילות סורית ישירה. כמו כן אנו עדים להיערכות סורית מוגברת מחודש ינואר האחרון, והכנת תשתית ביצורים בשטח, אם כי לא מדובר בפריסת כוחות. במישור הטרור, סוריה סייעה לא מעט ביחוד עם לוב לפיגועים שהיו באירופה, ברומא ואף בברלין. הנסיון לפגוע במטוס „אל על" היה פרי החלטה של גוף מודיעין סורי, לא בדרג נמוך, וכפסע היה בינו לבין אסון המחריד החמור ביותר בהיסטוריה של הטרור.

(סוף בעמוד 2)

מחיר הלחם והחלב עולה — הדלק מוזל

התרומה למדד — אחוז אחד ✡ המטרה: קיצוץ 115 מיליון דולר בסובסידיות ✡ שר האוצר מבטיח פיצוי למעוטי יכולת והתייקרויות רק בהתאם למדד ✡ ביקורת על הפרסום המוקדם

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

החל מבוקר מתייקרים לחם אחיד ב־32 אחוז, החלב ומוצריו ב־20 אחוז, עוף קפוא ב־7 אחוזים וביצים ב־5 אחוזים. לעומת זאת, מוזלים החשמל לצריכה ביתית ב־7 אחוזים, גז לצריכה ביתית ב־8 אחוזים, נפט וסולר ב־6 אחוזים, בנזין ב־12 אחוז ומזוט לתעשיה ב־17 אחוז.

על פי הערכה יתבטאו השינויים במחירים אלה בעליית מדד המחירים בצרכן בחודשים מאי ויוני.

שר האוצר, משה נסים, אמר אמש, כי התייקרות המצרכים המסובסדים היא מחוייבת על פי החלטת הממשלה והכנסת, לקצץ בסובסידיות ב־115 מיליון דולר.

אם היציבות במשק תישמר לא יהיה צורך בהעלאת מחירי המצרכים המסובסדים בעתיד, אלא בשיעורים נמוכים הכתובים לעליית המדד.

שר האוצר משה נסים יחד עם שר העבודה והרווחה משה קצב, סיכמו כי האוכלוסיה מעוטת הכנסה, תקבל פיצוי בשל עליית המחירים כבר מהחודש הזה.

עליית מחירי המוצרים המסובסדים

בעקבות קיצוץ הסובסידיות יעלו המחירים כדלהלן:

● לחם אחיד (750 גרם): 0.34 שקל במקום 0.26 שקל; לחם לבן (750 גרם) 0.45 שקל במקום 0.34 שקל.

● חלב לשתיה (1 ליטר): 0.76 שקל במקום 0.63 שקל; חלב עמיד 1.11 שקל במקום 0.92; שמנת 0.36 שקל במקום 0.31; חמאה (100 גרם) 0.55 שקל במקום 0.46; גבינה 9% 0.84 שקל במקום 0.69 שקל ולבן 0.21 שקל במקום 0.18 שקל.

● עוף קפוא: מספר 1 — 4.25 שקל לק"ג במקום 3.94 שקל; מספר 2 ו־3 4.45 שקל במקום 4.16 שקל.

● ביצים: מספר 1 0.16 שקל במקום 0.15 שקל; מספר 2 0.15 במקום 0.14; ומספר 3 0.14 שקל במקום 0.13.

● דלק — בנזין 96 אוקטן 0.85 ש"ח לליטר במקום 0.96 ש"ח לליטר; בנזין 91 אוקטן 0.74 ש"ח לליטר במקום 0.84; קרוסין (נפט) 0.56 ש"ח לליטר במקום 0.60; סולר 0.54 ש"ח לליטר במקום 0.57;

(סוף בעמוד 2)

ממוצאי שבת שעון קיץ

במוצאי שבת, אור לכ"ג אייר תשמ"ו (17.5.86) יונהג שעון קיץ.

בשעה 24.00 יש להזיז את מחוגי השעון בשעה אחת קדימה, היינו, השעה תהיה 1.00 בלילה.

דובר משרד הפנים מסר, כי שעון הקיץ ינהג עד למוצאי שבת, אור לב' באלול תשמ"ו בשעה 24.00 (6.9.86)

ארצות־הברית: אין כניסה לוולדהיים

יוגוסלביה מאשימה: ארה"ב ידעה על עברו

ניו יורק (עי"ר) — במכתב אל הקונגרס היהודי העולמי קובע משרד החוץ האמריקני כי הוא עורך חקירה נגדית בעברו של ד"ר קורט ולדהיים.

מטרת החקירה היא לקבוע האם יש לאסור על כניסתו של ולדהיים לגבולות ארה"ב, עקב ידיעות כי היה שותף לפשעי מלחמה נאציים בתקופת מלחמת העולם השניה.

משרד המשפטים האמריקני סיים כבר את חקירתו והמליץ בפני שר המשפטים, אדווין מיז, כי יש אכן לאסור את כניסתו של ולדהיים לארה"ב. מיז, כידוע, לא הגיב עדיין סופית על המלצה זו.

(סוף בעמוד 2)

האוניברסיטאות יושבתו ביום שני על־ידי המרצים

ישבה ראש ועד ראשי האוניברסיטאות, פרופ' [illegible] שלף, הקדיש אמש שיחה עם [illegible] כל המוסדות להשכלה גבוהה בארץ.

ועד ראשי האוניברסיטאות החליט אמש למרצים כי אין ביכולתו לכבד את ההסכם שנחתם להם עם נציגי שהעבירה, אך יערך נסיון לשכנע את האוצר להסכים לשלם.

רק הסכמת האוצר לשלם למרצים את פיצוי ההשוואה, יעקב כך, נראה שהוא בכל מקרה לא יושבת.

שמיר מציע לעגן בחוק את הסטטוס קוו

[illegible]

(סוף בעמוד 3)

ימים טובים: מדד של 3.3 באפריל נחשב גבוה

האוצר: האינפלציה עדיין לא הודברה — יש למנוע חריגות בתקציב ועליות שכר ✡ הקצב השנתי של האינפלציה מתחילת 1986 — 16 אחוז ✡ לא תשולם תוספת יוקר ✡ הגורם העיקרי ל„קפיצת" המדד — התייקרות הארנונה

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

מדד המחירים לצרכן עלה בחודש אפריל ב־3.3 אחוזים. עליית המדד היא גבוהה מכפי שציפו תחזיות המשרדים הכלכליים.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מסרה אתמול כי העליה במדד חודש אפריל משקפת בעיקר התייקרויות בהלבשה, הנעלה, החזקת הדירה וירקות ופירות. במוצרים אלה היתה בעיקר התייקרות עונתית.

דובר האוצר אמר אמש כי אמנם זה שנים לא היה מדד חודש אפריל נמוך כל־כך, אבל מדד אפריל כשלעצמו הוא גבוה.

הוא הראה כי בלימת האינפלציה והתקרבות לשיעורי אינפלציה מערביים טרם הושגה. האוצר אומר כי עלינו להיות ערים בעיקר בשני מישורים: ביצוע החלטות הממשלה בנושא התקציב ומניעת חריגות התקציב ומניעת הסכמות לעליה נומינלית של השכר. אי הקפדה בשני תחומים אלה עלולה להביא לרמת אינפלציה גבוהה יותר.

בנתוני הלישכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה כי ב־4 החודשים הראשונים של 1986 עלה מדד המחירים לצרכן ב־5.2 אחוזים. מאז הפעלת התוכנית הכלכלית עומדת האינפלציה בקצב שנתי של 27 אחוז ואילו מתחילת 1986 הקצב השנתי הוא 16 אחוז.

בלי תוספת יוקר

בעקבות מדד אפריל לא תשולם תוספת יוקר כיוון שעל פי הסכם תוספת היוקר החדש יש לשלם כאשר מצטברת עליה של 8 אחוזים.

העליה המצטברת עד כה היא 6.6 אחוזים. אם בחודש מאי יעלו המחירים ב־1.3 אחוזים, יהיה צורך בתשלום תוספת יוקר.

הארנונה „הקפיצה" את המדד

יש לציין כי עליית מדד אפריל נובעת בעיקר מהתייקרות החזקת הדירה בשל העלאת הארנונה ב־48 אחוז, שתרמה לעליית המדד באחוז אחד.

(סוף בעמוד 2)

גל התפרעויות ביהודה ושומרון

המונים יידו אבנים בכלי רכב ישראליים, הבעירו צמיגים, הניפו דגלי אש"ף ותקפו סיורי צה"ל ומשטרה לרגל ה־15 במאי

15 במאי, יום הכרזת המדינה לפי הלוח האזרחי, צויין בשורה של אירועים ברחבי יהודה ושומרון. במספר מקומות הושלכו אבנים, והפגנות מאוניברסיטאות יהודה ושומרון התפרעו.

● בשעות הבוקר השליכו אבנים לעבר מכונית ישראלית, שחלפה ליד צומת בית חורון בנפת רמאללה. לא היו נפגעים ולא נגרם נזק. לאחר שזוהו כל השלכת האבנים הגיע למקום כוחות בטחון שסירקו במקום.

● כמה שעות אחר כך יידו אבנים לעבר מכונית ישראלית השייכת לתושב עפרה, שעברה ליד מחנה הפליטים ג'לזון לא הרחק מרמאללה. שמשה של המכונית נופצה, ולא היו נפגעים.

● באוניברסיטת ביר זית התקהלו סמוך לשעה 3 אחר הצהריים כ־60 סטודנטים, שהניפו דגלי אש"ף וקראו קריאות גנאי נגד הקמת המדינה ונגד הכיבוש. כוחות הבטחון שעמדו מן הצד לא התערבו מאחר והתגודדות הסטודנטים היתה בתוך כותלי האוניברסיטה.

כוחות הבטחון הקימו מחסומים מסביב לקמפוס הישן בביר זית, מקום ההתפרעות. כתב צה"ל מסר, כי במקום נבדקו תעודות הסטודנטים והמרצה של באי האוניברסיטה, ורק נושאי תעודות אלה הורשו להכנס.

● עוצר הוטל אתמול בשעות הבוקר על מחנה הפליטים בלטה הסמוך לשכם. לאחר שכמה עשרות מתושבי המחנה התקיפו סיור של משמר הגבול שנע במקום. אנשי המחנה השליכו אבנים לעבר אנשי הסיור וקראו נגדו קריאות גנאי. אנשי הסיור רדפו אחר המתפרעים ובמהלך המירדף נורו יריות אזהרה באויר. איש לא נפצע ולא נגרם כל נזק. המתפרעים התפזרו וכדי להשלים סדר הוטל עוצר במחנה הפליטים החל מהשעה 9 בבוקר.

● צעירים ממחנה הפליטים עזה הבעירו אתמול בבוקר צמיגים בכביש החוצה את המחנה, ליד מחסני חברת „קוקה קולה". הם גם יידו אבנים לכיוון כלי רכב. כוח של משמר הגבול הגיע למקום והצעירים התפזרו. גם במקרה זה — הרקע להתפרעות הוא התאריך הלועזי, ה־15 במאי — יום העצמאות.

התנכלויות למירוץ העצמאות בירושלים

קבוצה של רצים שהשתתפו ב„מירוץ העצמאות" שהתקיים אתמול בירושלים, הותקפה באבנים בעת שחלפה בכביש החדש לפסגת זאב שבצפון ירושלים, ליד מחנה הפליטים ענתות. המשטרה עצרה 3 קטינים ו־2 מבוגרים כחשודים ביידוי האבנים.

ברחוב שבטי ישראל, ליד מאה שערים, שפכו אלמונים, כנראה חרדים, שמן על הכביש בנסיון להקשות על הרצים. בשתי התקריות לא נמסר על נפגעים מקרב הרצים.

בין המשתתפים בלטה קבוצה של אסירי ציון לשעבר ופעילי עליה. 4 צעירים מביניהם רצו כשידיהם כבולות באזיקים, כהזדהות עם אסירי ציון הכלואים בבריה"מ.

שר המשטרה תומך בסגירת קולנוע „היכל"

הערב — הפגנה בפ"ת ✡ הרב סלומון נחקר במשטרה בערב יום העצמאות ✡ חילול שבת בעכו ✡ בשבוע הבא — עצרת בחיפה

מאת משה לוי, סופר „הצופה" בפתח תקוה; א. צ. גבעון, סופר „הצופה" בחיפה;

הערב תתקיים ההפגנה ה־40 בשבתיים האחרונות נגד חילול השבת בפתח תקוה, לאחר עצרת זה שתתקיים בשעה 9 בבית הכנסת הגדול.

בפגישה שנערכה השבוע בפתח תקווה בין רבה של פתח־תקוה הרב שמעון סלומון, לבין שר המשטרה חיים בר־לב, תבע הרב סלומון כי שר המשטרה יפעל לסגירת קולנוע „היכל" בשבתות, ובעד [illegible] „בית כוס קורי". הרב הראשי לפתח־תקוה ביקש להפגין ולהיות באלפים מול בני הקולנוע. אך השר חיים בר־לב הודיע הר המשטרה: „בהפגנות יהיו 49 איש וכל שבוע העצר חוריות בקרב המפגינים".

בעכו השבת [illegible] — רבה של העיר הרב יוסף יצחק הכהן ורבני העיר.

רבני בתי הכנסת הודיעו כי יקבלו עליהם את השבת כמה דקות לפני

(סוף בעמוד 2)

תחזית מזג האויר

מזג האויר יהיה מעונן חלקית. בצפון יתכן גשם. הטמפרטורות: ירושלים 10—18, רמת הגולן 8—17, נהריה 10—22, צפת 8—16, חיפה 10—24, טבריה 13—35, נצרת 12—19, עפולה 9—24, הכינרת 12—20, ת"א 15—24, לוד 13—24, יריחו 19—28, עזה 15—23, ב"ש 12—24, אילת 15—30 מעלות.

הבלט המלכותי הבריטי יופיע בישראל

חברי הלהקה ביטלו פה־אחד החלטה קודמת לא להגיע ארצה: „נצחון לשכל הישר במקום נצחון לטרור"

להקת הבלט המלכותית של בריטניה תופיע בה מחר. החלטה קודמת לבטל סיור בישראל בגלל המצב הבטחוני בוטלה.

חברי הלהקה הצביעו בתחילת השבוע שלא לצאת לסיור המתוכנן לישראל באמרם כי הם חוששים מהתקפות טרוריסטיות עליהם בגלל מעורבותה של בריטניה בהפצצה האוירית האמריקנית על טריפולי בלוב.

„הוסבר להם כי אין כל יסוד לדאגה ועל אחריותם כלפי הציבור", אמר אמרגן הסיור ויקטור הוכהאוזר, „ואכן, אתמול נתקבלה החלטה חדשה, פה אחד, לבצע את הסיור כמתוכנן.

„היה זה נצחון לשכל הישר במקום שיהיה זה נצחון לטרוריזם", ציין.

ללהקת בלט זו נקבעו שישה מופעים בישראל בפסטיבל הנערך בישראל, שלושה באמפיתיאטרון של קיסריה ושלושה בירושלים. (עי"ר).

לראשונה בעולם - בישראל: הוחלף כל דמו של עובר גוסס בהיותו ברחם

מאת מאיר שיפני, כתב עתי"ם בחיפה

לראשונה בעולם הוחלף כל נפח דמו של עובר בהיותו ברחם אמו. החלפת הדם נעשתה בגלל הצורך לשמור על גוף העובר. הדבר נעשה בביה"ח הרפואי רמב"ם בחיפה בגופה של אשה ערביה, בת 27, תושבת רצועת עזה.

האשה, אם לשלושה, הרתה כמה פעמים בהריונות האחרונים. אך התינוקות מתו ברחם מחמת חוסר דם, בגלל אי התאמה „אר־איי.אייץ'" בין האם לעובר.

לצורך בדיקה נלקחה דגימת דם מעורק מוריד הטבור, באמצעות החדרת מחט דקה וארוכה דרך דופן הבטן של האשה, תוך הכוונה סונוגרפית. בדיקה זו הצביעה על רמת המוגלובין נמוכה, שסיכנה את חיי העובר. העובר היה כבר במצב של גסיסה ברחם.

צוות רופאים בראשותו של פרופ' אילן טימור ודר' שרגא בלזר נחלצו להציל את חיי העובר. בפעולה שבוצעה בפעם הראשונה בעולם, הצליחו הרופאים להחליף את כל נפח הדם של העובר ברחם, ע"י שאיבות חוזרות של דם העובר והזרקות של דם לסירוגין. הם שאבו את כל דם העובר והזריקו במקומו דם מסוג או עם „אר־איי.אייץ'" שלילי רווי בהמוגלובין.

הרופאים החליפו ב־12 שאיבות והזרקות את כל נפח דמו של העובר.

באחרונה יישם פרופ' אילן טימור שיטה חדישה של עירוי דם הישר לווריד הטבורי של העובר, ועתה הצליח להחליף זו הפעם הראשונה בעולם את כל דם העובר בהיותו ברחם. הדבר נעשה על ידי החדרת מחט לתוך הקשר של הוריד הטבורי המורחב בעובר. פעולת שאיבת הדם הנגוע מגוף העובר והזרקת הדם רווי ההמוגלובין נמשכה כשעה. [illegible] לוריד הטבורי של העובר, היתה כל אותה עת קבועה בקשר הכבדי של אותו וריד.

תובעים מנאט"ו: להקים יחידה רב לאומית לשחרור בני ערובה

דין החשבון שהוגש לנאט"ו קבוצת מחברי הפרלמנט האירופי קורא לה להקים יחידה קומנדו רב לאומית לשחרור בני ערובה. בדו"ח נאמר כי שוכה על ברית נאט"ו לשתף פעולה בלוחמה בטרור בינלאומי.

את הדו"ח הגיש לנאט"ו ציר הפרלמנט הבריטי ביום ג'.

הוא קרא לבנות הברית להכין תוכנית כתוצאה מההתקפה על מערכות התקשורת, ולביצור מתקנות הממשלה בטרור.

כן מציע הדו"ח שהצירים ביום ג' הקמת יחידה רב־לאומית שתתמחה במבצעים להצלה בני־ערובה. יחידה כזאת אם הקים בשיתוף פעולה עם מדינות ערביות, מתונות תהיה מוכנה לפעולה בשלב כלל, מאחר והיא לא תזוהה עם מדינה מסויימת.

אולם, דיפלומטים המקורבים לנאט"ו אמרו כי אין סיכוי להקמת יחידת קומנדו רב־לאומית כזאת. (עי"ר).

במלאת שנה לפטירתה של יהודתנו היקרה

יונה שיסלד - זוסמן ע"ה

ממייסדים (גליציה) — תל־אביב

מפעילותיה המסורות של ארגון נשים מזרחי

תתקיים אזכרה לזכרה ביום ראשון, ט' אייר תשמ"ו (18.5.86).

נפגשים בשעה 4.00 אחה"צ, ברחבת הכניסה לבית העלמין שריה שאול.

המשפחה והידידים

הישיבה הטכנולוגית תורה ומלאכה
כפר אברהם — פתח־תקוה

כנס התיחדות

ביום ראשון ט' באייר (19.5.86)
יום הזכרון למורנו ורבנו ראש הישיבה

הרה"ג ר' דוד סלומון זצ"ל

ביום זה נתכנס לכנס זכרון ההתיחדות עם זכרו וזכרם של בוגרי הישיבה שנפלו במערכות ישראל.

שמעון אהרוני ז"ל — מאיר נחמד ז"ל
גרשון ברקוביץ ז"ל — מרדכי חנוך
שמואל גרוס ז"ל — פוזנרסון ז"ל
יעקב קובי טראב ז"ל — טוביה פיקרש ז"ל
אהרון פליישמן ז"ל

בשעה 19.00 באולם הישיבה תפילת מנחה בשעה 18.45.
ישא דברים הרה"ג ר' ברוך שמעון סלומון שליט"א הרב הראשי לפתח־תקוה.
לימוד משניות הרב שלמה ראובן ספיר שליט"א

בוגרי הישיבה ומוקירי זכרו מוזמנים

הנהלת הישיבה

לרב א. בהרן

אבל כאבל הכבד על הסתלקות

אביך ע"ה

המקום ינחם אותך בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא תוסיף לדאבה עוד

האולפנא לבנות
בראשות הרב א. בהרן
התלמידות, ההורים, המורים,
העובדים והמדריכות
חוג ידידי האולפנא לבנות
בראשות הרב א. בהרן

במלאת חמש עשרה שנה לפטירתו של

ר' יעקב יוסף שטרן ז"ל

אבי משפחתנו

[illegible]

תתקיים עליה לקברו ואזכרה

ביום שלישי הבא י"א אייר תשמ"ו (20.5.1986) בשעה 17.00
בבית העלמין בחוף הכרמל — חיפה

מוקירי זכרו וידידיו של המנוח נפגשים בשעה 16.45 על יד שער בית העלמין.

המשפחה

ועד קרית שמואל — ישיבת בנ"ע „פרחי אהרן"

בס"ד

כפר הנופש הדתי כינר
על חוף מזרח הכנרת

מברך את
כבוד הרבנים הראשיים לישראל
מרן הרב הגאון **אברהם שפירא** שליט"א
ואת מרן הראשון לציון
הרב הגאון **מרדכי אליהו** שליט"א
ואת הרבנים —
חברי מועצת הרבנות הראשית, רבני הערים, רבני ישובים, מושבים וקיבוצים —
המשתתפים בכינוס ההיערכות לקראת שנת השמיטה
ואת „אריאל" — מפעלי תורה, יהדות והבית בישראל

חילכם לאוריתא

בס"ד

גלאט כשר

המסעדה הגדולה
(לשעבר אל־מרוקו)

נפתחה שוב לקהל הרחב לאחר שיפוצים

מסעדה מזרחית
* מאכלי גריל פתמים
* אוכל בסגנון מרוקאי
* דגים
* מוצרי בשר ועופות חלק בלבד.

משגיח צמוד.

לרגל הפתיחה בקבוק יין בכל שולחן על חשבון הבית

מחירים סבירים

יורדי הסירה 1 (ליד נמל ת"א)
טל' להזמנות 441438

בית מדרשית נעם

שולח זר ברכות לתלמידנו היקר

יואב שלוסברג נ"י

לרגל הכתרתו בכתר חתן התנ"ך העולמי לנוער היהודי תשמ"ו

יזכך ה' לעלות במעלות התורה
ישמחו בך הוריך ורבותיך
ויתפאר בך עם ישראל

ב"ה

ישיבת בני־עקיבא „נחל־יצחק" נחלים — בית התלמוד ע"ש מ. א. ותסיה נפתל

מכון ש"ס בש"ס
להפצת שיטת הסוגיות בש"ס

מתכבדים להזמין את ציבור שוחרי התורה ולומדיה

לחידון פומבי בסוגיות נבחרות בש"ס

החידון יתקיים בעזה"י ביום ראשון ט' אייר (18.5.86) בשעה 19.00
באודיטוריום ע"ש נפתל בקמפוס הישיבה

בהשתתפות:
רבנים, אישי ציבור, אנשי חינוך והורי התלמידים.

אורחי הכבוד
שר הפנים הרה"ג ר' **יצחק פרץ** שליט"א
הרב הגאון רבי **חיים פרדס** שליט"א
אב ביה"ד הרבני בתל-אביב ורבה של צפון תל-אביב

הציבור מוזמן — תחבורה קו מס' 84
מהתחנה המרכזית בפתח־תקוה — בשעה 18.15 ו־19.30

בברכת התורה
הנהלת הישיבה

בקרוב תפורסם הודעה על הופעת
אוגדן כ"ב הסוגיות ועל השתלמות קיץ.

مكتب الاعلام

הצופה

יש לבחון מחדש מעמד היועץ המשפטי

כי שמביע לבחון מחדש את מעמדו ואת סמכויותיו של היועץ המשפטי לממשלה לא התכוון לפגוע בדמוקרטיה וודאי שאינו מערער את איכות המשפט במדינת ישראל. הלכך יש להתפלא על אלה שהקימו ,,צעקה" בעקבות דבריו של ראש הממשלה שהעלה הצעה לצמצם את סמכויותיו של היועץ המשפטי.

עלינו ללמוד בתחום זה על פי המקובל בארצות הדמוקרטיות בעולם שאין לחשוד בהן בפגיעה בעקרונות המשפט או בדמוקרטיה. יצוין בהזדמנות זו, שבארצות רבות ובהן ארה"ב ואנגליה לא קיים מעמד דומה לזה של היועץ המשפטי, ובכל זאת איש לא יטען שיש פגם בדמוקרטיה שלהן.

סמכויותיו של היועץ המשפטי ניתנות לשינויים על פי שיקולים ענייניים. סמכות זו שמורה לממשלה ולבית המחוקקים ואם הם ימצאו לנכון להחליט על שינויים — הדמוקרטיה לא תיפגע. להיפך, לא מן הנמנע שהסמכויות הנרחבות המוענקות כיום ליועץ המשפטי לממשלה הן אשר עומדות בסתירה לדמוקרטיה. לפי המצב הקיים היועץ המשפטי לממשלה מחזיק בסמכויות רחבות יותר מ,,סופרקורט" — להחליט נגד מי לפתוח בהליכים משפטיים ואת מי לפטור מלהעמיד את הדין על הפרת החוק.

אין בדעתנו להטיל דופי ביועץ המשפטי בכל הקשור בשיקוליו, בכל זאת נראה לנו כי לטובת הדמוקרטיה יש בהחלט מקום לבחון מחדש את מעמדו וסמכויותיו.

ראוי להזכיר, כי לפני שנים הוקמה ועדה מיוחדת שבחנה את מכלול הבעיות הקשורות ביועץ המשפטי. בענין זה לא גם איש ערער על הקמת הוועדה, גם לא הוגשו ערעורים על המלצותיה, כך שאין גם כל פסול בהצעה שהועלתה עתה לבחון מחדש סוגיה זו.

בכלל, כוחה של דמוקרטיה נמדד בין היתר בפתיחותה ובנכונותה לבחון את עצמה מדי פעם בפעם — האם אין מקום לשפר את סדרי תפקודה; האם היא עונה על התקוות שתלו בה, אי לאו?

מי שמתנגד לבחינת מעמדו של היועץ המשפטי פוגע בתהליך הדמוקרטי, שאחד מיסודותיו להאזין לרחשי הלב של הציבור.

ה,,צעקה" שהקימו חוגים מסויימים בפרשה זו — הוא איפוא צעד אנטי־דמוקרטי שבא להשתיק מראש כל דעה אחרת.

מובן שזכות המתנגדים לשינויים להביע את דעתם ולפעול לשמירת המצב הקיים, אולם גם זכותם של המצדדים בשינויים, כי ישמע קולם. אין להציגם כ,,אויבי הדמוקרטיה". מי שאינו מוכן להאזין לדעת הזולת מתוך יחס של כבוד והבנה הדדית, הוא אנטי־דמוקרטי.

לגופם של דברים, נראה לנו, כי אכן יש מקום לבחון מחדש את מעמדו של היועץ המשפטי ולצמצם את סמכויותיו, כדי לחזק בדרך זו את סדרי הדמוקרטיה בחיינו הציבוריים והממלכתיים כאחד.

ישראל אינה גלות

עתון חרדי אחד, ,,יתד נאמן", פרסם מאמר תחת הכותרת ,,ראשית צמיחת גלותנו" — במקום גאולתנו. בכך ביקש ל־הציג בפני קוראיו, כי מדינת ישראל אינה אלא גלות וכך יש להתייחס אליה.

המאמר כולו היה רצוף דברי השמצה חמורים נגד מייסדי המדינה ובוניה. הסגנון שלוח הרסן מעיד לאן פניהם של הכותבים ומה מידת יחסם למדינה שהם חיים בתוכה. גם אם אין חידוש רב בדברים שנתפרסמו באותו עתון שאינו אלא שירון בעולם העתונות היהודית, יש בהם כדי פגיעה חמורה בעם היהודי ובמדינתו המובטחת.

החוג שהעיתון בבעלותו ידוע בדברי הסתה שלו נגד ה־ציונות הדתית, נגד כל אלה שנחלצו חושים, כדי לכונן בארץ־ישראל את מדינת היהודים — היא מדינת ישראל. בכל זאת ניתן היה לצפות כי ידע לנצור את לשונו שלא לפגוע בעם ובמדינה המסמלת את ראשית צמיחת גאולתו של עם ישראל בארץ ישראל, כפי שקבעו זאת גדולי ישראל אשר בירכו על הקמת המדינה, כשהם חוזרים על דברי חז"ל: כך היא גאולתם של ישראל קמעא קמעא.

יתר על כן, חוג זה וחלק מפרנסיו סמוכים על שולחנה של המדינה, מתפרנסים מהרשויות ומתקציביה. המדינה מעניקה אף להם מקום מבטחים, שכן היא המקום היחיד בעולם שבו יהודים חיים כבני חורין ויכולים לחנך את ילדיהם לתורה ולמצוות באין מפריע. כך שרק בעלי מצח נחושה יכולים לירוק בפניה של המדינה היהודית בה הם חיים.

מדינת ישראל אינה גלות, בין אם אותו חוג המוציא לאור את היומון ,,יתד נאמן" מסכים לכך, או לא.

רבבות אלפי ישראל מדן ועד אילת השתתפו בתפילות חג והודו לה' על הישועה והגבורה שעשה לעמו ישראל עם תקומת מדינת ישראל. רבבות אלפים ציינו את ,,זה היום" — ביום של קוממיות ישראל, מתוך תפילה שכשם שזכינו לראשית צמיחת גאולתנו כך נזכה בחסדי ה' לגאולתנו השלמה.

אומנם חוג זה אינו יחיד בהתנגדותו למדינה. קדמו לה אנשי השוליים של ,,נטורי קרתא" ההופכים את יום העצמאות ליום צום ומקדישים אותו לשריפת הדגל הלאומי אולם יש לזכור, כי ,,נטורי קרתא" לפחות עקביים: הם אינם משתתפים בבחירות לכנסת, גם מקפידים שלא ליהנות מתקציבי המדינה הציונית. לא כן אותו חוג, חבריו השתתפו בבחירות לכנסת; הם גם מיוצגים בממשלה הציונית בברכתו של ראש ישיבה דגול ה־עומד מאחורי עתון זה ופועל למען החזקתו.

נשאלת איפוא השאלה: האין בהתנהגות זו משום צביעות? מכל מקום, כיצד יסבירו את הסתירה הזאת שבין השותפות בממשלה לבין הצגת המדינה היהודית כגלות? ייתכן שלבעלי ה,,יתד" אינם מבחינים בסתירה זו, אבל היכן הם חברי־הכנסת הקרובים לעתון זה: איה השר הנכבד היושב בממשלה הציונית — מדוע הם שותקים?

מעניין לדעת גם, מה יאמרו הפטרונים של אותו החוג במפלגת העבודה וב,,ליכוד" שאינם פוסקים לחזר אחריו: האם גם הם בדעה שאנחנו כאן — במדינת היהודים — עדיין בגלות?

הגיע הזמן להשמיע דברים ברורים נגד קטני האמונה ה־מתחסדים כחרדים לדבר ה' למען ידע הציבור ויבינו, למען ידע להבחין בהבדל שבינם לבין נאמני ועבדי ה' האמיתיים המוסרים את נפשם למען עם ישראל ומדינת ישראל ועמלים ללא לאות כדי לבנותה על היסודות הנאמנים של תורת ישראל.

הדברים שנתפרסמו ב,,יתד נאמן" הם בחזקת חילול השם, ועל כל יהודי ויהודי החרד לדבר ה' ולתורתו למחות עליהם בכל תוקף, כי דבר ה' בזו.

מדינת ישראל קמה בחסדי ה' על פי רצון הבורא ועלינו לראות בה את ,,ראשית צמיחת גאולתנו", אפילו אם פה ושם יש פרצות המחייבות תיקון. מכל מקום, לא בהסתה נגד המדינה יתוקנו חיים יהודיים שלמים בארץ־ישראל, אלא במעשים להגדלת תורה והאדרתה. עם הפנים לכלל ישראל תיבנה ותיכון מדינת התורה בארץ־ישראל.

אולפנת בני־עקיבא ,,נאות אברהם" ערד

דרושים

לשנת הלימודים תשמ"ז

מורים במקצועות הבאים:

1. פיסיקה
2. תולדות עם ישראל
3. מחשבים
4. חינוך גופני
5. מדריכה
6. מנהל מטבח — טבח

בדבר פרטים נא לפנות לטלפון: 957923, 057-959659 ובשעות הערב 057—424513

בוועידת מפלגת העבודה דנו על דת ומדינה והתעניינו בוועדה המסדרת

מאת סופר ,,הצופה"

[illegible]

זבולון המר: אחדות — התנאי לעצמאות אמת

[illegible]

תוגבר הצוות החוקר את רצח המתנדבת

ייתכן שאחד מחברי קיבוץ דורות ראה את מכונית הרוצח

[illegible]

רבני ישראל דנו על השמיטה בכפר ,,כינר"

הרב הראשי לישראל הגר"א שפירא: קניית ירקות ופירות מגויים — אינה קיום מצוות השמיטה — יש לקיים פסקי דין של מרא דאתרא ואין להתערב בהם

מאת סופר ,,הצופה"

כינוס הרבנים בנושא ההיערכות לשנת השמיטה, שנערך מטעם מכון ,,אריאל", בשיתוף הקרן הקיימת לישראל, נפתח אתמול בכפר הנופש הדתי ,,כינר" בהשתתפות הרבנים הראשיים לישראל, נציג מכון ,,אריאל", הרב שאר־ישוב כהן וציבור גדול של רבנים מכל הארץ.

פתח את הכינוס הרב דוד שפירא שאמר כי יש כיום נכונות לשמור את דבר השמיטה.

את ברכת ההנהלה הדתית של הקרן הקיימת הביא הרב עמנואל פישר. הוא סיפר כי הקרן הקיימת עמדה בפירצה של מכירת אדמות למסיון הגרמני של אחה ברגר בזכרון יעקב, והיא בלמה את התפשטות של רכישת אדמות יהודיות. זאת, באמצעות ההתערבות בכל מקרה של ניסיון למכור אדמות יהודיות — ורכישתם על ידי הקרן הקיימת.

כן סיפר כי הקרן הקיימת בנתה 30 [illegible] כדי להגן על אדמות [illegible] הוא הציע להקים [illegible] בען הקרן הקיימת לישראל.

הרב יוסף רפול — מנהל מחלקת הרבנות במשרד הדתות הביא את ברכת משרד הדתות.

יחזקאל גולדין — סמנכ"ל משרד החקלאות הוציא חוזר לחקלאים שומרי שמיטה ובו הדרכה מקצועית לשומרי שמיטה. כן מוכן ה[illegible] להת תוספת ייצור לגפני בעלי היתר לחקלאים שומרי שנת השמיטה.

[illegible] שבראשו [illegible] שידונו את כל ענין שנת השמיטה.

הרב יחזקאל [illegible] ברך בשם ישיבת הגולן, באומרו כי יש צורך חינוכי רב בדיון על שנת השמיטה [illegible] לפתוח ,,ישיבות שמיטה" בשנה זו.

הרב הראשי לחיפה הרב שאר ישוב כהן, שהוא נשיא מכון ,,אריאל" סיפר לציבור הרבנים על כנס החירום של רבני חיפה בעניין חילולי השבת שבעקבותיו אתמול ושבו הוחלט על עיכוב הקריאה בשבת זו בכל בתי הכנסת, לאור פסק דין של שופט שאין תוקף לחוקי עזר בדבר שמירת השבת. יש צורך דחוף לחוקק חוק שבת ארצי שיגדיר את חובת השבת — אמר הרב.

בדבריו בעניין שנת השמיטה אמר כי נושא השביעית לא מובן היטב בציבור, ויש צורך בהעשרת הספרות שמסבירה את נושא השמיטה, כמו שיש צורך בהסברה על נושא השבת ועל הסכנה לערך מבנה המשפחה היהודית כתוצאה מחילולי השבת.

הרב הראשי לישראל הרב הגאון אברהם שפירא, סיפר שהרבנים הראשיים נפגשו עם שר החקלאות והסבירו לו את כל ענין שנת השמיטה. השר הבטיח שמשרדו יגבה תוכנית, כדי להתאים צעדיו לשנת השמיטה.

הרב שפירא אמר כי הדרך שנקבעה בה לקיים את השמיטה על ידי קניית ירקות ופירות משל גויים — זו לא מצוות שמיטה. להלן סקר את תולדות ההיתר שנתקבל לשנת השמיטה להתרת עבודה חקלאית בשדות, ואת המחלוקת סביב להיתר זה.

הוא עמד בדבריו על כך שעל הרבנים להאבק על כך שיש לקבל פסק דין של מרא דאתרא מאחר שיש ירידה בעניין זה.

הוא סיפר שגאוני הדורות לא התערבו בפסקי הדין של הרב המקומי. כל התערבות כזו ויצירת מחלוקת יש בה משום ביזיון התורה.

בין השאר עמד על הצורך להתעסק ולעמוד על קדושת התורה של הדורות הקודמים באומרו כי על היתר העבודה בשנת השמיטה על ידי מכירה לגויים, הסכימו גדולי הרבנים של הדור הקודם.

אמנם בימינו לא כל החקלאים מתקיימים רק מן החקלאות, אבל אם נוריד את ההיתר לעבוד את האדמה בשנת השמיטה בימינו יעשו זאת לצערנו רבים בלי ההיתר.

הכינוס יימשך היום וגם ביום השבת ויסתיים ביום ראשון.

בידיעה שהתפרסמה אתמול על שלושת ימי העיון לרבנים בישראל בנושא השמיטה, נשמט שמם של המארחים: אנשי כפר הנופש הדתי ,,כינר" השוכן בחוף המזרחי של הכינרת. כפר נופש ייחודי זה הוא אחד ממפעלי המושבים הדתיים של ,,הפועל המזרחי" בגולן. (ע־

פרס ורבין מזהירים

(סוף מעמוד ראשון)

,,הדאיגה אותי העובדה שמישהו בדרג סורי בכיר — לא העליון — היה צריך לשאול את עצמו, מה היה מתרחש אילו היו 300—400 נוסעי ,,אל־על" נפגעים. ועל אף זאת החליט לנסות ולבצע פעולה כזו", אמר מר רבין. הוא הוסיף, כי היה מקום להביא את בעצמה הדבר להודעת העולם כולו ובייחוד ארה"ב.

,,ישראל הגבירה מאד את הכוננות ההתקפית נגד סוריה. היא מרכזת כבא ברמת הגולן ובדרום לבנון", דיווחה אתמול סוכנות ,,טאס" הסובייטית.

בידיעה נאמר כי ,,ההכנות הצבאיות מבוצעות תוך שיתוף פעולה הדוק עם ארה"ב, לאחר שהוסכם [illegible] בדבר מעורבות סוריה במעשי טירור". בידיעה נאמר כי בריטניה [illegible] אף היא ל[illegible] אנטי־סורית וגירושה שלושה דיפלומטים סוריים. סוכנות ,,טאס" מציינת כי בסיסים אמריקנים שלקחו חלק בהתקפה על לוב הבריאו בבסיסים בבריטניה.

,,בדיוק כמו בפרשת לוב, החוגים האימפריאליסטים ובראשם ארה"ב אינם מוכנים להשלים עם המדיניות העצמאית של סוריה ועמדתה הנחרצת נגד [illegible] המדיני שליט השפעה אמריקנית—ישראלית. (עי"ר עיצ).

המדד: 3.3 אחוזים

(סוף מעמוד ראשון)

בירקות ופירות היתה התייקרות של 8.5 אחוזים ובהלבשה והנעלה עלייה של 13.5 אחוזים. לעומת זאת, ירד מדד הדיור ב־0.5 אחוז והוא תרם לריסון עליית המדד.

במחירים הסיטונאים עלה המדד ב־1.7 אחוזים ומתחילת השנה ב־5.4 אחוזים. במדד תבנית למגורים היתה עלייה בשיעור 1.8 אחוזים והוא הגיע ל־1819.9 נקודות לעומת 1788.4 נקודות בחודש הקודם.

ההסתדרות: אזהרה לממשלה

,,עליית מדד המחירים היא חריגה בהשוואה לחודשים האחרונים. יש בכך אזהרה לממשלה שלא תתפתה להעלאת מחירים הנתונים בשליטתה ומתן אור ירוק להעלאת מחירים של מוצרים אחרים שעלולה לסכל את הישגי התכנית הכלכלית שציבור העובדים תרם חלק כה נכבד להשגתה" — אמר מזכ"ל ההסתדרות ח"כ ישראל קיסר. יציבות המחירים עדיפה על כל ,,חסכון", של כמה מיליוני דולרים בתקציב ה[illegible] הממשלה לסובסידיות — אמר.

התעשיינים: הפגיעה על היצוא

מנכ"ל התאחדות התעשיינים, מר אהרן [illegible], בהגיבו על מדד אפריל, ציין, כי עליית המדד על רקע [illegible] ברווחיות היצוא [illegible] מכבידים על היצוא, הנמצא בלאו הכי בקשיים חמורים. [illegible]

הפיתחים: בחינת בגרות

המדד מוכיח כי היציבות שהושגה במשק, היא בעלת אופי קבוע. המשק עבר בהצלחה את מבחן הקניות לפסח ואפשר לראות בכך את בחינת הבגרות של התכנית הכלכלית, אמר דן גילרמן, נשיא איגוד לשכות המסחר בישראל.

זרוע ממלכתית מעמיקה הפגיעות בקדושת השבת

זכור לקוראי הטור כי כותבו, חבר מליאת רשות השידור, הגיש בזמנו עתירה לבג"ץ נגד הרחבת השידורים בשבת ללא החלטת המליאה (נאלצתי להיעזר בנימוקים פורמאליים מפני שקדושת השבת אינה מהווה סיבה מכרעת בבית המשפט העליון שלנו). העתירה נדחתה, אבל אי אפשר להסתמך על תקדים של שידור אשר גם בזמנו הצדקתו לא הוכחה, ואפילו בית המשפט היה כאופק בדחייתו.

ממדי חילול השבת על ידי הקרנת משחקים וכל שכן על ידי צילומים, אין שיהא יהא, ועל ידי זרוע ממלכתית — יהיו גדולים יותר מכל מה שאירע עד כה. וכל זה יקרה בלחץ של מיעוט לועש שהשתלט כבר מזמן על קופת הטלוויזיה ומאז כניסתו של אורי פורת כחובב ספורט אדוק, לתפקיד של המנכ"ל, כוחם הולך וגובר בעוד שידוע לכל כי הרוב המכריע של המאזינים הצופים אינם מתעניינים כלל בענפי הספורט השונים.

השפעת המדיום הטלוויזיוני על עיצוב דמותו ואופיו של האומה היא כה עצומה, עד שיש צורך דחוף לטכס עצות כיצד לכוון. ההזדהות לספורט והיידעים כפי שהוו כיום. הצורך הזה היה קיים גם עד עכשיו והוא הצביע באו עתה נוכח הסטייה המשמעותית ואי התחשבות טוטאלית במערכת היחסים שנקבעו בחוקים ובהסדרים הדדיים בין הדתיים והחילוניים.

נמסר כי חיים יבין הבטיח למיכה ינון יו"ר רשות השידור, במעמד הישיבה של הוועד המנהל, שלא ישלמו לשידור מי מבתקים מקומיים. הבה נאמין לו (ואולי בכך יעזור לנו, בעקיפין, הגוברים של התאחדות הספורט). אבל גם שידורים מחו"ל, כפי שכבר נעשה, כרוכים את הפירצה.

כבר הגיע הזמן שראשי הציבוריות הדתית, יתנו דעתם לקלקולי הטלויזיה, שהשפעתה הנפסדת חזקה מכל חילולי הדת השבת שאנו נתקלים בהם באחרונה, ויתקלטו סוף אמצעים שהטלוויזיה תיהפך למכשיר חינוכי שאורח ישר וסולידי יוכל לצפות בה.

הטלוויזיה הביאה לנו באחרונה ,,סקופ" חדש: שידור משחק ספורט באנגליה בי"א אחה"צ בשבת קודש. אף התבשרנו שבעזרת תצלום ותשדר הטלוויזיה בשבת מקומות [illegible] — אם ההאהוה הספודים לא תראה בכך פגיעה קטלנית בהתכנסותיה ותפכים לכך.

רשות השידור היא זרוע ממלכתית מחוייבת, על פי חוקה, לכבד את ציבור מורשת ישראל. אם אכן תשדר גם בעתיד תחרויות ספורט בשבת תהיה זאת הרחבה מבה של הפירצה בחומת השבת, שרשות ממלכתית יוזמת ומבצעת.

בקצה העט

מאת צב

זה לא קולנוע ,,היכל" בפ"ת שאנשים לרוחב בצע עושים את המלאכה הרדית ותבורי מסייעת בידיהם (כך לפחות נראה הדבר פורמאלית). בבקורה שלפנינו הרשות הממלכתית מעיזה לפגוע פגיעה גסה בשבת והיא עושה זאת, בעצמה רבה, כפי שהסדירים הטלוויזיוני בסיגל לעשותה.

רק לפני ימים מספר הציג המנהל החדש של הטלוויזיה, חיים יבין, את תכנית עבודתו, אך הוא לא הזכיר אף במלה אחת את כוונתו לשדר שידורי ספורט למינהם ביום השבת. ההצדקה לשידורים בשבת שכבר התחילו (ועל זה ייזכר שלא לטובה המנהל הזמני דאז יוסף בראלי) לפני למעלה משנה אינה ראייה להיתר. ראשית, מפני שהשידורים האלה לצפות שידורי משחקי ספורט גבוהים, אינם נעשים על ידי אנשים רבים ואף אינם גורמים לפריצה בממדים גדולים. שנית, וזה העיקר: גם הפירצה ההיא נעשתה ללא הצדקה חוקית. אל גבון

סוף סוף: הסדר הממשלה - קופת חולים

ההסכם אושר במוסדות ההסתדרות הכללית והנהלת קופת־חולים הכסכם עם האוצר על ,,מסגרת מחייבת לפעילות קופת־חולים והממשלה".

כללית, חשיבותו של ההסכם היא בזה שסדרים הנצנו לשיתוף פעולה בין הצ"ל על בסיס והולנות הממשלה ועל מסגרת מוסכמת לשיתוף זה.

אשר לפרטי ההסכם, מתברר שהעזרה הישירה של הממשלה למוסד הרפואי של 85—83 אחוז של האוכלוסיה, מאורח דלה כשהיתה בשנים האחרונות. העיקרון של אי־הטלת עומס מיוחד על חבר בעת חליו — נשמר רק בעיקרו וחלקית ולא יהיו תשלום בעד ביקור אצל רופא — מאחר שהתשלום בעד תרופות מנוגד לעיקרון זה. ואת מלבד המחסור החומר בתרופות, כשהחבר הסובל משלם תמורתם, לעתים, גם מכיסו לקבלן.

מסתבר כי תרומת ההסתדרות מוצגת בהסכם כמי שמשתתפת (מ,,מקורותיה") בסך 15 מיליון הלאר להקטנת עומס החובות של קופת חולים — אינה מהווה השתתפות ממשית של ההסתדרות, אלא הגדלת עומס המסים על החברים בקופה. פיטורי 1,700 עובדים — אינם, למזלנו, פיטורים ממש אלא ביטול תקנים של עובדים שפרשו מסיבות שונות, כפי שקורה בציבור עובדים גדול.

הענפים של ריפוי השיניים ובתי ההבראה ,,יאוזנו", כלומר: המחירים יעלו, כדי שהללו לא יזדקקו לסבסוד.

תקציב הפיתוח יהיה זעום ביותר (כשמונה מליון שקלים) וזאת בשעה שהמוסד זועק להשקעות גדולות בתחום זה.

קופת חולים התחייבה למנוע כל גרעון בתקציב השוטף של השנה.

על כל פנים המאבק בין הממשלה וקופת חולים נסתיים ומעתה עומה על ראשיה להתמסר לפגמים הפנימיים שתיקונם אינו בתחום התקציב אלא בתחום מוסר העבודה והדאגה לחבר הסובל, הם רלוונטיים למהות המוסד ומטרותיו, יותר מהיבט הכספי.

שבע השבעות בפסגתן

אסון הכור הרוסי בצ'רנוביל, שהיוה, בדיעבד, אחד הנושאים בוועידת שבע המעצמות התעשייתיות בטוקיו — האפיל במקצת על דיוניה. גם נושא הטירור, שבעבותות ההתייחסות שלה, היה הנושא החשוב ביותר — איבד מחריפותו לאחר שמדינות השוק שהתכנסו לפני כן קיבלו החלטות — שעיקרן צמצום חופש הפעולה של שליחי לוב באירופה — שכבר החלו לכרסם בעצמתם לאחר שבעת הוועידה עצמה הוחל (למרבה הפלא) ביבואן.

בנסוי, הנציגות האמריקאית בוועידה, בראשות נשיא ארצות הברית, היתה המנוכה בדיון על הטירור ואף זכתה בהישגים וכתמה אתה את ראשי המדינות האחרות באירופה. עד עתה אירופית ניכרת לנשוא (צרפת, גרמניה המערבית). יש אומרים שהעובדה שהצליח בגינוי התקפת הממשל על לוב, הביאתם להתקרבות לעמדת ארה"ב. הערה זו אינה מתייחסת לבריטניה, אשר בהנהגת הגב' תאצ'ר המבקרת, ראתה עין בעין עם האמריקאים, את סכנת הטירור והצורך החזוק לשים לו מחסום — לאחר שזמן כה רב עמדו מנגד, עמידה שגרמה להתגברות הטירור עד שהיה צורך להדבירו באמצעים כגון אלה שנקטה ארצות הברית.

אין זאת אומרת שהעמדה האמריקאית (כלומר ארה"ב) נתקבלה בשלימותה. לא הוטל חרם כלכלי על לוב, אבל כתחילה לשיתוף הפעולה בין שבע המעצמות נגד המדינות המעודדות טירור או נותנות לו חסות — החליטו (לא כולן מתוך התלהבות...): לא לספק להן נשק; לצמצם את נציגויותיהן הדיפלומאטיות — עד כדי סגירתן המוחלטת: למעורב בטירור לא תינתן רשות כניסה בארצות השבע; שיפור תהליכי ההסגרה; החמרה במתן אשרות ורשיונות הגירה; שיתוף פעולה בין הרשויות הלוחמות בטירור.

נציגי ארה"ב אף הוסיפו נופך משלהם בהצהירם שארה"ב תנקוט אותם אמצעים נגד כל מדינה — והפירוש נזכרו סוריה ואיראן — אם לא יהיה ספק במעורבותן במעשים הנפשעים. האחרות לא היתה להן ברירה אלא לרשום תוספת זו לפניהן. בכך לא לקחו עליהן גם את האחריות לפעולות אמריקאיות נוספות נגד לוב.

אשר לאסון הכור בצ'רנוביל — כבר נתפרסם שהמצבע דורשות פיקוח מלא על ידי רשויות בינלאומיות על הפעולות הגרעיניות ודרישה מסובייטים לא להסתיר בעניין זה דבר.

ההחלטות הכלכליות המוניטאריות מכוונות להגברת התיאום הכלכלי והמשך המדיניות שהביאה לירידה במחירי הנפט.

הסילים ששלחו למשתתפי הוועידה לא העיבו על מצב הרוח הטוב. השלטון הרוסי בצ'רנוביל הפגין לעיני כל העולם את החיוניות הטכנולוגית הסובייטית. וזאת לעומת השגשוג וההתקדמות בארצות השבע. פני המשתתפים בוועידה העידו שהפיסגה הצליחה ושלא יכלו להיות לה עיתוי ותוצאות טובות מאלה.

חסיון לעתונאי - כן או לא?

ועדה של לשכת עורכי הדין, שיש לה זכויות שיפוטיות מסויימות, תבעה מעתלך אחד מדיניה, שבתובאית תפרסם את מקורות המידע שלה בנושא מסויים. העתונאית סירבה, בעמדה על זכותה לחסיון מקורותיה. מאז מתגלגל בעתונות פולמוס בענין זכות זה.

תובעי הזכות, לכאורה, של עתונאי להסתיר מקורות המידע, תומכים יתרותיהם על דברים שאמר שופט אנגלי. לדבריו, אם יכריחו את העתונאים לגלות את מקורות המידע שלהם — לא יהיה עוד מידע. ,,מקורות המידע יתייבשו, עוולות לא יתגלו, שרלטנים לא ייחשפו, לעיוותים לא תימצא תרופה ופגיעות הנעשות במסדרונות הכוח לא ייוודעו".

לעניות דעתי, השופט המכובד הפריז במקצת בכוחם ובמוטוריותם של עתונאים כלוחמי חופש, צדק וישוד. עד כמה שידוע לכל אורח, קיימות עוד רשויות המיטיבות מהעתונאים להגיע לחקר האמת. אילי בשום כך. לא הכל מצדדים בחיסיון מוחלט של המקורות העתונאים ויש מהם שאומרים שאם גילוי המקורות חשוב לגילוי האמת ולעשיית צדק (על ידי בית המשפט) אין חיסיון. וזאת, לא רק במקרים הנוגעים לבטחון המדינה, או למניעת אי־סדר או פשע.

כידוע, רופאים או פסיכולוגים אכן זכאים לחיסיון אבל גם חיסיון זה מוגבל ואינו תקף במקרים שבית המשפט מוצא שהצורך לגלות את הראייה לשם עשיית צדק עדיף מן הענין שלא לגלותו. לחסיון מוחלט זוכים רק עורכי דין וכהני דת.

אף שעתונאים אינם זכאים לחיסיון כמו רופאים ופסיכולוגים נהגו בתי המשפט להקל לגביהם אפילו כשהעתונאי מופיע כנתבע ולא רק כעד. הנחייה כוללת בעניין זה על ידי בית המשפט העליון, טרם ניתנה.

נראה לי הדרך האמצעית, היינו שבתי המשפט עצמם יחליטו, לפי הענין, ולפי התרשמותם, מתי יוכלו העתונאים לחיסיון ומתי לא — היא הדרך האמצעית והסבירה שהכלל הזה יקבל ביטוי בחקיקה. חיסיון טוטאלי עלול להיות גורם שישפיע על עתונאים שלא לדייק במסירת המידע ומסילא לאי־מילוי תפקידו רב העצמה.

מוסדות המדרשיה שיגרו ברכה לחתן התנ"ך יואב שלוסברג

[illegible]

חתן התנ"ך העולמי יואב שלוסברג היא בן פרדס־חנה וגם שני אחיו בבנים על בית המדרשיה: גדעון — בוגר מחזור ל"ד ויאיר תלמיד כתה י'.

כתר חתן התנ"ך העולמי כמעט בן לתלמידי המדרשיה זה שנים אחדות: בשנת תשמ"ה הכתר בתאר זה בריה צבח (בראש הפינה). בשנת תשמ"ב — ציון אילה (מעפולה), בתשכ"ה — אוהד זכריה (מרמת השרון). כן נבחרו כסגני חתן: בשנת תשמ"ב אשר חפיסה (באשדוד) ובתשכ"ד אסתר יצחק (מתל־מונד).

יואב שלוסברג חתן התנ"ך שהוכתר אתמול אמר לעתונאים: ,,ספר הספרים הוא בשבילי לא רק נושא לחידון אלא אמונה ותורת חיים".

מס הנסיעות לחו"ל — 188 ש"ח

באת שירותו הכלכלי בירושלים

בעקבות עליית המדד יועלה במוצאי שבת בהצהרת מס הנסיעות לחו"ל. גובה המס החדש יהיה 188 ש"ח במקום 182 ש"ח. לנוסעים לריצהה יהיה המס 94 ש"ח במקום 91 ש"ח.

אין כניסה

(סוף מעמוד ראשון)

בלגרד (עי"ר) — סוכנות הידיעות היוגוסלבית הרשמית ,,טאנוג" הביעה אתמול את הדעה, כי ארה"ב היתה בכל הנראה מודעת לעברו של קורט ולדהיים כאשר נתקבל להנהגת מזכ"ל האומות המאוחדות.

,,טאנוג" אומרת בין היתר: ,,בהתחשב במיסמכים שראו אור בשבועות האחרונים, [illegible] ידיעה בכל הנראה על עברו של ולדהיים בתקופת מלחמת העולם השניה, בשעה שנבחר יהוד ונבחר לכהונת מזכ"ל האו"ם בשנת 1971 ובשנת 1976".

בידיעה הוזכר כי תיק בעל שלושת אלפים צמודים ובו שמותיהם של נאצים ופושעי מלחמה נתגלה לאחרונה בארכיון הלאומי של ארצות הברית שבמרילנד, ושמו של ולדהיים מופיע בו.

ממשלת יוגוסלביה נמנעה עם זאת מתגובה מפורשת על הגילויים של השבועות האחרונים. שלפיהם ביצע ולדהיים פשעים רבים בתחום מה. (עי"ר).

שיחות טאבה

(סוף מעמוד ראשון)

הצעת פשרה אחרת היא שנוסח השאלה יהיה כדלקמן: ,,היכן הגבול בהתאם לחוק ולעובדות". סבורים שהצדדים יקבלו אחת מהצעות אלו.

נשיא מצרים חוסני מובראק שיגר איגרת ברכה לנשיא המדינה חיים הרצוג לרגל חג העצמאות.

חילולי השבת

(סוף מעמוד ראשון)

זמן ירושלים, וילמדו הלכות שבת לפני מנחה של ערב שבת בבתי הכנסת.

במקרים ,,רחופים" השוטרים עובדים גם בחג

הרב ברוך סלומון, רבה הראשי של פתח־תקוה, זומן בערב יום העצמאות לחקירה במשטרת עירו. הרב סלומון התייצב ומסר את גירסתו לאירועי יום שישי האחרון ברחבת קולנוע ,,היכל", שבו הורחק בכוח על ידי מפקד מרחב השרון נצ"מ ניסים מצוח, לאחר שהתיישב בבית קפה סמוך שנפתח גם הוא בסמוך לבית הקולנוע.

מפקד משטרת פתח־תקוה, סנ"צ יעקב שובל, מסר כי טרם נודע אם יצורף צניין זה, למשפט נגד הרב בעניין הפגנה בלתי חוקית, המתנהל בבית משפט השלום בכפר סבא בפני השופט אהרון כהן.

בקשת החוגים הדתיים לקיים הפגנה הערב נדחתה על ידי משטרת ישראל.

,,עיכוב קריאה" בחיפה

אתמול התקיים כנס חירום של רבני חיפה בראשותם של הרבנים הראשיים וראש אביר, הרב שאר ישוב כהן והרב אליהו בקשי־דורון שבו היתוו דרכים לפעולה נגד הפרת ה,,סטטוס קוו" בפתיחת בתי הקולנוע בחיפה.

נבחרה ועדה מצומצמת של רבנים ודיינים שיכנסו עצרה הפגנתית גדולה שתתקיים בשבוע הבא. הוחלט שהשבת יהיה ,,עיכוב קריאה" בכל בתי הכנסת שבעיר ובסביבה. פורסמו מודעות בולטות בכל חלקי העיר.

ועכשיו — עכו

באחרונה נתבצעו חילולי שבת גם בעכו. יו"ר המועצה הדתית — אברהם סרי ומר חיים אסולין — חבר מועצה בעיר תקפו בחריפות את הפירצה של חילולי שבת בעיר ר' קראו לראש העיר לשמור על ,,סטטוס קוו" ולכבד את זכויות הדתיים [illegible].

כדי להילחם בתופעה, הוקמה בעכו ועדה למען שמירת השבת. בכנס הקמתה השתתפו רב העיר יוסף ישר, ורבני הערים הסמוכות: הרב א. צ. מרגליות — הרב הראשי לכרמיאל, הרב יצחק זקנין — הרב הראשי למעלות, יו"ר המועה"ד — אברהם סרי, חבר מועצת העיר, חבר ההנהלה הארצית למען השבת — הרב צבי גלסנר, מזכיר ההנהלה הארצית — הרב פרידמן, חברי המועה"ד, גבאי בתי הכנסת ואישי ציבור.

הרב המקומי יוסף ישר העלה בנאום מרגש את זעקת השבת הנרמסת בראש כל חוצות, על התנפלות המשטרה בציבור הדתי בפתח־תקוה ועל פגיעתה ברבה הראשי הרב סלומון. דברים ברוח זו השמיעו גם הרב מרגליות, הרב זקנין, הרב פרנק והרב גלסנר.

מזכיר המועה"ד, אורי מנחם הקריא את החלטות הכנס: לשלוח מברקי עידוד לרבני פתח־תקוה וחיפה לחזקם במאבקם בצדק, כמו כן נשלחו מברקים לראש הממשלה, ולשר הדתות בכנסת. הוקמה ועדה למען השבת לכל איזור הגליל המערבי.

התייקרויות

(סוף מעמוד ראשון)

גז לשימוש ביתי 12 ק"ג 10.30 ש"ח לכלל במקום 11.21; גז בהרכבה 2.41 ש"ח לק"ג במקום 2.62.

ביקורת על פרסום מוקדם

בחוגים כלכליים עוררו תמיהה הפרסומים המוקדמים של העלאות המחירים של המוצרים המסובסדים.

יש לציין, כי שר החקלאות אריק נחמקין, הודיע להודיע על העלאות המחירים כבר בשעה 5 אחה"צ בשידור ברדיו.

בימים האחרונים בלטה תופעה שבתחנות הדלק קנו דלק בכמויות קטנות כדי לא ,,להתכבד" במיכלים מלאים בעת הודעת המחירים.

על פי צו של שר התעשיה והמסחר מתייקרים מהבוקר גם המוצרים הבאים: ירקות מיובשים ב־12 אחוז; אריחי קרמיקה לריצוף ב־8 אחוזים; מחירי כלים ב־12 אחוז; מאווררים מייצור מקומי ב־12 אחוז; וצבעים מייצור מקומי ב־20 אחוז.

דובר משרד התעשיה והמסחר אמר, כי אישור התייקרויות אלה בא בעקבות עליית מחירי התשומות של המוצרים.

משה קרונה — חתן הפרס ע"ש ר' יצחק פישלר ז"ל

מאת סופרנו בתל־אביב

הפרס השנתי על שם ר' יצחק נחום פישלר ז"ל, לפעילות מצטיינת במסגרת תורה ועבודה, הוענק אמש למשה קרונה, יו"ר הפרזידיום העולמי של המזרחי על פעולותיו לקידום משנת הציונות הדתית.

בטקס, שנערך באולם הכינוסים של המועצה הדתית בתל־אביב, ביום הזכרון לר' יצחק נחום פישלר ז"ל, השתתפו אישי תורה וציבור, ראשי ופעילי התנועה, ובני המשפחה.

יוסף פישלר, בן המנוח, פתח בציינו כי הקרן באה להעריך את אלה העוסקים בעבודתם היום יומית למען הציונות הדתית.

הרב הראשי לתל־אביב—יפו, הגריי"ש פרנקל, ציין את פעולותיו של ר' יצחק פישלר ז"ל. ,,המנוח היה אחד הבודדים אשר לא ידע מנוח בעשייה ובפעולו למען אחרים", אמר הרב הראשי.

הרב פרנקל אמר כי חובה עלינו להזכיר את המנוח ולהנציח את מעשיו.

ר' פנחס שינמן, יו"ר המועצה הדתית לתל־אביב—יפו, שהעלה קים לזכרו ופועלו של המנוח הגדיר כמי שניחן בשתי תכונות — רצון ותקיף לעשות. ,,בכך פעל לאורך כל הדרך, כשהוא מצליח להעביר מורשתו — מורשת תורה ועבודה לבני משפחתו הממשיכים דרכו. כולנו חשים כיום בחסרונו של מי שעסק מתוך מסירות למען התנועה ויחד עם זאת עסק בגמילות חסדים.

גם רפאל בן־נתן, מזכיר הפועל המזרחי אמר כי בזמן האחרון אנו חשים בחסרונו של המנוח שהיה בעל נשמה יתירה ותרם עצמו לתנועה.

רפאל בן־נתן העריך את פועלו של ר' משה קרונה. אם יש מישהו הראוי לפרס הנושא שמו של ר' יצחק פישלר ז"ל, הרי שהוא משה קרונה.

לאחר הענקת הפרס למר משה קרונה, הביע חתן הפרס את תודתו ואמר כי הוא מלא הערכה לכוח ההתנדבות ולמסירות לעניני התנועה ללא הפסקה שאיפיינו את המנוח. הוא היה מעורה ר' משורב בכל ענין פרטי. במסירותו אבודה להברך, התנועה דמות ייחודית, שיכולה היותה להעביר לדור הבא את רעיון התנועה. המסירות לתנועה צריכה להיות גם בתקופת הצלחותה וגם במשברים.

קרונה הוסיף כי יש דברים שהציונות לא הצליחה בהם, כמו ביעוד לאנס־שטויות, הבאת יהודי ארצות־הברית ובריה"מ לעלות לישראל וההתבוללות. הרוח הציונית בנוער, ובכל זאת, אין אלטרנטיבה לציונות. התנועה מאמינה כי ישובו בנים לגבולם הרוחני.

למרות הקשיים והבעיות המתעוררות מדי יום, צריך להתחיל מדי פעם לגבש את הדרך ואת הכיוון של התנועה. להימנע מהקצנה ולהמשיך בעוז את דרכה של תנועת תורה ועבודה דרך הסובלנות והקירוב.

לאחר לימוד פרק משניות, מפי הנכד, לעילוי נשמת ר' יצחק נחום פישלר ז"ל, נאמר ,,קדיש" על ידי בני המנוח.

היום ייערך טקס האזכרה והעלייה לקברו של המנוח, בשעה 12, בבית העלמין בנחלת יצחק

המועצה הדתית שלומי

מברכת לרגל יום העצמאות ה־38

את נשיא המדינה
את ראש הממשלה ושריה
את הרבנים הראשיים לישראל ואת משרד הדתות
את ראש המועצה המקומית — מר יהודה לנקרי ואת חברי המועצה
את הרב המקומי, הרב שמואל בן אליהו שליט"א
את צבא הגנה לישראל ואת כל תושבי העיירה

בברכת חג שמח

סויסה מיכאל, יו"ר המועה"ד
חבריה ועובדיה

בירושלים למכירה ברמות א'
ע"י סרגר — דירה חדשה
4 חדרים
כיוונים, נוף, ק"ב
טלפון 02-863375

בהזדמנות למכירה בחיפה בהדר־עליון
5 חדרים 2 מפלסים
מחסן וחניה, 118 ממ"ר.
תיווך גלילי
04-383930 04-380317

[redacted]

הצופה

* * * * *

בין דמוגרפיה לגיאוגרפיה

מאת משה אישון

בוויכוחים הפוליטיים על עתיד יהודה ושומרון התוצים את עמנו יש אשר שולפים את מטה הקסמים — את הנתונים הדמוגראפיים — כדי להוכיח שאם חלילה יסופחו השטחים הללו למדינת ישראל הרי שלקראת שנת האלפיים נמצא את עמנו כמיעוט יהודי בתוך חברה ערבית. גם בבירור שנערך השבוע בישיבת הממשלה בסוגיית הדמוגראפיה נמסרו פרטים על התמעטותם של יהודים בארץ מול הגידול המתמיד באוכלוסיה הערבית ועל היעלמותם של יהודים בארצות הגולה כתוצאה מהתבוללות וטמיעה בגויים.

כדי לצמצם את הפער — הדגיש ראש הממשלה — יש להגביר את הילודה ועלינו להגיע למצב של ארבעה ילדים למשפחה, במקום פחות משלושה כיום.

הנתונים הדמוגראפיים אכן מצביעים על טראגדיה הפוקדת את העם היהודי. וזו אינה מצטמצמת בהתמעטות של יהודים במדינת ישראל, אלא גם נוגעת לכלל ישראל.

השאלה היא, כיצד מתמודדים עם סכנה זו הרובצת בפתחו של העם היהודי?

דבר אחד צריך להיות ברור: לא בסיסמאות המצביעות על הסכנה, המצטמצמות בדיבור וחסרות מעשה — ניוושע. גם לא בוויתור מראש על שטחי ארץ־ישראל בשפר את האיזון הדמוגראפי בין יהודים ללא יהודים במדינת ישראל.

יהודים ויהדות אינם נמדדים על פי נתונים סטאטיסטיים בלבד. במקרה שלפנינו — הכמות והאיכות קשורים זו בזו. יהודי ללא שורשים יהודיים, במוקדם או במאוחר אובד לעם היהודי. לכן בשעה שניגשים לדון בסוגיה זו יש להתמקד בבחינת שורשי המשבר. בלעדי זה ספק אם ניתן להתוות דרכים לפתרונו.

המשבר הדמוגראפי אינו אלא יציר של משבר הזהות הפוקד את בני עמנו זה דורות. הוא אף החריף מאז תום מלחמת העולם השנייה בשעה שהיהודים הללו נהנים מיותר חופש ושערי החברה הלא יהודית פתוחים בפניהם.

ההתבוללות ונישואי התערובת הם שהביאו כליה על חלקים גדולים של העם היהודי. לדוגמה, יהדות ארצות־הברית. במשך ארבעים השנים האחרונות, מאז תום מלחמת העולם השנייה, לא זו בלבד שהיישוב היהודי בארה"ב לא גדל, אלא אף ירד בצורה ניכרת. בתקופה זו אבדו לעם היהודי למעלה משני מליון יהודים כתוצאה מהתנתקותם משורשיהם היהודיים. תהליך זה אינו מצטמצם לבני „ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות". זה מאפיין גם את יתר הקהילות היהודיות ברחבי תבל. אחוז המתבוללים בארצות דרום־אמריקה ואירופה אף עולה על זה של ארצות־הברית.

לרעבתה, גם במדינת ישראל אין אנו מחוסנים מפני סכנה זו. אמנם, בשלב זה היא אינה בולטת לעין. אולם אם נביט קדימה — לטווח ארוך, נמצא, כי המשבר הדמוגראפי אינו נובע מכוונות ההתפשטות, כביכול, ביהודה ושומרון כפי שמנסים להציגו, אלא במשבר שורשים הפוקד את החברה היהודית בארץ־ישראל. מסתבר שאפילו כאן — במדינת־ישראל העצמאית — אין אנו מוגנים מפני סכנת נישואי תערובת, על אף העובדה הפורמלית שדיני נישואין וגירושין מסורים באופן בלעדי לבתי־הדין הרבניים ומתנהלים על פי דת משה וישראל.

עובדה היא: יש נישואי תערובת במדינת ישראל. אלפי נערות יהודיות נישאו לגויים. רובן התאסלמו. גם אלה מקרבי ... הצטרפו באופן רשמי לדת אחרת — נוהגות לפי מנהגיה ואורחותיה של דת נכר.

„נישואי התערובת היו למכה בקבוצים. בכל אחד מהם ניתן למצוא משמונה עד עשרים זוגות מעורבים, המצטרפים לכאלפיים משפחות בתנועה הקבוצית ויתכן אף יותר" — כותב משה ברק ב„דף הירוק" של „על המשמר", תחת הכותרת „שמד היהדות החילונית".

ובהמשך אנו קוראים: „סכום זה עולה בהרבה על הישגי המיסיון בדורות האלה והפך בהדרגה להטיבה מאוד משמעותית בכל יישוב המהדירה, נורמות בלתי יהודיות בכל תחומי חיינו, או לפתות כופה עלינו ריקנות יהודית במסווה של סובלנות קוסמופוליטית, כדי לא לפגוע בחברים וברגשות בני משפחותיהם...".

הכותב, איש קבוץ, פונה לחבריו: „הגיעה השעה לשוב ולהזכיר, כי חרף המסר הכלל אנושי הסוציאליסטי שלה, התנועה הקיבוצית בישראל היא תנועה יהודית ושל יהודים...". היא אף דוחה את ההאשמות לפיהן מי ששולל נישואי תערובת הוא גזען. ואלה דבריו: „האשמה זו של גזענות הושמעה גם בפי האנטישמים באירופה למראה התבדלותנו והתארגנותנו הלאומית הנפרדת. כך נהג גם אש"ף כיום להוקיע את הציונות כ„גזענית" בגלל סירובו של העם היהודי להתמזג בקרב רוב ערבי ב„פאלסטינה דמוקראטית". הצגה זו של התבדלותנו הלאומית־הציונית כגזענות חוזרת, למרבה הצער, גם לבית הקיבוצי כשהיא יוצאת בהצהרה, כי אין כל מניעה לאומית־יהודית להקמת משפחה מעורבת יהודית־נוצרית, או יהודית־מוסלמית. ויש אף קיבוצים שהחליטו, כי גם נוצרים יכולים להיות חברים בקיבוץ... גישה מעין זו לא נקטנו גם בימי הבראשית האנטי־דתיים. גם כאפיקורסים מושבעים דאגנו או לא ליצור עובדות בלתי הפיכות של קשרי משפחה העומדים בסתירה לדיני האישות והמוציאים את המוגעים בדבר מכלל ישראל... הקפדנו בהלכות נישואין כדי להבטיח שילדינו ייחשבו ליהודים גם בעיני שומרי המצוות וצאצאינו יוכלו להינשא לכל יהודי...".

זעקתו של איש קיבוץ חילוני אכן מבטאת את תשומת הלב למשבר האמיתי הפוקד את בני עמנו, אם כי מעטים בלבד מקדישים תשומת לב לדברים הללו כדי להפיק את הלקחים המתחייבים. לרוב עוברים לסדר היום, מי מתוך היסח הדעת ומי מתוך כוונה תחילה שלא לפגוע ב„חופש הפרט" ובמיוחד שלא להסתבך ב„גזענות". ויש גם כאלה המתייחסים בביטול לנתונים הסטאטיסטיים באומרם כי היקפם המצומצם אינו מסכן את עם ישראל ממילא אין מקום ל„ויצעקו".

האמת היא הפוכה. המספרים הללו יש בהם כדי להדאיג. הם מצביעים על נורמות חדשות בכל הקשור בתפיסת היהדות. גם מעידים על נתק כמעט מוחלט מאותה תפיסת עולם שהנחתה את התנועה הקיבוצית החילונית שלא להיתנתק מכלל ישראל כדי ש„צאצאינו יוכלו להינשא לכל יהודי".

*

אלפיים משפחות מעורבות (נישואי תערובת) בתנועה הקיבוצית על שני פלגיה: תק"ם והשומר הצעיר — אינן בחזקת מספר מבוטל שניתן להתעלם ממנו; הן מתייחסות לאחוז נכבד באוכלוסיה הקיבוצית החילונית. אין איפוא מקום להתייחס בביטול לתופעה זו. יש לבחון אותה במלוא הרצינות לשם הסקת מסקנות והפקת הלקחים המתחייבים.

המספרים הללו באים לאותת לנו, כי גם מבית — בתוך „הקו־הירוק" — אורבת סכנה גדולה ליהודיותה של מדינת ישראל. לעתים סכנה זו חמורה לאין שיעור מהסכנות הדמוגראפיות שהפוליטיקאים, מתוך שיקולים פוליטיים טהורים, מצביעים עליהן, כדי לשכנע את הציבור מדוע יש לסגת מהר ככל האפשר מיהודה שומרון, רצועת עזה ורמת הגולן.

מי שדואג באמת ובתמים לאופיה היהודי של מדינת ישראל מן הראוי שלא יילך שולל אחרי הסיסמאות השדופות שמפריחים פוליטיקאים שארץ־השלמה כפי חידה אותם. הסכנה הדמוגראפית האמיתית היא מבית — בתוך הגבולות מלפני „מלחמת ששת הימים" — ולא מהשטחים ששוחררו על ידי צבא הגנה לישראל במלחמת המגן הצודקת.

יש להפריד בין הוויכוח הפוליטי על עתיד יו"ש לבין הסכנות הדמוגראפיות שעלולות לפגוע בעם היהודי. אלה הם שני דברים נפרדים. כל אחד מהם מחייב בירור נפרד. ולא הרי הבירור הפוליטי והשלכותיו כהרי הסכנה הדמוגראפית והשלכותיה על החיים היהודיים בתוך הגבולות של „הקו הירוק".

בקרב חמישים־שישים אלף היהודים שבנו את ביתם מעבר ל„קו הירוק" לא קיימת בעיה דמוגראפית. רובם בעלי משפחות ברוכות ילדים; כולם — בעלי שורשים יהודיים עמוקים. הם דבקים בזהותם ובאמונתם הדתית־לאומית. לעומת זאת, אלפי משפחות יהודיות בתנועה הקיבוצית החילונית, בתוך הגבולות הישנים מלפני ראשית יוני 1967, עוברות משבר זהות המוצא את ביטויו בנישואי תערובת ובירידה מן הארץ.

אומר מוטקה יחזקאלי מקיבוץ ראש הנקרה: „בכל פעם אני מוכה מחדש כשאני רואה את הקלות הזאת, בה הם יורדים, את ההיתלשות הקלה כל כך, כאילו אין שורשים כלל. והוא מוסיף: „כשישה אחוזים מקרב בני הקיבוץ הם יורדים — כאלף ומאה בנים... על פני השטח לא נשמע כאילו מישהו נרעש מהעובדות שגם בתחום זה הקיבוץ אינו עוד יחיד סגולה. ואפילו היו מהגבים שנשמו לרווחה, לפחות לא יותר גרוע מכלל עם ישראל. אך מי שמנתח סקר זה כדאי לו להיות מודאג לפחות מהנטייה המסתמנת. אילו הפרידו עורכי הסקר ובדקו את השנתונים שסיימו את חינוכם בתחילת שנות השבעים ואילך היו מגלים שקצב העלייה בירידה בקרב בני הקיבוץ הולך וגובר...".

הדברים התפרסמו ב„דף הירוק" — גליון ערב פסח. מטרתם, בהדגשת הכותב, לעורר ויכוח שיוביל לחשבון נפש. אולם, אם עלינו לקבוע לפי הדברים שהשמיע בנדון איש ראש הנקרה, הרי שוויכוח אין; גם חשבון נפש — אין.

כל אחד כמנהגו נוהג. ה„איכפתניקים" מזעיקים מדי פעם בפעם; ה„לא איכפתניקים", והם הרוב המכריע, עוברים על הדברים לסדר היום ומפטירין כזאת.

וכה הולכת ומצטרפת מכת הירידה מן הארץ אל מכת נישואי התערובת. שתיהן פוגעות בעם מבחינה דמוגראפית, וכשם שבני נישואי תערובת אובדים לעם ישראל, גם רובם של ה„יורדים" סופם להינתק מכלל ישראל.

לכי זה איכפת?

— לבודדים בלבד. ואלה קולם לא נשמע. אפילו אם זה נשמע פה ושם — משתיקים אותו, או מצליבים את המזעיקים על ידי הצגתם כ„גזענים", או כחסרי הבנה בהלכות דמוקראטיה.

והסכנה מוסיפה לכרסם בתוך ביתנו באין מוחה והנעדר מעורר לחשבון נפש של אמת.

ובמקום לנגוע בשורשי הבעיות מסיטים את הוויכוחים לנושאים פוליטיים, כאילו לא נישואי תערובת מסכנים את קיומנו ולא הירידה מן הארץ פוגעת בבטחוננו, אלא דווקא זיקתנו לארץ ישראל השלמה הבלתי ניתנת לחלוקה מחודשת היא ראש כל חטאת.

*

מכת הירידה ונישואי תערובת אינה נחלת התנועה הקיבוצית בלבד. עם זאת, הנתונים הסטאטיסטיים על היקף הבעיה בתנועה הקיבוצית הם אינדיקאטור הטוב, כדי לאמוד את גודל הסכנה.

התנועה הקיבוצית, שברוב שנותיה ריכזה בתוכה את העידית של העם היהודי והתייחדה בנאמנותה לעם ישראל וארץ־ישראל — אם בה נפלה שלהבת, מה כי נטען נגד אזובי קיר?

אם בקיבוצים החלו מתייחסים בשוויון נפש ל„ירידה" ולנישואי תערובת — מה פלא שכה רבים מקרב הצעירים המשתחררים מצה"ל מסתופפים לפתחה של הקונסוליה האמריקאנית, כדי להשיג „ויזה".

בכלל, בזמן האחרון אנו עדים לעוד סוג של „ירידה" המתורצת בצורכי „פרנסה". תפגשו קציני צה"ל בכירים המשתחררים מהשירות והם תרים בעולם כ„סוכני מכירות" של נשק; תפגשו חקלאים היוצאים לארצות נכר להקים חוות חקלאיות כדי „לעשות כסף" וכו'.

„אני מרגישה כמו משפחות בטורקיה שהבעל יוצא לעבוד באירופה ושולח כסף כל חודש" — סיפרה אשתו של חקלאי ישראלי שיצא להקים חוות באפריקה, לא כשליח, אלא על דעת עצמו, כדי להתפרנס, כהגדרתה.

אף זאת „ירידה", אפילו אם הנוגעים בדבר טוענים שבסך הכל מדובר ב„נסיעות עיסקיות".

וכך מצטרף פרט לפרט ואלה יוצרים את התמונה הכוללת על התמעטות היישוב היהודי בארץ־ישראל, על משבר דמוגראפיה ועל הסכנות שבפתח המאיימות על אופיה היהודי של מדינת ישראל. אך אין עיוות גדול יותר מהכללות. בדרך כלל הן מסלפות את תמונת המצב האמיתית ומסיחות את הדעת מהעיקר.

אמנם כן, קיימת סכנה דמוגראפית לעם ישראל ומדינתו. אולם, כדי להתגבר עליה חובה לטפל בשורשיה — במשבר החמור הפוקד את עמנו כתוצאה מנישואי התערובת בארץ ובעולם היהודי. יש לשים לב למכת הירידה מן הארץ שפגיעתה כפולה ומכופלת; מצד אחד היא פוגעת במדינה הנבנית, מצד אחר — בסיכויי העלייה מחו"ל. „היורדים" אינם מאהיבים את ארץ־ישראל על אחיהם בארצות הגולה. להיפך, הם מרחיקים אותם מהציונות ומארץ ציון וירושלים.

כדי להתגבר על המשבר הדמוגראפי בארץ ובעולם היהודי יש — כאמור — קודם כל לפעול למען שיבה לשורשים יהודיים. בכל עוצלה להשיב לב תועים ולהתוות דרך לנבוכים — מחפשי נתיבות, כן תלך ותפוח הסכנה הדמוגראפית שכה מרבים לדבר עליה בכל הזדמנות אך עם זאת בלא רצון להודות, כי בניתוק מהשורשים היהודים יש לחפש את שורשי המשבר.

הנושא רציני מדי כדי להשאירו לשיקול דעתם של פוליטיקאים המבלבלים את המצוקה הדמוגראפית בוויכוחים פוליטיים־גיאוגראפיים — איפה יעבור הגבול בין ישראל לשכנותיה הערביות. יש להבדיל בין הצבת גבולות גיאוגראפיים בין ישראל לעמים לבין הצבת גבולות המפרידים בין ישראל לעמים שהם חיוניים לשמירת שורשנו היהודיים וזהותנו היהודית.

זוהי תשובה יהודית אמיתית לבעיות הדמוגראפיה ואין זולתה.

שמירה על האיכות היהודית היא ערובה, כי העם היהודי בארץ ובעולם יילך ויגדל גם בכמות, ולא ייספר מרוב.

דו"ח המבקר: הלכה ומעשה

מאת יצחק דויטש

מבקר המדינה, מר יצחק טוניק, אינגו קמצן בהופעותיו ובהתבטאויותיו. הוא מגלה נדיבות רבה בדברי הביקורת שלו. זאת בניגוד גמור לשני המבקרים הקודמים, ד"ר זיגפריד מוזס ז"ל ויבדל"ח ד"ר יצחק נבנצל, אשר היו קמצנים בדבריהם. אמרו אשר אמרו. מהרו מלהוסיף על דברים שבכתב. עוררו סקרנות כאשר גילו רק טפח. אם נדיבות היותר של מר יצחק טוניק היא תמיד חיובית? יכולות להיות דעות שונות על כך.

היו אשר יאמרו שזהו בבחינת תפסת מרובה. ויהיו אשר יאמרו, כי סוף־סוף יש לנו מבקר מדינה בלי כפיות; היודע יותר את הדברים ללא כחל ושרק. בכך שבדו"ח אין בדרך כלל איזכור מפורש של שמות אנשים ומפעלים פרטיים; אך זאת כיוון שהאנשים לא נחקרו ולא יכלו להגן על עצמם לפי פרוצדורה משפטית. אבל מעבר לכך המבקר דהווה אומר את הדברים „דוגרי". כאשר יסיים מר יצחק טוניק את תפקידו בעוד שבעה חודשים אפשר יהיה להעריך אם גישה זו הוכיחה עצמה כצודקת. המבקר הרביעי בוודאי יבקש ללמוד מנסיונם לפני שיקבע את דרכו.

• **בעיות יסוד**

בין אם הסגנון ... ובין אם יש הדרכה אחרת, אפשר לומר, כי בדו"ח ...

בדו"ח העלה המבקר בעיות יסודיות, אשר מן הדין שלא יירדו מסדר יומנו בלי טיפול יסודי ובלי מסקנות. אין המדובר אך ורק בממצאים כעורר הסקרנות הטבעית, אלא דווקא בבעיות היסוד.

תופעה בולטת שהמבקר נגע בשורשיה היא זו של כניסת הממשלה לנעלי היזמים והמפסידים; כאשר גופים לא ממשלתיים אינם יכולים לעמוד בהתחייבויותיהם, נכנסת הממשלה להצלה, תחת כיסוי הנסיבות, ליטול את ההתחייבויות על עצמה. יש לכך דוגמאות הרבה. כך היה בהתאכזבות בעבר של בנקים; כך המצב לגבי קופות חולים וחולים בוגה. המבקר מתייחס לדוגמא האקטואלית והכואבת של מניות הבנקים. ההסדר להבטחת ערך המניות הבנקאיות תגדיל את חובות המדינה בסך של כ־7 מיליארד דולר, כאשר ההפסד הישיר לקופת המדינה נאמד בכ־2.5 מיליארד דולר.

מעבר לנזק הכספי הישיר ישנה תוצאה חמורה יותר. כך נתפשת הממשלה כערב לכל שבסופו של דבר הוא המשלם של אותם חובות, למרות שהיא לא יצרה את החובות הללו.

יוצא, איפוא, כי הגופים העסקיים הכלכליים, ... עושים עסקים שונים, ... אבל לשנה תעודת ביטוח שלילה לתחומה למציבה, גם אם לא פורמאלית, הממשלה. בדרך זו האתרה אינגו חייב לבדוק עד הסוף. הוא יכול לקחת סיכונים. המפעלים הנוגעים בדבר יכולים לנהל עסקיהם כמו שהם מנהלים. המפ־שלה — קרי: משלם המסים — הוא עצמו סוף של דבר הפורע את החשבון.

מצב זה עלה לנו מחיר יקר מאוד עד כה. אבל ההבטחות דימויי זה עלולה לגבות מעמנו מחיר גבוה עוד יותר בעתיד. הדימוי הזה מעודד את כל המפסידים. אם הוא לא ייעקר, אי־אפשר כלל לקיים כלכלה נורמאלית.

• **אחריות מנהלים**

סוגיה אחרת היא זו של אחריות מנהלים. הדברים נאמרו בשבוע שבו אמנם קרה דבר בישראל; זאת כאשר ד"ר ארנסט יפת, יו"ר מועצת המנהלים והמנכ"ל של בנק לאומי, הגיש את התפטרותו וסלל את הדרך להתפטרויות האחרות של ראשי הבנקים. אבל עד כה גם במפעלים ציבוריים לא ידעו על קיומו של עיקרון שכר ועונש. מה שהמבקר העלה השבוע הוא הצורך שמנהלים וחברי מועצת מנהלים בחברות ציבוריות ידעו, כי הפסדים ... לא רק את המפעלים שעליהם הם מופקדים, אלא גם את מעמדם האישי. בפועל זה לא כך קרה. מנהלים לא ידעו ולא ... הם לא הסבירו ... כתוצאה מכך נצברו הפסדים גדולים ובלתי נסבלים. ...

(סוף בעמוד 11)

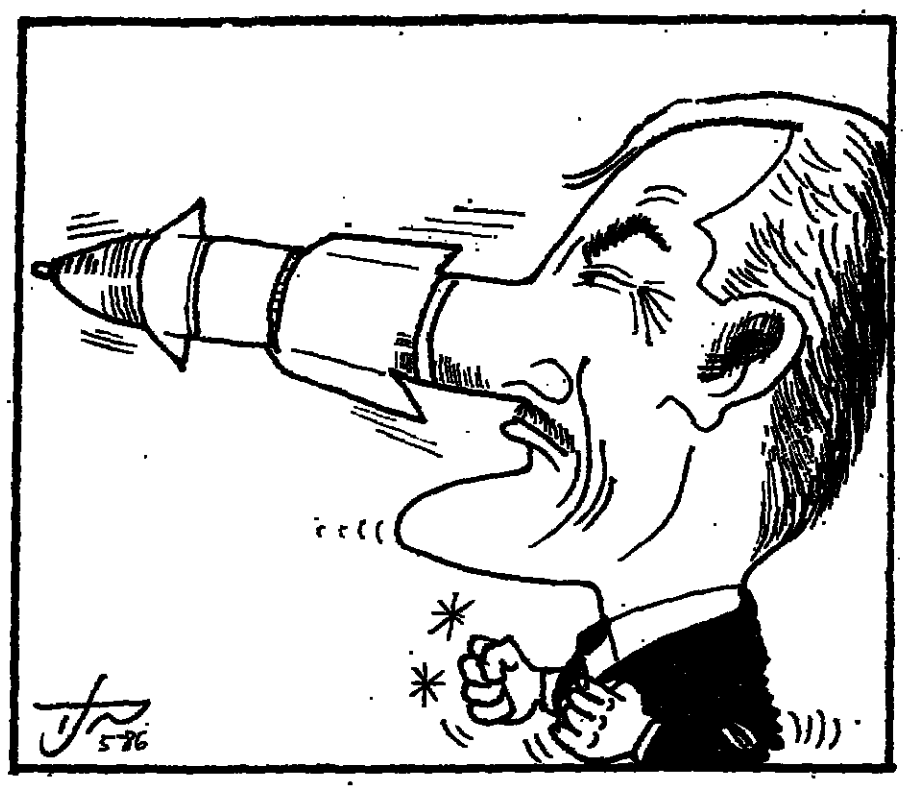

פרופיל של שלום...

שיחה עם מ"מ ראש הממשלה יצחק שמיר

כל עוד עמי העולם לא הכירו בירושלים כבירת ישראל — מלחמת העצמאות לא תמה

✱ יש למנוע בכל מחיר הפרת הסטאטוס קוו בענייני דת ✱ אין להיחפז בהעברת פליטים לחבל עזה לפני שהמצרים מילאו התחייבויותיהם לפי הסכם „קמפ דייוויד" ✱ בעניין ואלדהיים ועברו הנאצי אין מקום לשום חשבונות פוליטיים ✱ יזמות שלום לא תמיד מרבות שלום ✱ אפעל להביא את הערבים להשלמה עם קיומנו ✱ עלינו להביא לידיעת יהודי ברה"מ שהנשירה גורמת נזק רב לפעילותנו למען עלייתם לארץ.

מאת יונה כהן

באנו ביום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ללשכתו של מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ, יצחק שמיר, שבא זה עתה מביקורו במספר ארצות באמריקה הלאטינית. זו היתה שאלתנו הראשונה:

ש. כיצד אתה מסכם את ביקורך, במדינות שבהן ביקרת לאחרונה?

ת. היה זה ביקור ראשון מצדי בכמה מארצות אמריקה הלאטינית. ביקרתי בהונדוראס, איתה הסכמנו רק בזמן האחרון להחליף שגרירים. פתחנו שם שגרירות. הייתי בגואטמאלה וכן בקוסטה־ריקה, להבר חגיגות להכתרת הנשיא החדש אריאס, ...

זה היה סיור של ידידות. באזור הזה נחשבת ישראל לבעצמה. מכבדים אותנו ומוקירים אותנו. הם מעוניינים בסיוע שלנו ... הדוגמא של מדינה קטנה הנודעת להגן על עצמה ולכלכל עניניה בדרך הטובה ביותר. ...

ש. ... על העברת שגרירויותיהן לירושלים?

ת. לא, לא קיבלתי שום התחייבות על כך. הם דנים בזה. אני מקווה שכך יעשו. יש להם בעיה, יש עיקרים ויחסי מסחר עם הערבים. ... בגואטמאלה השתתפתי ביום השואה בעצרת בבית הכנסת. בדרך כלל, אני נוהג בכל מקום שאני מבקר להיפגש עם הציבור היהודי. ...

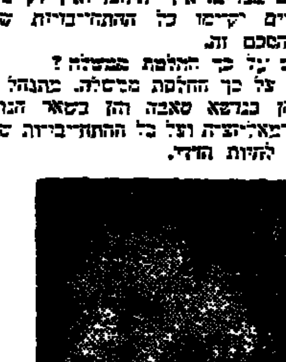

ש. ... „קמפ דייוויד" ...

ת. ... הסכם „קמפ דייוויד" ...

• **בפרשת ואלדהיים — אין מקום לשום שיקולים פוליטיים**

• **יחסי סוריה — ירדן**

• **אסור להפר „סטטוס קוו"**

• **אין ליישב פליטים בחבל עזה**

(סוף בעמוד 11)

סוריה מלבה אש המלחמה

מאת יעקב אדלשטיין

בקהיליית המודיעין בישראל נחלקו הדעות בקשר לזהות של מי שעמד מאחורי הניסיון הסורי להניח מזוודת נפץ במטוס אל על בלונדון — הדרג הבכיר או הנמוך. יש סבורים כי ההחלטה על כך נפלה בדרג הנמוך, מבלי להיוועץ בדרג הבכיר. שהרי הדרג הבכיר היה מעריך מיד שפעולה מעין זו פירושה מתח רציני בין ישראל וסוריה שלא יצטמצם רק בזירה של הטירור. במקרה זה נתפסה סוריה „על חם" כאשר דיפלומטים סוריים הם שעמדו מאחורי המחבל הינדאווי ששלח את חברתו האירית להתפוצץ עם המזוודה במטוס אל על.

אין זה סוד שסוריה עומדת מאחורי פעולות טרור נגד ישראל. כשם שאין זה סוד שאנשי המודיעין הסוריים פועלים במסווה של דיפלומטים. הם עוסקים לא רק באיסוף ידיעות אלא גם בפעילות טרור או בארגון החבלים לביצוע פעולות כאלה.

סוריה ראתה בטרור הבינלאומי חלק ממאבקה נגד ישראל כדי לאלצה לסגת מרמת הגולן. היא עושה גם מאמץ גדול להטריד את צה"ל בגבול הצפון, גם זאת לשם אותה מטרה. היא עומדת מאחורי פעילות המתאבדים במכוניות תופת. באחד מנאומיו קרא נשיא סוריה למתאבדים הללו „קדושים". ...

בקהיליית המודיעין רווחת ההנחה שנסיון פיצוץ מטוס אל על היה חלק מן המאבק הסורי נגד ישראל באותה זירה. לפי הידיעות שפורסמו, הוברחה כמות חומר הנפץ מסוריה לאנגליה בדואר דיפלומטי. ...

חקירת הדיפלומאטים הסוריים

...

הנסיונות להגיע להידברות

...

בן פרדס־חנה — חתן התנ"ך

מאת חיים פיקרש

פרץ של שמחה אחז בעשרות תלמידי המדרשיה, שבאו כדרכם גם השנה ל־לוות את חברם לספסל הלימודים, יואב שלוסברג, שהוכרז כחתן התנ"ך העולמי לנוער יהודי. הם מחאו כפיים, נתנו קולם בשיר ונשאו את החתן על כתפיהם במעגלי הריקוד במעברי האולם, ברחבה שלפניו.

פעמים כבר עשו כן תלמידי המדרשיה האב־טניק, שהפכה לגידול חתני תנ"ך עולמיים. אב־לם יואב, החתן דנן, כמו השכיל מבט בביטוי שמלאתו הגדולה על הזכיה, שהיתה בבחינת „פיצוי" לימים והלילות, בהם שיקע עצמו בלי־מוד התנ"ך. יואב שלוסברג, בן המושבה פרדס חנה, למד תנ"ך לא כדי לזכות, אלא מתוך אהבה גדולה אל ספר הספרים, אהבה שניטעה בו לא מעט בעידוד בני המשפחה, האב, עזרא

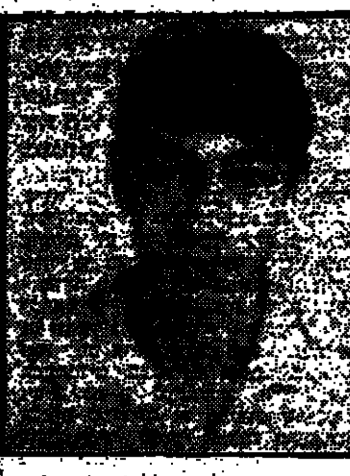

יואב שלוסברג
חתן התנ"ך לנוער

שלוסברג, איש תורה ועבודה, והאם, מרים, מו־רה ומחנכת, ילידת מרמה, שעלתה בצעירותה עם משפחתה השתקעה במושבה השומרונית.

האהבה הגדולה של יואב אל ספר הספרים, מספרת מרים האם, באה לו, ממש בילדותו. בכתה א' לאחר שידע כבר על בוריו קרוא וכתוב, אחז בספר התנ"ך וקרא בו פרקים נבחרים, אך בכתה ב' לא הניח לספר התנ"ך, ומאז ספר זה לא מש מידיו.

יואב בעל הקול הערב, היה מימי הבר־מצוה שלו, לבעל הקריאה בבית הכנסת הג־דול במושבה, וקריאתו מדויקת ומוטעמת ית־עימה לאוזן. עתה הולך בעקבותיו אחיו הצ־עיר, יאיר, שגם קולו נעים וקריאתו מדויקת. גם הבכור בילדי משפחת שלוסברג, צבקון המשרת בישיבת ההסדר בשעלבים, אוהב ספר ושלא ילדבר על הבת, אפרת, שהתארחה הש־בוע, אף היא מגלה חיבה מיוחדת לספר־הספ־רים.

„אוירה תנכ"ית", אומרים בני המשפחה, השפיעה על יואב לקנות הרבה דעת ואוה"כ גם לצאת ולשיול חלק בהתמודדות הארצית ובשלב כאחר — בהתמודדות העולמית, שבה זכה במאה נקודות מתוך מאה האפשריות...

יואב שלוסברג הכתיר בתואר הנכסף של „חתן התנ"ך העולמי לנוער יהודי", גילה בקי־אות מפתיעה בכל פינות ספר הספרים. היטיב לצטט פסוקים, לנקוב מקורותיהם ולהוכיח לכל כי שעקב אחר מהלך החידון. עד כמה הוא, הצ־עיר בן ה־18, תלמיד כיתה י"ב במדרשיית נו־עם בפרדס חנה, — יודע ובקיא.

לחידון התנ"ך החל יואב שלוסברג להתכונן, רק לפני מספר חדשים, כי השנה האח־רונה, הוקדשה להכנות לבחינות הבגרות.

ובכל זאת, ניצח, וחבריו אומרים כי הזכיה באה לא מעט בשל כשרונו לזכור דברים. „יש לו זכרון לא רגיל" — יספרו חבריו, אך יואב מחייך. ברור, שאהבתו הגדולה לתנ"ך, היא שדרבנה אותו ללמוד פרקים שלמים על פה.

העובדה שיואב שלוסברג זכה בתואר הרם של חתן תנ"ך עולמי, לא תביא רפיון בהמשך העיון בספר הספרים. ואולי אף תגביר את התשוקה הזו ללמוד, כי „בכל שתעיין בכתוב ובמפרשים, תמיד יגבר אצלך הצמאון הזה" אומר יואב.

ההצלחה האירה ליואב פנים כבר בשלבים הראשונים של החידון בשלב האזורי, בשלב המחוזי ובשלב האחרון, — בכל אלה הפגין הנער, בן המושבה, ידע מופלא, בקיאות מד־הימה וכשרון בלתי רגיל להבנה החומר. עד כי חבר השופטים עצמו הופתע, כשיואב, ציטט לכל תשובה את הפסוקים המתאימים, ביסור־דיות הראויה להערכה — כפי שאמר יותר מאוחר, יו"ר חבר השופטים, השר ד"ר יוסף בורג בתום הטכס, כי כל ארבעת הישראליים, החתן ושלושה סגניו, כולם נמנים על תלמידי ישיבות בני עקיבא, והעובדה זו מעוררת גאווה.

יואב שלוסברג, בוגר בית הספר הממלכתי הדתי „ישורון" בפרדס חנה, המשיך לימודיו התיכוניים במדרשיה. כ"י רבים אחרים במו־שבה ובסביבתה, על יואב מספרים חבריו כי הוא תלמיד שקדן, ומצניע לכת, ירא שמים ואו־הוב על הכל. לא מעט נתעודד במהלך ההכנות שלו לחידון, מהעובדה כי המדרשיה הצליחה בכרוצות השנים להעמיד כבר שפה חתני תנ"ך עולמיים והם פנחס בריה, ציון אילוז, עקיף יעקב, הגבאל דורני, אהוד זכריה, ועתה, הוא יואב שלוסברג.

כמו רוב בוגרי המדרשה וביניהם חתני ה־תנ"ך וסגניו, מתכוון גם יואב שלוסברג, לצאת, בתום הלימודים, לשרות צבאי במסגרת ישיבת ההסדר. הוא מתכוון להצטרף אל ישיבת ההס־דר בשעלבים. זו הדרך שבה בחרו גם ואת הב־כור, המהווה המשך טבעי לבני משפחת שלוס־ברג שחייהם מתנהלים על רעיון „תורה ועבו־דה". ההורים צוהו, ומרים, הקימו בפרדס חנה בית לתפארת, כשהדגש הושם על חינוך וצי־צוב דמותם של הילדים, כולם תנ"כי מניף בני עקיבא במקום.

ובאוירה יהודית זו, מצא גם יואב כר נרחב לעיון ולימוד המתמיד בספר הספרים. עתה, אומרים, פרץ הכבוד לבית הצנוע הזה, שבכוי־שבה הקטנה, ו„מהרגע שנתבשרנו על הצלחתו של יואב בחידון התנ"ך העולמי, לא פוסק הט־לפון מצלצל, מספר האנה בדעון שנוהר בבית במושבה.

בין משתתפי החידון נוצרו קשרי ידידות ואחווה. אלה, מבאי התפוצות בבטיחים לשוב לישראל, כדי להתגורר בה. אם תרצו גם בכך יש בידוק חיובי לקיומו של מפעל רוחני נעלה זה, המתקיים כבר זה 23 שנה ברציפות, והוסף את אם למוקד השמחה והתעשייה ביום העצמאות.

פרשת ילדי תימן: מדינת ישראל בפני כס המשפט

מאת נ' גולן

לפני שנה בדיוק, במאי 85' פנה מוש־בניק יוצא תימן ממושב אליקים אל הנ־הלת בית החולים רמב"ם בחיפה וביקש לדעת מה קרה לאחותו רחל מעודה ש־היתה מאושפזת שם בינקותה בזמן על־יית ההמונים של „מרבד הקסמים", ב־ראשי תשנות ה־50.

תשאלו: מה פתאום נזכר בן אדם שלושים וחמש שנים לאחר מעשה באחותו התינוקת, שכל חייו אמרו לו שנפטרה? איך נאמר על יעקב אבינו „ויתאבל על בנו ימים רבים"... ויכאן להתנוסי ומסביר רש"י „אין אדם כקבל תנחומין על החי... שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי" (בראשית, ל"ז). גם הודיה על רחל הקטנה „מאנו להנחם". קבר לבכות עליו, לא היה לחם. את גווית בתם לא קיבלו. מה פלא שבכם התהלך כל השנים בהכרה שכשהו מסתורי אופף את מות אחותו?

על כל פנים, בבית החולים רמבים ענו לבעודה שרחל אחותו ז"ל — נפטרה. באיזה חשת שנה המושבניק גם אל מירשם התושבים בחיפה ומבי־קש שיאתרו ברשומות את תאריך פטירת אחותו. ב־8 במאי, שנה שעברה, עונים לו במכתב רשמי מטעם מירשם התושבים, שהכ"ל (זימנו לב, לא הח"ל) עזבה ביולי 1959, כך בדיוק, בניסוח שחור על גבי לבן במכתב התמוה.

מה פירוש „עזבה" — נדהם מעודה. האם עזבה את ישראל בחייה או עזבה את הא־ץ? לא עזבה? כך „העזיב" אותה? איך ייתכן שהיא „עזבה" בשנת 1963 כאשר להורים סיפרו שבתם נפטרה בשנות ה־150 ולפיכך ייתכן שביה"ח רמב"ם כותב לו שאחותו נפטרה ובמירשם התושבים מספ־רים, שהיא „עזבה"?

הייה פלשינו? מ"ה אושיה?

כאשר מתהוכבות קרוב להבש כאות חידות פ־אלה?

ומה עוד אחת.

לדוד שוקר, זקן תימני כבן שבעים החי היום בגדירה היתה בשנת 1949 תינוקת בשם מרים. דוד ובני משפחתו שוכנו במחנה ראש־העין. את התינוקת לקחו לבית התינוקות במחנה. היה או חורף קשה, באוהלים דלפו הגשמים מקור ובגשם, ובמ פלא ששמחו לראות כיצד התינוקות הרכים מטפלים היטב בבית התינוקות.

כעבור שלושה חודשים — נעלמה מרים שוקר מן המחנה. מה קרה הילדה חולה ולקחנו אותה לבית חולים — ענו להורים. דוד ורעייתו נתנו אמון מיהלים בקולפיהם, ולמה לא יאמינו באחיהם בני ישראל?

קם היכן בקבלנות עד שתבריא התינוקת ויח־זירו אותה אליהם. לחפשה לבד — לא יכלו. חד־שים באיץ, ליכיק מטלטלי הולך, הכל זר ומוזר להם, וכי יכלו לנסוע ולחפש בכוחות עצמם היכן מרים מאושפזת?

לא עבר זמן רב ובניעה בשורה מרה: מרים נפטרה. ה' נתן וה' לקח — אמר דוד שוקר, כאגב ולאמין במקומם, תנו לי את גופת בתי ונביאה לקבר ישראל, אי אפשר — ענים לו מנהלי המחנה, כבר קברו אותה מטעם בית החולים.

זה כבר לא נשמע טוב. עם זה לא היה מוכן להשלים. אבל מה יכול לעשות עולה תמים ו־גאווי מתימן! לעומת הפקידות המתחשמת שנגדה ניכה להתייצב?

בולע את אבלו ואת עלבונו — התאמץ לשכוח את בתו, והוא מתאמץ כך עד היום ואינו מצליח. בשנים 52—49, שנות העלייה הגדולה מתימן נפרדו מאות ילדים כמו רחל מעודה ומרים שוקר מהוריהם הטבעיים, על המאות האלה נאמר להור־רים שנפטרו ומתו. רוב ההורים (טפי שמכיר את טוב לבם, התלהבותם המשיחית תשייתם לתת אמון מוחלט של בני הדור הראשון ליוצאי תימן לא יתפלא על כך) — והאמינו להוראות הללו והש־לימו בלבם עם האסון לפירות שכאבה הם העובדה שאת גופות הילדים הנפטרים לא החזירו למשפחה?

בתים ברחבי הארץ את תיבת המכתבים ומה מוצ־אים בהן צו התייצבות לגיוס על שם התינוק שנפטר, על פי הודעות מנהלי המעברות עוד בשנת 1950!

איך מגיב אב ומגיבה אם לצו גיוס רשמי המגיע משלטונות צה"ל על שם תינוק שכבר הש־לימו עם פטירתו וכבר הגלידה צלקת הכאב על מותו? בתחילה — הלם, ואחר כך — סימן שאלה גדול ופצע שנפתח מחדש: מה קורה פה

התיכהון הוליד כתבות סנסאציוניות בעתונים היומיים: פירעת ילדי תימן יצאת החוצה מתיבת פנדורה שבה היתה חבוי כשבע עשרה שנה. בשנת 1967, הלפרה הציבורית בה גדולה עד שיצר המשטרה אליהו ששון ממנה ועדה ציבורית (לא ועדת חקירה ממלכתית) שחברים בה עו"ד י' בהלול והמפקד ראובן מינקובסקי. הוועדה אוספת את תלונות ההורים שאבדו את ילדים ב־49'—50'. כמה תלונות? 342. אחרי חקירה יסודית מודיעים מינקובסקי־בהלול, והשנה היא כבר 1968 ש־316 ילדים (מתוך 342) אכן מתו ונקברו. 4 ילדים נמצאו בחיים ואומצו בלא ידיעת הוריהם (אחת מהן אגב היא מרים שוקר שנמסרה לאימוץ בלי להודיע על כך לאביה!) ומה בקשר ל־22 הילדים הנוספים?

לא יודעים. עקבות־דם נעלמו.

זה כשלעצמו, מ־ ם היום בני הדור השני לעולי תימן, צריך ה־ה להעמיד א־ כל המדינה על רגליה. כשנעלם ילד אחד, יחולה שוכבאכר, עסקו שירותי הביטחון הישראליים בחיפושים אחר־ ריו בכל חיריך ובכל העולם יהגה ועדה ציבורית טוענת שעשרים ושניים ילדים נעדרים ואיש לא יזום חיפושים אחריהם! ומה בקשר לארבעה ש־אומצו בלי ידיעת הוריהם, האם אין זו עבירה על חוקי המדינה?

הצרה היא, אומרים היום חברי הוועדה הצי־בורית לגילוי ילדי תימן הנעדרים, שאנחנו אנשים לא אלימים ואולי לא מתוחכמים ואולי לא רוצים להאמין שאנחנו, יהודים כמותנו, בסוגלים לפשע נתעב שכזה.

עובדה — לא גויסו שופטי דין להעיר את בתי המשפט, לא הוגשו בג"צים, אפילו דוד שוקר שביקש שיגלו לו מי אימץ את בתו והיכן היא מצוייה ולא הסכימו לגלות, חזר בייאוש ופסיחי הביתה...

הפרשה נשכחה שוב

שוב שקעה הפרשה אל חיק השכחה, שוב כיסו עליה פרשיות מריות יותר במדינתנו שבה השע־רוריות, המלחמות והאסונות דוחקים מתשומת הלב הציבורית זו את זו חורשות לבקרים.

חלפות עוד תריסר שנים. באוניברסיטה בר אילן ניגש מאסטראנט בשם דוב לוטין להכין עבודת מ.א. בנושא קליטתם של יהודי תימן בישראל. מובן מאליו שמחקר כזה אי אפשר לעשות בלי לעיין גם בדו"ח מינקובסקי־בהלול. לוטין בודק את הדו"ח, צוקב. אחרי עבודת הוועדה ומגלה בקלות שמדובר בחקירה „חפיפית" ובעבודה לא מקצועית. איש לא פירסם בעיתונות למשל, שכל מי שרוצה להתלונן על תינוקו שנעלם במעברות —יבוא להעיד בפני בהלול ומינקובסקי. השניים הסתפקו בתלונות בכתב שכבר הצטברו במשרדי הממשלה. אולי יש עוד מקרים שמרוב פסיביות או חוסר ידע — לא שלחו המשפחות דיווח בכתב עליהם? אולי מספר הנעדרים גדול פי שניים מ־342 עליהם דיווחה ועדת החקירה?

בשנת 1983 פירסם לוטין את מחקרו וכתוכו את השאלות הרטוריות הקשות שלו.

לא לאט הלחלו הדברים והגיעו מחוגי האוניבר־סיטה אל ציבור יוצאי תימן בארץ. בינתיים קם לציבור הזה דור שני של תנוכי הארץ, ביניהם אנשים משכילים, ביניהם בעלי משרות ציבוריות בכירות, והחלה תסיסה חדשה. שוב קמה ועדה ציבורית מקרב בני תימן; שוב התפרסמו כתבות בעתונות היומית על הפרשה. שמריהו הלל, ראש אגף החינוך במועצה האיזורית מהייעין ועמו 42 חברים (רובם ראשי רשויות מקומיות, סגניהם ועובדי ציבור בכירים) מחליטים: נקיים כינוס ונזמין אליו כל מי שסבור שתינוקו אבד לו. תאריך הכינוס: נובמבר 85'. המקום — ראש העין. חשבנו, אומר הלל, שיגיעו 300 מקסימום 400 איש, לתדהמתנו באו אל הכינוס בראש העין 1200 מבני העדה. פתחנו נקודת הרשמה, קיזזנו את כל השמות שהוזכרו בדו"ח מינקובסקי־בהלול. והנה הפתעה: עוד 253 מקרים חדשים. שמינקובסקי ובהלול לא הזכירו כלל — היו בידינו. שמות, תאריכי לידה; לעתים גם מספרי תעודת זהות. ואני מנחש שאם תהיה פנייה ברדיו ובטלוויזיה — יתברר שיש עוד נעדרים.

ומה עשיתם בקשר ל־253 השמות החדשים? הלל: פנינו אל ראש מינהל האוכלוסין, יהושע כהנא וביקשנו שיחפש את השמות הללו וימצא אם נפטרו. בפברואר 86', כלומר: לפני שלושה חודשים קבלנו תשובה: רק 27 שמות מתוך 253 נפטרו רשמית, ורשומים כנפטרים במשרד הפנים; על 20 ילדים אחרים נמצא שהם נפקדו במיפקד האוכלוסין הכללי שנערך בארץ בשנת 61' (וזאת כאשר להורים נמסר ב־1950 שהילדים נפטרו) ואשר ל־135 שמות אחרים, הם לא מצויים כלל בקובץ האוכלוסין למרות שלהורים יש שמית ו־תאריכים.

התעלומה דורשת טיפול נוסף

פוסק כהנא במכתב: שהתעלומה דורשת „טיפול נוסף"...

אגב, העובדה שנמצאו עשרות שמות ברישום האוכלוסין והורים לא מודיעים על כך נובעת מרצונם של כל המטפלים בפרשה שלא לפתוח פצעים ודוחים בטרם זמן. איש לא מעוניין לגרום למאות מאוכזבים בארץ לחשוב: אני אולי מילדי תימן הנעדרים? ואחר כך לגלות שטעה טעות טראגית שניים כאלה, ורדה פיקס ועמוליק, צעירים מאומצים שהתראיינו בטלוויזיה לפני כמה זמן האמינו שהם שייכים לילדי תימן האבודים ואף קראו פומבית להוריהם הביולוגיים להתגלות בפניהם ואח"כ התברר שהשניים ילידים לא־הורקים ממוצא עדתי אחר לגמרי, שננטשו ע"י הוריהם...

ובכל, מה הצעד הבא? ב־9 במארס 86' כותבים אנשי הוועדה הציבורית לראש הממשלה: הבעיה מסריחה אותנו 36 שנה, אנחנו רוצים שתמנה ועדת חקירה ממלכתית. אם פרשה סברא ושתילה שלא נוגעת לילדים יהודיים או פרשת רצח ארלו־זורוב מלפני חמשים וכמה שנים הצדיקו ועדה ממלכתית — האם היעלמם של מאות ילדים יהו־דיים אינו זועק יותר מאלה להקמת ועדה ממ־לכתית?

וראש הממשלה עונה: אני מבקש להודיעכם... שקיימת נכונות לחקור את כל הנושא... בשיטתיות... יש צורך לקבל מכם בכתב פירוט של הטענות ...וכדי לקדם את הטיפול ההלטתי על מינוי צוות בינמשרדי..."

מה הלאה, מגיבים על כך יוצאי תימן. לא עוד צוות חקירה בינמשרדי, לא, עוד מריחה, רק ועדת חקירה ממלכתית בעלת זהות בי־חבית תצליח להגיע אל חקר האמת. אנחנו דורשים או העודת פטירה וציון קבר של כל הילדים או להיפגש עם הילדים שהיום הם בני 36—37 או כתובות של מקומות מגוריהם בארץ ובארצות אחרות.

למניות הבנקים — — כן לילדים — לא?

לוויסות מניות הבנקים, מינו ועדת חקירה ולילדים במאותיהם — לא? זועק פתאום הלל ומרים את קולו ואף מגלה: הקיבוצים שבצעירי העדה רוצים לפנות אל בית המשפט הבינלאומי בהאג, להזעיק את דעת הקהל הבינלאומית ואת הלוחמים לזכויות האדם... אחרים מ־קצינים שיסרבו להתגייס לצה"ל או ללכת למילואים עד שתינתנה המדינה לתביעתנו ותקים ועדת חקירה ממלכתית.

המתונים — מתכננים צעדים אחרים. למשל: הדפסת תוויות (סטיקרים) שיודבקו על חלונות ראווה ומכוניות בכל רחבי הארץ ושליהם סקלטים מזעזעים כמו: „קול דמי ילד תימני זועקים אליך" או משהו הדיף פחות. מתכננים הקמת משמרות מחאה של הורים ליד בית ראש הממשלה, הושבים על הפגנות, על גיוס מחודש של אמצעי התקשורת (בטלוויזיה הישראלית מכינים ביט ב אלה תוכנית ל„מבט שני" על ילדי תימן הנעדרים) ועד ש־שמריה הלל ממשיך לפרט באזני את הצעדים הב־אים למלחמת חברי אנשי הוועדה הציבורית לגילוי ילדי תימן —. אני לא יכולה להתאפק מלשאול את עצמי ואחר כך גם אותו: הייתכן? האם אפשר להאמין על ציבור שלם של עובדי מדינה, שלי־חי משרד הקליטה והרווחה שיוחטפו בוזדון תי־נוקות מהוריהם?

גם אני הייתי פעם תמים שכזה, עונה האיש במרירות ושולף מיזכר מהמפעתו של אביגדור פאר שהיה בשנות העלייה הגדולה סגן מנהל המחלקה לטיפול בעולה. אביגדור פאר הופיע והעיד בפני חברי ועדת הפנים של הכנסת ב־31.12.85 כלומר לפני כחצי שנה.

ומה אמר?

הוא אמר שאנשים רבים הגיעו באותה תקופה אל המעברות כדי לחפש ילדים לאימוץ... וכששר־אלים אותו הילדים: האתם מסרתם ילדים לאימוץ בלי ידיעת הוריהם? מכחיש פאר שהוא אישית מסר ילדים אבל מוסיף שכוונה העובדות הסו־ציאליות או המטפלות בבתי התינוקות עשו כ־. ואני לא מאשים אותן, מוסיף האיש, הן ה־ כנראה שהן עשות מעשה אנושי במסירות התי־נוקות הללו למשפחות חמות ומבוססות הורצות בהן...

קשה שלא „לקפוץ לתיקרה"... לשמע הדברים. ביום, כשפרשה דומה אחרת, פרשת ילדי ברזיל המאומצים ע"י ישראלים מעסיקה את הציבור, כשלמרות שמדובר שאמוותיהן הברזילאיות מות־רות עליהם במודע ותמורת בצע־כסף, נופקת ממש־לת ברזיל ומגייסת משטרות ברחבי תבל (כולל משטרת אינטרפול) כדי להחזיר את התינוקות הללו לבעלותיה, מה צריכים אנחנו להרגיש כשמתברר לפתע שהיו בארץ בשנות ה־50 אנשים שסברו, בהתנשאות גזענית, ש„טובת התינוקות הת־מנים החלשים והחולניים" מחייבת שיוחזר למסרם ל־אימוץ בלי ידיעת הוריהם: מעשה פלילי לכל ה־דעות?

אם זה נכון — צריך לגלות את הפרשה ואת כל ספיחיה, לפני שתוטיל עוד יותר את האווירה בארץ. אם זה לא נכון — גם אז חייבת ועדה ממלכתית לחקור ולגדוע, אחת ולתמיד, את כל ההשמצות המכוערות.

למה שותקות המפלגות הדתיות?

מסיים שמריה הלל: „מה שאינני מבין זה למה המפלגות הדתיות לא מתגייסות להלחם על עלומי־תנו. האם אין הפרשה שלנו מצדיקה מערכה צי־בורית לפחות כמו חילולי השבת באיצטדיון רמת גן ומה עם החשש לגילוי עריות? לנישואי אחים ואחיות?"

הרבנים הראשיים לישראל הביעו כידוע תמיכה בדרישתם של יוצאי תימן להקור עד הסוף את הפרשה. גם אנשי אקדמיה ובראשם כל המגל הבכיר של אוניברסיטת בר־אילן אברו דברים דר־מים, אבל הממשלה עדיפה להשתעשע בהגיגות ה„מימונה" או לשחק במשחקי הדיפלומטיה ולנהוג בסתבת המפורסמת שלה בקשר לפרשה זו, שאינ־סטינקטיביות כולם יודעים שלא תוסיף כבוד לישר־אל. אבל ההיסטוריה הכוהה בעשרות תהודתיים שורק למעשים כבועיים שנחשפו לאור — יש מינ־הג להישכח ולשקוע. זה שיגליכו־ים או מתעלמים ממנו — צץ תביד בחדש.

אז למה בהכים?

עוד סיפור

הנה משהו ששמעתי מפי הרב גמליאל והוא נוגע ל־צח כאירע עוד לפני שהגיעו יוצאי תימן למעברות בישראל. כאשר נהרו בני קהילת תימן מערי משביאם לעבר חוף הים ונמל העיר עדן, ריכזו אותם שליחי המדינה למחנה העולים ה־אשד. גם שמה הובאו ילדים חולים או תינוקות רכים לבית חולים זמני בלב המחנה, ואחד התי־נוקות הללו היה בן אחותו של הרב גמליאל. הלך הרב לבקר את התינוק ומבה הוא רואה אותו בזרועות חיילת אמריקאנית, חברה בקבוצה של יהודים אמריקאים שהובלו לסיור במחנה. כיצד הגיעה ד"ר ליידן — ומדוע — לא שייך לענ־יינו. ד"ר הולנדסי הוא שהתינוק היה בזרו־עותיו של אותה זרת שהלכה עמי מכיוון בית התולים אויה. רץ הרב גמליאל אחרי הקבוצה, הרים את קולו, הוציא את התינוק מידי התיירת, החזירו אל אמו ואמר עליה באיסור חמור להביאו שנית אל בית החולים. עד היום משוכנע הרב שלום גמליאל שבזה הציל את הילד מגורל של „היעלמות ייהודית" ו„אימוץ" אם מאות התי־נוקות האחרים שנעלמו לעדה התימנית (כשם „שנעלמו" הרבה ספרי תורה עתיקים ויקרים וכתבי יד אחרים שהביאה עמה).

גם אני, כמו רוב הציבור במדינה, סבורה הייתי שנים רבות שהסיפור הפנטסטי הזה, שאם יש בו אמת, הרי כזהו מפליל גם אותי (במסגרת האח־ריות הקולקטיבית ולמרות שבעצמי הייתי אז ילדה) כמו כל אדם ישראלי אחר. בפשע חמור („גונב איש ומכרו — מות יומת"!) מנשים ערוף מיכאל אלבק, רקטור בר־אילן מן הכותבים כדי להביע את דעתו על הפרשה) — ובכן הסיפור הזה הוא בוודאי פרי דמיון מורחי שופע.

היום, אחרי שיחותי עם שמריהו הלל, מרכז הוועדה הציבורית למען ילדי תימן הנעדרים, אחרי עיון במסמכים, אחרי התרשמות מבמעמדם של חברי הוועד המאמינים בכל לבם בנכונות הדברים (ביניהם הרב רצון ערוסי, דוקטורנט ל־משפטים באוניברסיטת בר אילן, יגאל יוסף ראש המועצה המקומית ראש־העין, יצחק קעטבי ראש המועצה בקריית עקרון, נציב שירות המדינה אב־רהם נתן, ואחרים) — אחרי כל אלה אני כבר בטוחה פחות.

מסתבר שבשנות ה־50 איש לא יהיה פנוי להאז־ין לתלונותיהם של עולים חסרי כל צנועים ומתפקקים בהוצם שהגר מאוד. פיזור אותם ב־ישובים נידחים בפרוזדור ירושלים או בנגב — על תיעודות שנעלבו, איזה דיבורים פרימיטיביים... איזה דיקאצית מצחיקות, ישבי הדאי בלבם הביו־רוקרטים יסודיים של המדינה הצעירה, טרודים ועמוסים גם הם בבעיית הטיפול במאות אלפי העולים שהציפו את חופי הארץ. ישוב קטן של שש מאות אלף נפש צריך היה להתמודד אז בבת אחת עם בואם של מיליון איש. יקירי הרבה „באלאגאנים" ההדריים ידועים.

„פשלה בירוקראטית" חדשה

„פרשת התינוקות הנעל„ים" היתה נבלעת אולי בדממה אל חיק ההיסטוריה (ואם כי יש המאמינים ששום עבירה ושום מעשה פשע לא נשכחים לעו־למים לפני שהם באים על פתרונם ותמיד ההשי־גחה דואגת להעניש גם את השוגגים וראה מה שנאמר על הרוצח בשגגה במהדורותינו) בדורות עלנו, על כל פנים, אולי היתה נשכחת. לולי „פאשלה בירוקראטית" חדשה בשנת 1966, כלומר השנה שבה התינוקות התימניים בשנות 49' הגיעו לגיל גיוס (אילו נשארו בחיים) פותחים במאות

לקראת הבחירות לוועידה

מפלגה פלורליסטית, כן, או לא?

ככל שקרב מועד הבחירות ה־פנימיות לועידת התנועה הד־תית לאומית — כך גוברת הסק־רנות איזה מטען אידיאולוגי ו־רעיונות חדשניים בתחום המע־שה תביא המנהיגות שתבחר ב־וועידת המפלגה ומהי הבשורה שיביאו המוסדות החדשים שיק־בעו את מצעה, ויסוו את עבוד־תה היום־יומית של התנועה.

במפלגה פלורליסטית כמפד"ל בהכרח מושכים בתוכה הכוחות המרפיבים אותה לכוונים שונים כמעט בכל תחום ונושא ועליה להתמודד עם המפלגות המתח־רות החד־כיווניות.

סוגיה זו העלנו בין היתר ב־המשך הבירור האידיאולוגי לק־ראת הוועידה בשיחה עם פרופ־סור מנחם צבי קדרי מאוניברסי־טת בר־אילן ועם ד"ר יעקב צור חבר קיבוץ עין הנציב, מחנך ש־פעל רבות בתחום החינוך בקבוץ־הדתי והוא גם מרצה באוניבר־סיטת בר־אילן.

פרופסור קדרי מכהן חבר בר־עדת „יגר" לשיקום המפד"ל. ד"ר יעקב צור היסטוריון ומחנך ו־תיק, מרצה במכון לחקר הציו־נות הדתית באוניברסיטת בר־אילן ובפו"ם.

השאלות שהצגנו הן:

א. כיצד על המפד"ל כמפלגה פלורליסטית להתמודד עם מפ־לגות המאמצות מצעים עם „קוים ישרים", דבר המושך במיוחד את הדור הצעיר?

ב. האם אתה מאמין שהסברה יכולה להחליף את החקיקה ב־מאבק על צביונה של מדינת יש־ראל?

ג. כלום אתה סבור שהמבנה ה־קיים של המפד"ל, על בסיס סי־עתי גורם לה נזק או שיש לטפ־חו?

מאת שאול שיף

פרופ' מ.צ. קדרי: המפד"ל המתחדשת תצטרך להתמודד על קולו של הדור הצעיר

לשאלה א'

אני חולק על ההנחה המקופלת בשאלה, כאילו סתם מפלגה במדינת ישראל בהכרח בעלת „קו־וים ישרים" היא במצעה, כאילו היו כל המפ־לגות מונוליתיות. נכון הוא שיש מפלגות כאלה, בעיקר הליכוד וימינה ממנו, המעמידות על א־חת, כגון על „שלמות הארץ" (בניסוחים שונים), אלא שיש גם מפלגות פלורליסטיות, והמפד"ל תאמרך להצטרף אליהן.

מאבקה של המפד"ל המתחדשת יהיה על קו־לו של הדור הצעיר באוכלוסיה הדתית־לאומית, שיתלכד בגוף הפוליטי שלה למען הבטחת צביון יהודי (ממילא גם לאומי, גם דתי, גם מוסרי) לחיי בני עמנו במדינתנו, היא מדינת היהודים. איש אינו יכול לקבוע מראש, שהדור הצעיר של היהדות הדתית הלאומית ילך שולל גם בבחי־רות הבאות אחר סיסמאות שבאופנה: הלקחים מכישלונות התחתברות עם המגמות החד־כיוו־ניות ידאי הכשירו את הקרקע להפנית בהתנהגותו הפוליטית של הדור הצעיר. תפקידה וסיכוייה של המפד"ל יהיו ריכוזם של בני הנוער והבו־גרים באכסנייה אחת ובמתן הכנית ראויה להם, תכנית שתהיה בת מימוש, בעתיד הקרוב ולי־מים הרחוקים כאחד.

לשאלה ב'

מהשאלה עולה, שאדם מפוכח ובעל יושר אינ־טלקטואלי אינו יכול להאמין בכוחה של ההס־ברה לעצב את דמותה של מדינת ישראל, ואין אני יכול להזדהות עם עמדה צינית כזאת. לולי דמסתפינא הייתי משיב באותו מטבע, בלשון של קיצוניות: וכי במה יש לנו היום לתלות את תקוותנו, אם לא בכוחו של חינוך (אני מחליף בכוונה את המונח הסתמי „הסברה" ב„חינוך")? על התנועה הדתית הלאומית לאזור את כחותיה ולהתמכן לעבודה ממושכת של חינוך הדורות, הן של המבוגרים והן של הצעירים, להיות חברה יהודית עצמאית ודמוקראטית במדינתנו.

דרך זו נראית לי האפשרות היחידה שההש־גים שהושגו בקיצור הדרך על ידי „תחיקה ד־תית" יישמרו גם לדורות הבאים. בלעדי פעולה מעמיקה של חינוך אין אני רואה סיכוי לחזקים באלה להחזיק מעמד: וכי מאמין מישהו ש„חוק המאתולוניה", „חוק הארכיאולוגיה" וכיוצא בהם יתמידו אפילו בכנסת אחת שלא תהיה תלויה ב־בקולותיהן של מפלגות דתיות, אם כלל הציבור לא ירצה בהם וכדי שהציבור ירצה בחוקים ה־עולים מסורשת היהדות יש צורך לחנכם לכך. זוהי הכנית פעולה עשירה המצריכה כחות מעו־לים רבים.

לשאלה ג'

יש להבדיל בין סיעות למשטר סיעתי. אני שותף להערכה, שמשטר הסיעות תרם נזק למפ־ד"ל ויש להפסיקו. אין גם מקום לסיעות, וא־פילו להתחברות אד־הוק בבחירות ובועידה. אם כל הצדקתן היא בקידומו של איש מסויים ושל חבריו־חסידיו, ובצבירת כח השפעה להם. מאי־דך אין אפשרות למנוע התהוותן של סיעות, או המשך פעולתן של סיעות, המרכזות את חבריהן על בסיס רעיוני טהור. לשם כך, יש לתבוע מ־הקבוצות המתארגנות כסיעות רעיוניות, שינסחו את עיקרי דשתיהן, יפרסמו אותן ויבקשו מה־בוחרים ומצירי הועידה לנקוט עמדה כלפיהן. רצוי מאד שרעיונות־דעות אלו יודיעו במצעיהן של הקבוצות־הסיעות השונות, כשההבדל ביניהן כנוסח בבהירות (לדוגמה: אנו מתחייבים ואין אנו מתחייבים מראש להצטרף לקואליציה חדשה לאחר הבחירות הבאות בראשית הליכוד בלבד ובראשות המערך בלבד").

ההתחדשות העוברת על המפד"ל בימים אלו לקראת הבחירות הפנימיות תביא בהכרח לכני־סתן של „פנים חדשות" לא רק מהחוגים שלא היו מעורבים עד עכשיו בפעילות פוליטית ב־מפד"ל, אלא גם מחוגי הסיעות הקיימות עצמן. צעירים (ולא רק „צעירים") יצטרפו אל הקבו־צות האידיאולוגיות השונות שהמפד"ל הפלורלי־סטית תאחד אותם לכוח פוליטי חשוב. לכך עלינו לחתור.

✶

ד"ר י. צור: המאבק על צביונה היהודי של המדינה לא יוכרע ע"י חקיקה דתית בלבד

לשאלה א'

המפד"ל מתייצבת בפני בעיה אמיתית. דורנו מצטיין בנטייה לקיטוב ולהקצנה בעמדותיו. לא במקרה קיימת תרדה בציבורנו לגורלה של הדמו־קרטיה שהיא מעצם מהותה בנויה על פלורליזם. המסרים הפשוטים והחד־משמעיים לרוב פוטרים את האדם מחשיבה עצמית. מי שהוא כבר הב־ריע וקבע דרך משמעית.

מפלגה כמו המפד"ל אינה יכולה ואינה חיי־בת להתמודד בדרך זו. יובן שחלק מקשיינו „ב־צו מגיסיונותינו להתמודד עם תנועות ומפלגות בנישקם הם. עלינו לחזור לדרכנו השורשית.

המפד"ל ותנועת האם שלה סמכו מתוך הרי־רה ההיסטורי על סינתיזה בין אידאה מהלכת — התורה לבין המציאות האמפירית — עבודה. יש כאן סיכון, אך גם סיכוי. כך ניתן למבע שהתורה תהיה מנוכרת מן החיים — „תהיה לתו־רת חיים.

כאשר אני שקב אחרי המתרחש בתנועה ה־נוער שלנו „בני־עקיבא" אפשר „היות מצודד מכך שתנועה זו על כל הדינמיות שבה מוכיחה בגרות בגישתה, הוועדה האחרונה שלה הכית.

זאת ועוד המפד"ל היתה בעבר ואף תכל להי־זור להיות תנועה גדולה. אולם בתנועה גדולה חייב להיות מרחב מחיה לדעות ולעמדות שונות, כאשר המאחד הוא קונסנזוס הבנוי על ההכרה בהיגיונותה של ציונות דתית במישור האידיאי וב־מישור הארגוני־תנועתי והמפלגתי כאחד. הצי־נות הדתית בראשית התעצבותה נאלצה להתמודד בשתי חזיתות — עם השמאל החילוני מחד והח־דות החרדית האנטי־ציונית מאידך.

קונסנזוס הוא בעיניי, הוא מינימום המשותף — אך באותו הזמן הוא גם המקסימום האפשרי. אנו זקוקים לתבונה רבה כדי לשמור על קונס־זוס אחרת אולי נמצא חן בעיני מי שהוא אך נהיה נידונים לביתיות חד־צדדית ונחדל להיות הנושא העיקרי לדגל הציונות הדתית וכך נביא חלילה להתעלמותה מהנוף הישראלי ובכך נישול על עצמנו אחריות כבדה של הפקרת הציונות ולהרס הסיכוי לגשר של הבנה.

לשאלה ב'

המאבק על צביונה של המדינה לא יכול להיות מוכרע באמצעות חקיקה מנוכרת מן המציאות או מחקיקה הבנויה על תכבים פוליטיים. הדברים הללו נכתבים במיוחד בתחום רגיש בחקיקה דתית. אנו ניצבים כאן בפני דילמה, כשותפים למשטר דמוקרטי הבנוי על כללי משחק פוליטיים לגי־טימיים.

בשעת כשר קשה לעמוד בפני פיתוי של ני־צול הזדמנויות להישגים בתחום החקיקה הדתית. עלינו להזהיר בפני מילכוד. ת"ק חשוב של חקי־קה קשור בתחומים רגישים ביותר של אדם ויש איסוא להיזהר מהתערבות בחייו הפרטיים.

בקלות יתרה ניתן להשיג תישג בכנסת שעלול להפך לכישלון תרוך בניסיון ליישמו במציאות. לכן עלינו לחזור מדעת על הדרך הב"ה של „קבי־צת דרך" בתחום זה ולנסות להגיע להקיקה בדרך האיטית מלווה הסברה.

דברי חכמים: „איזו גיבור־ הכובש את יצרו" כוחם יפה גם לפוליטיקאי שבתוכנו ולכוונתנו לבעת דת ישראל והלכותיה

לשאלה ג'

נדמה שכיום קשה להלוך על כך שמבשטר ה־סיעות שהיה מקובל במפד"ל היה בין הגורמים שהביאו להרס את התנועה. אין ריב בכך. שב־תנועה קיימות רצות שונות ועמדות שונות, כפי שציינתי קודם לכן. ברם, כאשר סיעות הופכות לקבוצות אי־מרכיבים ומסרה בפני עצמן הן ה־היות לסכנה לתנועה: כי אז יש היסכות לחבר־בסות ו„עסקנות" שיפיר תכליתה הבטחת קיומן בי־בד. לכן יש לברך על "היבנה לחסל את משטר הסיעות. עם זאת איני תמים עד כדי כך שאאמין כי אפשר למנוע התארגנויות בתנועה. אולם יש להשקיע מאמצים למנוע שהתארגנויות אלה יהו־פו מעבר למסגרות לצורך ליבון או בירור רעי־וני. במיוחד יש למנוע שאינטרסים קבוצתיים או סיעתיים יקבעו את המדיניות של מוסדות ה־תנועה ביצוג פנים וביצוג חוץ.

על התנועה לבנות ליצור אווירה שתפרוד הש־תתפות הפעילה של חוגים רחבים ושל אישים שבמשטר הסיעות הבריח אותם מפעילות תנועתית. קיים פוטנציאל רב בציבור הדתי לפעילות תנועתית. אבל ללא יצירת אוירה מתאימה נחמיץ את השעה. לכן יש לעשות הכל לביטול משטר הסיעות. ככל שנצליח בכך קיים סיכוי טוב יותר להבראתה של התנועה. בדרך זו תוכל התנועה שוב להיות בעלה בשורה לחברה הי־שראלית.

יו"ר רשות השידור מיכה ינון

האם גם הטלויזיה תפרוץ חומת השבת?

„חגיגת כדורגל לאוהדי הספורט" — כך מכנים ברשות השידור את העב־רת משחק הגמר בכדורגל בטלוויזיה הישראלית בשידור ישיר מאנגליה ב־שבת שעברה. לציבור הדתי לא היתה זו אלא עוד „חגיגה של רמיסות השבת ע"י הטלוויזיה ,עלבון צורב לרגשות הדתיות במדינה.

ב„עליהומי" הכללי על ה„סטטוס קוו" הדתי בתקופה האחרונה בארץ יש תחושה בקרב הציבור הדתי כאילו היה כאן שיתוף פעולה בין גורמים שונים לבטל את השבת במדינה — הפלגנו ירהר כציק לפני יו"ר הוועד המנהל של רשות השידור, מיכה ינון.

שידור המשחק דווקא בזמן הזה, אומר מיכה ינון — היה מקרי בהחלט. הבטיוזיה לשדר את המשחק היתה, הוא מאמין להראות ל־ציבור אוהדי הכדורגל „גולים" יפים מאנגליה — ולא פרובוקציה נגד הציבור הדתי.

ביותן פרוכולי. מציין ינון, דווקא שידור המשחק באנגליה הביא למיתון בחילול שבת בארץ באותה שבת, כי כנרשי הכדורגל היו ריקים „מאדם.

שידורי טלוויזיה בשבת — אומר ינון — הפכו עוד לפני שנים רבות; בהכרעת בית המשפט העליון, לחלק מ„הסטטוס־קוו" הדתי בארץ, כמו גם ב„קול ישראל" וב„גל"צ". הנאבק הנוחר של מיכה ינון בוועד המנהל של רשות השידור היה לפיכך למנוע את הפתקת חילולי השבת בטלוויזיה, במסגרת הכנסות הקו ה־קיים.

ואכן, לפי דבריו של איש רינון, הנישה היום בטלוויזיה היא לשדר כמה שיותר, בימי חול ובשבת. הסיבות שמניעות זאת בינתיים הן לאו דווקא מפני כבודה של השבת.

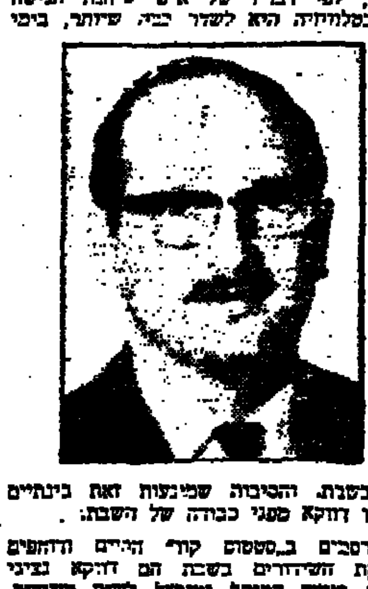

המכרסמים ב„סטטוס קוו" הדיים ההחפים להעמקת השידורים בשבת הם דווקא נציגי הליכוד בוועד המנהל ובמנכ"ל רשות השידור, אורי פורת, שהיה יועצו של ראש הממ־שלה לשעבר, מנחם בגין, שעמד בראש מפ־לגה המתיימרת לייצג גם את האינטרסים של רבבות מצביעים דתיים שהצביעו בשבילה בב־חירות.

שלא כמו בעבר, אין היום גיבורי משר החי־נוך בנושא שמירת ה„סטטוס קוו" בטלוויזיה, וכוחן של המפלגות הדתיות הוא לא כמו שהיה פעם. גם הנציג המקצועי בטלוויזיה הוא ברור בי הבכירים לא דתי. במצב דברים כזה, מביע ינון את חששו, הכרסום ב„סטטוס־קוו" הדתי ילך ויגדל, ולא רק בנושא התקשורת.

את הפתרון, כחלק מהמאבק על שמירת ה„סטטוס קוו", לפחות בנושא „תקשורת, רואה ינון — בהכשרת כוחות יצירה דתיים בתחום התקשורתי ובשיפור התכניות בנושא יהדות ויציאות ב־ימי חול ברדיו ובטלוויזיה, הנמצאות היום גם תחת שבט הביקורת של הציבור הד־תי.

מוקד המאבק, לדעתו, צריך להיות לפיכך לא אם לשדר בשבת או לא — זה ממילא קיים כבר שנים רבות, ולציבור הדתי, בתור מיעוט במדינה, אין ברירה אלא להסכים לעשרות. הדגש צריך להיות על העלאת המודעות בקרב הציבור הדתי לצורך בהשתתפות מעשית ביי־צירה התקשורתית דבר שיביא ממילא גם לשיפור תוכנם של השידורים וגם להקטנת חי־לולי השבת בטלויזיה.

בישיבה האחרונה של הוועד המנהל יום מיכה ינון דיון בנושא חדש בכל תוקף שלא לקיים לבאו שידורים ישירים ממגרשי הכ־דורגל בשבת, „מצדדיו", שלא בכתבון, הם אנשי ההתאחדות הספורט, המתנגדים לכך. בגלל שהדבר יוריד במידה רבה את מספר האנשים הבאים אל המגרשים לצפות במשחקים ויפגע בהכנסותיהם.

שולה מוסטיק

הם לא למדו מאומה

„לשוא הכיתי את בניכם — מוסר לא לקחו" (ירמיהו ב', ל)

מאת אלכסנדר מלכיאל

— א —

בעת יום העצמאות, חג יסודה של מדינת ישראל, תש"ב, מתעורר בלב הצורך בחשבון נפש. השבון הנפש כמה וכמה פנים לו. פן אחד מעלה את השאלה: היש בציבור הגדול המתקרא „חרדי" חוג או יחידים, אשר שינו כבר את יחסם השלילי למדינת ישראל? האם חזרו הללו בתשובה מדרכי הקטרוגים כלפי מדינת היהודים? ואולי אפילו הואילו להכיר שהיא אכן ראשית צמיחת גאולתנו — ש... ראוי לשמוח בה, להודות ולהלל לגואל ישראל ית"ש במלאת לה עוד שנה ועוד שנה בחסדי שמים?

התשובה כאמור שהתשובה על מערכת־שאלות זו היא עדנה שלילית, למגינת לבנו. בציבור מגוון זה, על פלגותיו וחצרותיו ותוציו — המגוונה עם כפלגת „אגודת ישראל" — מספידין כראשונה, כשם שאבותיהם ורבותיהם לפני עשרות שנים בפולין ובהונגריה וברומניה התנגדו לתנועה הציונית ולמלחמה נגד „המזרחי" ורבותיו תגב „הפועל המזרחי" וחלוציו, כך ממשיכים הם עד היום, עד כמה שידם מגעת.

אמנם אפשר לטעון להצדקתם: ציבור אורתודוקסי הוא שמרני בטבעו, דבק בדרכו וארוך בהשקפותיו — איננו זז מזה, ואינו משנה בזמן מאומה. אלא שהסבר זה יש לו סירכא: הרי בינתיים התרחשה השואה האיומה, אשר המיטה על עם ישראל חורבן שלא היה כמוהו מיום גלותו מעל אדמתו, וכל אירופה היהודית היתה למאכולת אש ולבית קברות ענקי. כל הקהילות המפוארות וכל חצרות הצדיקים נהרסו עד היסוד ותהפכו לעיי חרבות.

לרבים־רבים משרידי החרב ושארית הפליטה היתה ארץ־ישראל חוף מבטחים יחיד, והיישוב היהודי בארץ — „המדינה שבדרך" — נאבק במסירות נפש בשלטון הבריטי הרודני וקלט את פליטי השואה בזרועות אהבה ובלב פתוח. וכל השולים המעפילים שיקמו כאן את חייהם מחדש, בנו משפחות והתעודדו כאוהדים רעננים. ולא זו בלבד, אלא במשך הזמן התבססו במדינת ישראל מחדש גם כמה וכמה שושלות צדיקים, נבנו קריות חסידיות בצפוני הארץ, והתנועה החסידית זכתה לתחיה ולפריחה פה במדינת ישראל.

הדעת נותנת אפוא שכל היהודים המתקראים „חרדים" חייבים להכיר בתועלת העצומה, אשר מדינת היהודים שבארץ־ישראל הביאה לשרידי השואה ולכל עם ישראל. מצווים הם לערוך רוויזיה בהשקפתם ולהבין שהציונות איננה עניין שכולו ז־ייב, כפי שסברו קודם השואה, וכל שכן שמפעלם של המזרחי והפועל המזרחי — מיסודם של הרב יצחק יעקב ריינס ורבי שמואל חיים לנדוי זכרונם לברכה — הוא מעשה גדול וקדוש.

אם כן — תהדר קושיא לדוכתא: מדוע מחזיקים הללו בהשקפה המסורתית שלהם ומעלים יחס של התנכרות כלפי מדינת ישראל? בעצם מכירים הם במדינה דה־פקטו בלבד, כשזה הוא בעיניהם בדיעבד — אבל לא לכתחילה. לפיכך: להיות בה, להתפרנס ממשרות ממשלתה וליהנות מטוב תקציביה — כן, לקיים בה שנאמר[1]: „למען תינקו ושבעתם... למען תמוצו והתענגתם"; אבל לראות בה עניין שמימי[2], „ראשית צמיחת גאולתנו", להתפלל תפילה מיוחדת לשלומה („אבינו שבשמים... ברך את מדינת ישראל..."), להודות ולהלל ביום העצמאות וביום ירושלים ולעשות בהם יום־טוב — לא. וכל כך למה? משום שזהו סוף־סוף „מדינה ציונית" — וציונות הרי פסולה ואסורה לדידם.

אך מדוע אינם עורכים רוויזיה בהשקפה זו — כפי שמתחייב מן השואה באירופה ומן התקומה בארץ־ישראל, שבאה בעקבותיה בהוכחת ההשגחה העליונה? האמת היא שלשם כך דרוש אומץ לב, וכמה אמיצי לב ישנם בכל דור? נער יספרם, על אחת כמה וכמה בדור כגון זה.

הקולר בעניין זה תלוי במנהיגים ובגדוליהם. ואלמלי זכינו היו מודים על האמת. שהרי המודה על האמת והמכיר בטעותו הן מידותיהם של גדולי הצדיקים וחכמי האמת, אשר מצוה עלינו לדבוק בהם ובאורחותיהם[3]. ואולי נמנעים מכך — כדי לא לגלגל משהו על קודמיהם. אלא שכבר אמר הרבי מקוצק זי"ל: מאי דכתיב[4] „לא תונו איש את עמיתו" — אל תקרי עמיתו אלא אמיתו. ללמדנו שלא ירמה אדם את האמת שבלבו.

— ב —

על כל פנים אצל רוב הציבור הנ"ל — מדינת ישראל רחוקה מפיהם אבל קרובה לכליותיהם. יחס אמביוולנטי זה גובל בכפיות טובה. שהרי ארץ־ישראל היא לנו בית חיינו, ובפרט לאותם שנמלטו אליה מגיא ההרגה. ועל כן יחסם הדו־ערכי למדינה — הכרה בדיעבד אבל לא לכתחילה — אין הדעת סובלתו.

ואולם חמור הרבה יותר הוא פרסום דברי קטרוג וחירוף נגד מדינת ישראל, כפי שאפשר למצוא בשבועון „המחנה החרדי", בטאון חסידי בלז המופיע זה שנים אחדות. עתון זה כותב באחד ממאמריו בפסקנות: „אנו נמצאים בגלות איומה מזו שהיתה בימי אנטיוכוס הרשע — — — קשה גזירות החילוניות הדימוקרטית מגזרותיו של אנטיוכוס הרשע"[5]. אנשי המזרחי מכונים בלשונו הארסית „הקוויזלינגים המזרחיסטיים", ומנהיגיהם הדתיים הם בעיניו „עיזורים".

סגנון תוקפני זה יש בו מידה רבה של כפיות טובה. שהרי לפני השואה היו בארץ־ישראל יהודים מעטים מחסידי בלז, ועד כמה שידוע לי לא היה להם שום בית מדרש משלהם. לאחר השואה נתלקטו פה, לשמחתנו הרבה, שרידי חסידי בלז מעמק הבכא. הארץ, שנבנתה במסירות נפש על ידי הציונים החילוניים וחלוצי הפועל המזרחי, קלטה אותם ברצון, וכיום הם בית קהילה גדולה עם בנים ונכדים בכמה מרכזים חשובים. נמצא, שהם לא הפסידו כלל במדינת ישראל — וכך הם מחזיקים לה טובה?! והרי חז"ל הזהירו[6]: „בור ששתית ממנו מים אל תזרוק בו אבן".

מכל מקום אפשר לצפות ש„המחנה החרדי" יהא נאמן למורשת צדיקי בית בלז. ומעשה בצדיק רבי יששכר דב רוקח זצ"ל, האדמו"ר השלישי לשושלת בלז[7], שברח לעיר ראצפרט שבהונגריה בשנת תרע"ד עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה. ושם נתקבצו אצלו רבני הקהילות, שבאו לקבל את פניו, וביניהם היה רבי משה דוד טייטלבוים, רבה של קהילת לאפוש שבסטרימליבניה, והסמוכה לעיר דעש. בדרשתו הארוכה הציע שהאדמו"ר מבלז יפעל להקים תנועת התעוררות לתשובה — ובזכותה תצליח התנועה להשיב את לב בני הדור לאבינו שבשמים, ובזה ישיגו את הישועה המיוחלת. על כך ענה רבי יששכר דב בקצרה: „רבה של לאפוש, האם כבר סיימת את טענותיך? כאשר יבוא המשיח, ישראל יעשו תשובה. הכשר העיקרי שהיהודים יאהבו זה את זה. הצריך לאהוב אפילו לאיש היותר גרוע שבישראל כנפשו, ולאחד הלבבות, ולהרחיק כל דבר הגורם פירוד לבבות, ובזה תלויה ישועתן של ישראל בעת צרתו". דברים אלה כתב כעד ראייה ושמיעה הרב יששכר שלמה טייכטל הי"ד, בספרו „אם הבנים שמחה"[8].

האם מוכן עורך „המחנה החרדי" של בלז לאמץ לעצמו את שיטת רבו אדמו"ר יששכר דב זצ"ל — להרבות איחוד ולמעט פירוד ולאהוב אף את הנרדצים שבישראל?

אמנם כן התופעת החילוניות במדינת ישראל מכאיבות ומצערת נפשו של כל יהודי נאמן. הן גוזבות בין השעבדה שהיהודים המכונים „חילוניים" הינם הרוב במדינה, ואילו אנו, שומרי התורה — מיעוט. ואת העובדה העגומה הזאת יש לזקוף — הבה נודה על האמת! — להנהגה של היהדות החרדית ומנהיגיה. הם עמדו מנגד לבניין ארץ־ישראל, הם מנעו יהודים מלעלות אליה ומלהשתתף בבנייה. הם לא ראו את הנולד, וכיוון שבעלייה השנייה לפני מלחמת־העולם הראשונה ובעלייה השלישית — בשנות העשרים למאה זו — עלו ארצה דוד בן גוריון ומאיר יערי (ולימן) הצעירים הצרבים, הם התמסרו בלב ונפש ליישוב הארץ והגנתה — הקימו כאן מפעל גדול על פי השקפתם ודרכם, ואף הגיעו במשך השנים לשלטון. אילו זכינו ושומרי תורה היו עולים בימים ההם בהמוניהם — היתה התמונה כיום שונה לחלוטין בלי ספק. כל מי שאינו חולק על האמת חייב להודות בכך. ומה לכם אפוא כי תלינו על מדינת ישראל? מוטב שתלינו על עצמכם ועל מחוליכם.

וכבר שח לי חסיד וידידי לפני שנים בבית המדרש שבגבעת־צדיק, שכאשר עלה מרומניה בשנת תש"ט נכנס אל רבו, האדמו"ר מויז'ניץ רבי חיים מאיר האגר זצ"ל. והרבי אמר לו בזה הלשון: „לנו אין טענות כלפי ארץ־ישראל. במידה שלנו הסכמו את הפתח מספיק — בה במידה היא נוהגת לנו חלבי". — אלו דברי אמת מפי חכם נבון ופיקח.

— ג —

נחזור אל בית בלז — אל הצדיק רבי אהרן רוקח זצ"ל[9]. אחד מחסידיו הוותיקים — ר' בעריש אורטנר ע"ה — עלה ארצה בשנת תרצ"ג והתיישב בתל־אביב. כשהתרחשה השואה הנוראה באירופה, ונודע על גורלו המר של הצדיק הקדוש מבלז, אשר ניצל מכל משפחתו הענפה יחד עם אחיו רבי מרדכי מבילגוריי — התאמץ ר' בעריש מאד להצילם מגיא ההרגה ולהעלותם ארצה. בניסים גדולים ובמאמצים מיוחדים התגלגלו שני האחים המצולים מאש התופת להונגריה, ומשם הבריחום לטורקיה. ר' בעריש פנה אל כל כתובת אפשרית, ומשלא העלה דבר של ממש פנה אל הרב הרצוג זצ"ל, הרב הראשי האשכנזי לארץ־ישראל. ר' בעריש תינה בדמעות שליש את העניין, ומרן ראש הרבנים שמע את הדברים בהתרגשות רבה וקיבל עליו לפעול. בהשתדלותו הנמרצת של הרב הרצוג אצל השלטונות הבריטיים הגיע הרבי מבלז עם אחיו הצעיר מבוג דרך לבנון לארץ־ישראל בשנת תש"ד — והם שבורים־הרוסים, שכולים ומיותמים. ר' בעריש נסע לביירות לקראת רבו, וכאשר זכה לפגשו אחרי שנים רבות, בירך „שהחיינו" ופרץ בבכיה.

הרב הרצוג — שהיה רב ציוני ו„מזרחיסט" — נסע לבנונה לקבל את פני האדמו"ר מבלז. נענה הרבי ואמר: „אכונו השבנו להביא את הגאולה על ידי חינוך, אבל הקב"ה לא רצה בזה".

יתרה מזו: סיפר הרב רבי צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, ראש ישיבת „מרכז הרב", שגיסו המנוח הרב רבי שלום נתן רענן־קוק זצ"ל, מנהל הישיבה, הלך פעם אחת לבקר אצל הרבי מבלז זצ"ל, כאשר שהה בירושלים. נתגלגלה השיחה על ארץ־ישראל ודרכי הגאולה. ואמר הרבי מבלז: „בהבורר שבעניין ארץ־ישראל פ ע י נ ו"...

משמע מתוך אמירות אלה שהשואה האיומה וההצלה הנפלאה להוך היקה של ארץ־ישראל הנבנית גרמו בלב הרבי מבלז לשינוי הערכה וליחס חדש כלפי הארץ המתחדשת. וראוי דבר זה להבליטו הלשונו.

מראש־הנקרה נסע הרבי מבלז אל ביתו של ר' בעריש שבתל־אביב ושהה שם תקופה קצרה. הרבי הביע את רצונו לבקר אצל הרב הראשי של העיר — הרב משה אביגדור עמיאל ז"ל, שהיה מראשי המזרחי. בשעה היעודה הגיע הרבי מבלז לבית הרב ועמו ר' בעריש וכמה מקורבים[10]. על השולחן עמד יין „כרמל מזרחי". פתח הרב עמיאל בדברי תורה לכבוד האורח, וכדרכו — בהרחבת דברים, והרבי מבלז ישב מכונס בתוך עצמו בעיניים עצומות, כאילו אינו מאזין. אחר כך השמיע הרבי דברי תורה, חזר על תמצית דבריו של הרב עמיאל והוסיף דברים משלו. ובסוף אמר: „גם צריכים לשתות לחיים". התנצל הרב שהוא עצמו מנוע מלשתות יין מתוק מחמת מחלת סוכרת. ענה הרבי: „רבה של תל־אביב, מותר לו לשתות מיין זה, שהוא יין ארץ־ישראלי" — ושתו יחדיו „לחיים".

לאחר תקופת התאוששות בירושלים מנתיב הייסורים הנורא, ניגש הרבי להקים מחדש את המרכז לבית בלז. והיכן בחר להקימו? — דווקא בתל־אביב, בעיר העברית הראשונה, בכרך המסמל ביותר את תחיית ארץ־ישראל, הקרוי על שם ספרו של דויד הרצל „אלטנוילנד"[11]. ויותר דבר מספרים, שהוא איווה את תל־אביב למושב לו לאחר ששמע שעיר זו כל תושביה ישראל, ואף בימי הפרעות לא ישב בה אף נכרי אחד.

בהמשך לכך מן הראוי לספר כאן על מקרה מעניין, שעליו נודע לי ממקור מוסמך:

מעשה בחבורות נערים ונערות, שפגשו בליל שבת בשעה מאוחרת ברחוב אחד וזמרו לפני ביתו של הרבי מבלז, ושירה בוקעת מפיותיהם. נתקצף אחד החסידים המקורבים מקול זמרתה של הנעורה המעורבת, ונכנס אל הרבי ובפיו תרעומת על חצפת הצעירים המצערים, שלא נענו להפסיק את שירתם. והוסיף: „מדארף זיי פארשעלטן" (כלומר: מן הראוי לקללם). הגיב על כך הרבי: „היכן אתה מוצא כיום עוד מקום בעולם, שבו יוכלו ילדי ישראל להלך ברחוב בשעת לילה ולשיר בחופשיות באין מחריד?"

בשעתו הרהבתה ראה הרבי מבלז כאן גילוי חיובי של היהדות, שאין לו מקום אחר על פני כדור הארץ זולת בארץ־ישראל המתחדשת. ועוד מעשה חשוב ומאלף:

בשבת תש"ט בזמן הבחירות הראשונות לכנסת חתם הרבי מבלז על כרוז של האדמו"רים למען רשימת „החזית הדתית המאוחדת". ר' בעריש, שנכנס לחדרו של הרבי כדי לבקש את חתימתו, הקדים והסביר שכל היהודים החרדים התאחדו להלחם יחדיו נגד ה„יידישע גויים" — כלומר: יהודים המתבוללים כגויים. מיד הפסיקו הרבי ואמר לו: „אסור להתבטא כך על יהודים. לך ותול ידיך שלש פעמים". ואחר כך נצטווה ר' בעריש לומר עשר פעמים: „יהודים, יהודים"[12].

מכל העובדות המתוארות לעיל נמצאנו למדים שהאדמו"ר הקודם מבלז זצ"ל הגיע למסקנה שהעמדה הקודמת כלפי ארץ־ישראל היתה מוטעית. ואת הערכה החדשה כלפי ארץ־ישראל הנבנית והמתחדשת הביע בדיבור ובמעשה. והוא היה בדבר יחס השמיעה בראצפרט בתחילת מלחמת העולם הראשונה, כמובא לעיל.

— ד —

ומה אומרים חסידי בלז ועורכי בטאונם „המחנה החרדי"? וכיצד הם נוהגים? האם הולכים הם בתורת רבם זי"ע ומקבלים עליהם את שיטתו? הבה נדון על פי העובדות דלקמן:

(א) בבני־ברק קיימת חנות גדולה בבעלות אנשי בלז למכבר פירות וירקות, המשווקים ממשקי הארץ. חלוצים ציוניים, המורשים זורעים ומגדלים גידולי מאכל, אינם פסולים מלקנות מהם את תוצרתם לשם רווח ופרנסה. ובעצם — מדוע לא?...

(ב) מכיר אני יהודי אחד, שנהג במשך שנים להתפלל בימות החול תפילת שחרית בבית המדרש הבלזאי בבני־ברק. ביום אחד פנה אליו חסיד־של־סה ואמר לו שאין הוא רצוי עוד בבית המדרש, משום שהצטרף למועצה הדתית, אשר נוסדה באלול תשכ"ט בבני־ברק על ידי משרד הדתות והתרכזה על ידי החרדים ורבותיהם. בכל ערי המדינה והתשכבות פרועה מועצות דתיות בהשתתפות כל החוגים של שלומי אמוני ישראל — בהתאם לחוק הקיים במדינה. אך בבני־ברק — שאני! היא מעל כל המדינה, והיא מחוץ לאותו חוק... על כל פנים מי שאין הגישה הספרטיסטית הזאת מקובלת עליו, והוא מצטרף למועצה הדתית — נפסל בכך מלהתפלל עם חסידי בלז...

(ג) בבית ההבראה של ניר־צבי — מושב של הפועל־המזרחי בקרבת חיפה — אפשר לפגוש מחסידי בלז בעונת הקיץ, ובעצם — מדוע לא? אין בכך שום פסול.

(ד) יתרה מזו: במשק משואות־יצחק — מושב של הפועל המזרחי באיזור הדרום, הקרוי על שם הגאון הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, רבה הראשי המנוח של מדינת ישראל — ישנו חלוץ ותיק, ר' אלעזר אדלר שמו, „מזרחיסט" תלמיד חכם, המלמד בקביעות שיעור גמרא בציבור. והוא חסיד בלז, ומתרים את חבריו בכל שנה לכנס ישיבת בלז שבירושלים. הכסף מתקבל שם כמובן בלי שום פקפוק. ובעצם — מדוע לא? הרי בכסף של „מזרחיסטים" אין בו שום פסול.

(ה) ואילו „המחנה החרדי" מגנה את מדינת ישראל ואת התנועה הציונית שילדה אותה, ומגדף עד היום בגאות רוח את „המזרחיסטים" על כל ארגוניהם.

לשמע העובדות האלה עומד אתה ותוהה על הסתירות המתגלות: כאן על כפיות הטובה כלפי ארץ־ישראל המדינה. ובעל כרחך מגיע אתה למסקנה שכל „המחנה החרדי" הלזה — העתון והציבור כאחד — לא למדו שום לקח מן השואה, ומוסר לא לקחו. הם מסתרים כמאשתקד והדרכים בבקום. ואף את תורת רבותיהם זנחו, אינם נאמנים להדרכתם.

הוי, מה חבל! מי יתן ויתעורר בקרבם אמיץ־לב אחד שיכריז: „בעניין ארץ־ישראל טעינו — ושגינו מיעים. הגיעה השעה שנחזור בנו מן הטעות, שכבר עלתה לעם ישראל ביוקר רב".

הסגנון התוקפני והגס חייב להיפסק — שהרי אין הוא מסוגל לקרב רחוקים, אלא לרחק קרובים. ומה תועלת בכך? לשון הגידופים איננה יכולה לאחד, אלא להגדיל את הפירוד — נמצא. שהדרך זו היזקה מרובה, ולפיכך מוטב להיסוג ממנה — בבת אחת ובשלמות.

— ה —

אך יש לזכור שכל זה הוא בגדר „סור מרע" בלבד. וכיוון שאין להסתפק בתיקון למתוקן, מצוה להשלימו על ידי פעילות חיובית, שהיא בגדר „ועשה טוב". בפעילות כזאת אפשר לכלול ארבעה דברים:

א) כל מי שהוא בכלל „שלומי אמוני ישראל" הרי מאמין בהשגחה העליונה של רבון כל המעשים יתי"ש — ובייחוד לגבי ארץ־ישראל, שעליה מפורש בתורה[13]: „ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה (= מתעניין בה) — תמיד עיני ה' אלקיך בה" (= משגיח עליה)[14]. וכל מי שעיניו בראשו רואה בבירור כי מדינת ישראל, אשר קמה וגם ניצבה זה כארבעים שנה, מאת ה' היתה זאת, ויד אלקינו עליה לטובה לבטחה ולהרחיבה, לסעדה ולחזקה, לפארה ולרוממה, והיא בכלל הבטחת הקב"ה למשה רבנו[15]: „נגד כל עמך אעשה נפלאות, אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגויים".

אין אפוא מקום לשום ספק כי אכן מדינה זו — עם כל צלליה ופגמיה — אתחלתא דגאולה היא, שממנה תצמח גאולתנו השלמה על ידי גואל ישראל יתי"ש.

הודאות שבהשקפה זו נשענת על חוות דעתם של כל רבני ארץ־ישראל מיום כ' בטבת תש"ט. שכן, קראת פתיחת הכנסת הראשונה בירושלים (ט"ו בשבט תש"ט) נערכו בחירות, שבהן התאחדו כל ארבע המפלגות הדתיות (המזרחי, הפועל המזרחי, אגודת ישראל, פועלי אגודת ישראל) ברשימה אחת — „החזית הדתית המאוחדת". ובתאריך הנ"ל נתפרסם כרוז „דעת תורה — דברי רבני ישראל אל עם ה' בציון", הקורא את הציבור לתמוך ברשימה המאוחדת ולהצביע בעדה. על הכרוז חתומים 196 רבני הערים והשכונות ובראשם שני הרבנים הראשיים — הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג והרב בן־ציון מאיר חי עוזיאל, זכרונם לברכה. במשפט הראשון של אותו כרוז כתוב: „נודה לה' על שזכינו ברוב רחמיו וחסדיו לראות את הניצנים הראשונים של האתחלתא דגאולה עם הקמתה של מדינת ישראל. מאת ה' היתה זאת". נמצא שרבני ארץ־ישראל — ובתוכם גם רבני „אגודת ישראל" — אישרו בחתימת ידם שמדינת ישראל היא אתחלתא דגאולה[16].

שומה אפוא גם על כל חוגי החרדים כדבר ראשון ועקרוני — לקבוע בלבותיהם שמדינת ישראל היא ראשית צמיחת גאולתנו לפי דעת־תורה של רבני ארץ־ישראל משנת תש"ט, והם היו גדולי הדור. ואת ההכרה הזאת יש להקנות גם לבנים ולבנות הן במסגרת בתי הספר של החינוך העצמאי והן במסגרת החינוך הביתי על ידי ההורים.

ב) האם היא מסכמת ומקובלת על כל שלומי אמוני ישראל האמונה באתחלתא דגאולה, אשר כל בני הדור הזה הם בפועל חלק ממנה — לא יקשה כלל לומר לעתים מזומנות את „התפילה לשלום המדינה", שחוברה על ידי מרן הרב הראשי הגרי"א הרצוג זצ"ל והוכרזה ברבנות הראשית: „אבינו שבשמים, צור ישראל וגואלו, ברך את מדינת ישראל, ראשית צמיחת גאולתנו" וכו'[17]. כל המעיין בה יראה שהיא תפילה יפה והגונה, ואין בה כמובן שום דבר פגום הן מצד תוכנה הן מצד לשונה וצורתה, וראויה היא להאמר מפי הש"ץ בכל בית כנסת ובית מדרש בשבתות ובמועדים. על כל פנים רצוי מאד לקרא אותה להכירה.

ג) התפילה לשלום המדינה, כשהיא מושמעת ברצינות ובכוונה, יוצרת בלבבות רקע פסיכולוגי מתאים ליחס של כיבוד כלפי מדינת ישראל וסמליה, אשר דגלה הוא אחד מהם. לאט לאט תתגבש באדם מישראל ההרגשה שדגל המדינה הוא חפץ מכובד, שעל ידי הנפתו ביום העצמאות הרי הוא כעוטה את ביתו במלבוש כבוד, וכבוד המדינה עליו יראה.

אמת, ישנו ריחוק פסיכולוגי בין יהודי ובין דגל. בשבתנו בין הגוים על אדמת נכר לא החזקנו דגל בידנו ולא עסקנו בו. ולא עוד, אלא שחששנו בלבנו זרות ואף בוז כלפי דגלה של מלכות אדום. אבל עתה, בארצנו העומדת ברשות עצמה, במדינתנו הריבונית שלנו — האם לא הגיעה העת לבטל מקרבנו אותה זרות והזדהות עם מדינתנו ועם דגלנו? הבה נתגבר נא על סיג חולשה נפשית — נכבד את המדינה בהנפת הדגל ביום חגה ונתכבד בו. ונתחש בשעת מעשה מה שנאמר[18]: „נרננה בישועתך — ובשם אלקינו נדגול".

ויש לי תנא דמסייע בעניין זה — הרב מפוניבז', רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, אשר עליו ועל שכמותו נאמר[19]: „חכמת אדם תאיר פניו". בישיבה הגדולה, שבנה בבני־ברק, התקין שיהא דגל מדינת ישראל מתנוסס לתפארה בראש גגה הגבוה ביום העצמאות בכל שנה ושנה. וכיוון שהוא היה מקובל מאד על כל הציבור החרדי, ראוי ונכון שראשי־ישיבות אחרים יילכו בעקבותיו, ויעשו כמוהו — ינהיגו הנפת דגל המדינה על בנייני ישיבותיהם אחת בשנה — ביום העצמאות. מנהג כזה היה מתקבל יפה על דעת הקהל, והיה מפרש הכרת טובה למדינת ישראל, המעניקה להם בקביעות תקציבי סיוע ומענקים וגם פוטרת את תלמידיהם משירות צבאי.

ד) ואחרון אחרון — קריאת הלל ביום העצמאות וביום ירושלים (ה' באייר וכ"ח בו). וההזדהות עם דגל המדינה על ידי מעשה הנפתו וההתקשרות אל משמעותו הממלכתית כסמל לריבונות ישראל על ארץ אבותיו — ערכים רוחניים־נפשיים אלה עשויים לקרב את הציבור החרדי אל הצורך באמירת הלל בשני ימים אלה, כדי להודות למי שעשה לנו בימינו נסי תקומת ישראל, אשר נקשרו במיוחד ליום ה' באייר — יום ההכרזה על הקמת מדינת ישראל (תש"ח) וליום כ"ח באייר — יום שחרור העיר העתיקה והכותל המערבי במלחמת הישע (תשכ"ז)[20].

וכבר אמר מי שאמר בעניין הלל: בתחילה — „יאמר נא ישראל (= יהודים רגילים) כי לעולם חסדו", אך לבסוף — „יאמרו נא יראי השם (= החרדים) כי לעולם חסדו".

— ו —

לסיכום הדברים:

בעונת יום העצמאות מתבקש גם הציבור החרדי שבמדינת ישראל לערוך חשבון הנפש. יקומו נא אנשי אמת ישרי לב ויבחנו מחדש את יחסם לארץ־ישראל המתחדשת. יעיינו נא בספר „אם הבנים שמחה" של הרב הקדוש רבי יששכר שלמה טייכטל הי"ד, ויגיעו אל מסקנתו שהעמדה השלילית כלפי בניין הארץ היתה משגה חמור ועוון גדול. יערכו נא באומץ לב רוויזיה בהשקפתם, ויילכו בעקבות האדמו"ר ר' אהרן מבלז זי"ע לומר בפה מלא: „בעניין ארץ ישראל טעינו".

ישובו נא את דרכם — תחילה ב„סור מרע": יחדלו מדברי קטרוג על מדינת ישראל — כדבריו הנכבדים של אדמו"ר מויז'ניץ רבי חיים מאיר זצ"ל — ויימנעו כליל מלשון חירופים וגידופים כלפי שיטת המזרחי, ארגוניו ומנהיגיו. ואחרי כן — ב„עשה טוב" של ארבעה דברים:

א) יכירו שמדינת ישראל היא אתחלתא דגאולה — בהתאם ל„דעת תורה" של מאתים רבני ארץ־ישראל, שנתפרסמה בטבת תש"ט.

ב) יחזיקו ב„תפילה לשלום המדינה", שנתקנה על־ידי הרבנות הראשית, ויאמרוה בשבת וביו"ט.

ג) יניפו דגל המדינה ביום העצמאות — כמקובל בישיבת פוניבז' מיסודו של ראש הישיבה, הרב כהנמן זצ"ל.

ד) יצטרפו לאומרי הלל ביום העצמאות וביום ירושלים לפי תקנת הרבנות הראשית לישראל.

קבלת הדברים האלה בפועל — ואפילו בהדרגה ולא בבת אחת — תצמצם יותר ויותר את פירוד הלבבות ותגביר את איחוד הלבבות, ובזה יש ערובה לישועתן של ישראל — כדברי אדמו"ר רבי יששכר דב מבלז זצ"ל, המובאים לעיל.

הערות

1) ישעיהו ס"ו, י"א.
2) הרב מאיר בר־אילן היה אומר: „מדינת ישראל היא ענין שבשמים".
3) עיין בשו"ת דברי חיים לאדמו"ר רבי חיים מצאנז זצ"ל שכתב (חלק ראשון, אורח חיים סימן כ"ה): „מנה בימי הראשונים אמרו ראיה דיוצא (= באכילת מצה) אף שלא כדרך הנאה מדברי הרי"ף בפרק גיד הנשה — — — אך עתה הראיתי שאין זה כלום ובוודאי אין יוצא במצה שלא כדרך הנאה". ועוד כתב בספרו (חלק ראשון, חושן משפט סוף סימן

(סוף בעמוד 11)

סיכומו של שבוע

הרפיית המתח בחזית הסורית

המתיחות שהשתררה השבוע בין ישראל וסוריה, בעקבות עמדות הביצורים והפגנת השתיה לטנקים של הסורים לא שככה, אך רפתה במידה רבה. זאת בעיקר הודות להבהרות הישראליות כפי ראשי המדינה, כי אין כל כוונה מצד ישראל להיכנס להתלקחות עם סוריה.

צורו לכך גם אזהרות ראשי הממשל האמריקני הן לישראל והן לסוריה, כי ארה"ב לא תתן יד למלחמה ונסה לעצור את הידרדרות המצב הבטחוני.

סוריה החלה להתבצר בבקעה הלבנונית, בשטח שעליו שלטה לפני מבצע של"ג. שטח זה גובל, פחות או יותר, בגבול רצועת הביטחון הנוכחית בדרום לבנון. ההתבצרות הסורית בשטח זה נמשכת זה כמה חודשים, אך מסום מה התעוררה הבעיה רק בימים אלה. יש יסוד להניח, כי ישראל לא רצתה לעורר מתיחות מיותרת והעדיפה לפעול שלא בצורה פומבית על התבצרות הסורים. לאחר שנתברר היקף ההתבצרות וגבולותיה, החליטה ישראל שלא לעבור על כך לסדר היום, והנושא פרץ החוצה.

ההתבצרות החדשה תאפשר לסוריה להכניס לשטח צבא גדול, הנמצא עתה מחוץ לה, ולקבוע את הצעדים הנגדיים של ישראל. המעבר ממצב של הגנה למצב של התקפה יכול להיות מהיר יותר מבעבר, כי התשתית לקליטת צבא גדול, כאמור, הוכנה.

ישראל הזהירה, באמצעות השגריר האמריקני הנודד, ריצ'רד מרפי, מפני יצירת מצב חדש בלבנון, והבהירה לסורים, כי ישראל יודעת בצורה מדויקת את מה שמבצעים הסורים באחרונה. היה בכך משום רמז, כי ישראל, באיזושהי נקודה, לא תוכל עוד לשאת התפשטות סורית והתקרבותה לגבול ישראל, והיא תמנע זאת באמצעים שונים הנמצאים ברשותה.

ישראל מתלבטת בתגובותיה על ההתפשטות הסורית, והיא חייבת להכריע היכן יהיה „הגבול האדום" שלה, שאותו אי אפשר לעבור מבלי להסתכן בעימות צבאי ישיר עם סוריה. הכנת מחפורות לטנקים קשה לה להיות עילה לפעולה צבאית נגד סוריה. עם זאת, אין ישראל יכולה להשלים עם הפרובוקציות הסוריות, והחשש מפני מתן חסות סורי לארגוני הטרור מחייב את ישראל לנקוט צעדי מנע. כאמור, אין זה מחייב דווקא טיפול צבאי בנושא.

לעומת זאת סבורים אחרים, שאין להיגרר למאבק עם סוריה ולגרום לה בכך להקשיית עורפה ומניעת כל ניסיון להידברות, כפי לבנון. ההתבצרות היא הן להגנה והן להתקפה. הבעיה היא לגלות את כוונות הסורים, כפי שנעשה הדבר עם ירדן. אין לישראל כל עניין לפגוע בסוריה, וכל כוונותיה הן לבטחונה שלה. ישראל רוצה רק להגן על עצמה ולמנוע פעילות מחבלים מאיזור קרוב לישראל. על כך אין ישראל צריכה לצאת למלחמה, ואכן אין לה כל כוונה כזו. ישראל תפעיל את כל האמצעים שברשותה בדיפלומטיה שקטה, ורק אם זה לא יועיל, יינקטו צעדים חריפים יותר. עד כה לא מוצו כל האפשרויות, ואלה עדיין פתוחות.

הגישה היותר מרוסנת בנסיונותיה של מדינה זו שלא להיראות כמדינת טרור מכתיבה לסוריה את המשך הצעדים בלבנון. עמדה ישראלית תקיפה ואזהרה בצידה תוכל לעצור את הסורים לבל יצחצחו חרבות ויגרמו בכך לעימות מזויין עם ישראל. הפיתוי הוא גדול ויכול להיות בהחלט שסוריה תרצה להחזיר לעצמה את כבודה האבוד במלחמת של"ג. קיימת גם אפשרות של התדרדרות שתביא למאבק מזויין מבלי ששני הצדדים ירצו בכך.

הרפיית המתח בסוף השבוע מראה, כי שני הצדדים אינם מעוניינים בהחרפת המצב.

ברוך אדלר

כמאה אלף איש בוקרו ביום העצמאות במפעלי התעשיה האווירית. שם ניתנה להם, בין היתר, ההזדמנות לצפות ולהכיר מטוסי חיל האוויר על אביזריהם. האטרקציה היתה אב-טיפוס של מטוס ה„לביא", הנמצא עדיין בשלבי בנייה ותכנון.
(צילם יונתן סלינגר, ישראל סאן)

שצ'רנסקי בבית הלבן

הוויכוח על דרך הטיפול בבעיית יהודי בריה"מ — על־ידי דיפלומטיה שקטה או על־ידי פעילות פומבית — הוא ישן־נושן. בפועל מתנהל המאבק בשני המישורים, הגם שינוי ההדגשים מפעם לפעם בהתאם לנסיבות.

שאלה זו עלתה מחדש בעת ביקורו של אסיר־ציון נתן (אנטולי) שצ'רנסקי בארה"ב. שצ'רנסקי הפך לסמל מאבקם של יהודי בריה"מ, בשום אסיר־ציון בבריה"מ לא הושקע לחץ בינלאומי כה מסועף כפי שהושקע במאמצים שהובילו בסופו של דבר לשחרורו של שצ'רנסקי ועלייתו לישראל. אחד הדברים הראשונים שעשה שצ'רנסקי בהגיעו לגבול התקופה בהוד היה שיחת הטלפון שניהל עם נשיא ארה"ב, רונלד רייגן, והודה לו על המאמצים שהשקיע בשחרורו. בביקורו בארה"ב הודה שצ'רנסקי אישית לרייגן, בעת שיחה עמו בבית הלבן. אולם השיחה בת 25 הדקות חשפה שוב את הוויכוח הישן בדבר דרך המאבק הרצויה למען יהודי בריה"מ. בעת שהנשיא רייגן מצדד בהמשך הדרך של דיפלומטיה שקטה, ציין שצ'רנסקי כי דרך זו תהיה יעילה רק אם תלווה בלחץ ציבורי חזק. „גורלם של 400 אלף יהודי בריה"מ תלוי במידה רבה בידי הנשיא רייגן", אמר שצ'רנסקי לעתונאים בתום שיחתו עם הנשיא. אך מסתבר כי היו בבית הלבן גורמים שביקשו להוריד את הפרופיל של פגישה זו ולהצניעה באמצעי התקשורת. כנראה נבע הדבר מהקונצפציה של „דיפלומטיה שקטה". אך מטבע הדברים זכתה פגישה זו לפרסום נרחב, כמו גם הופעותיו של שצ'רנסקי באירועים פומביים ופגישותיו עם אישי ממשל בארה"ב.

הופעותיו של נתן שצ'רנסקי בארה"ב יש בהן כדי לתת דחיפה למאבקה היהודי של „יהדות הדממה", כבש לבבות ומצא אוזניים כרויות לא רק בציבור הרחב אלא גם אצל מקבלי ההחלטות בארה"ב. אמנם, כאמור, לפחות לפי הפרסומים, אין דעתו כדעת הנשיא רייגן בקשר למשקל שיש להקנות למאבק הפומבי, בצד הדיפלומטיה השקטה. אך בהופעתו בקונגרס האמריקני ניכר היה שדבריו נופלים לאוזן קשבת. וכידוע, לעמדתם של חברי בית הנבחרים יש משקל כבד לגבי מדיניותו של הממשל האמריקני.

בעת ביקורו של שצ'רנסקי בארה"ב פירסם הוועד הבינלאומי לעניני הגירה בז'נבה נתונים על יציאת יהודים מבריה"מ בחודש אפריל. מסתבר, כי בחודש זה יצאו מבריה"מ 47 יהודים בלבד. זהו קילוח דקיק, המעיד כי שערי העלייה מבריה"מ עדיין חסומים כמעט לחלוטין. העתיד יוכיח אם ביקורו של שצ'רנסקי בארה"ב יניע את ארה"ב להגביר את לחצה על בריה"מ בשאלת היהודים, והעיקר — אם הקרמלין ישנה את מדיניותו בשאלה זו.

ב. ש. נגה

שני הפנים של יום העצמאות

יום העצמאות הי"38 של מדינת ישראל צויין שוב בכמה וכמה אופנים, מחד גיסא — שלומי אמונים מתעלים בשמחת יום בתפילה ובהודיה של הגינות היום, במלבושים מתאימים ובסעודה, ומאידך גיסא — נעים אחרים, רבים בהם, בהמונם הערים, יוצאים לפיקניקים המוניים במקומות „עיר אהלים", צולים את מנעמיהם, וזהו לדידם כתם של בילוי ובידור.

אך דומה כי דווקא הצביון היהודי של התפילה ואמירת הלל בבתי הכנסת — אם או בלי ברכה — הולך וקונה לו אחיזה בסדר היום של יום העצמאות, כשבבתי כנסת רבים יוזמים גם התכנסות של המתפללים, יחד עם כל בני המשפחה, למסיבת חוץ בצוותא, עם סעודת יום מתאימה. „זו לראשונה שאני חוגג מסגרת־זו במיפגש בני קהילה בארץ, והדבר מזכיר לי את מפגשי בני הקהילה בעת ששירתתי כשגריר בארצות הברית — סיפר שר הביטחון, יצחק רבין, לבאי הסעודה המסורתית של „חוג הנוער הדתי" שליד המרכז הקהילתי באיחוד שיבת ציון בתל־אביב, ועל פי עדותו, מסיבה זו גרמה לו לעונג ולא מעט התרגשות.

תל־אביב הופכת קריה של שמחה, בליל ובמוצאי יום העצמאות, אך גם בתי הכנסת המרכזיים, מנייני התפילה של הצעירים ואפילו בתי חסידים, כמו בית מדרשו של הרב ר' אלימלך שפירא, או בית החסידים המרכזי ברחוב בן יהודה, מושכים יותר ויותר ציבור של מתפללים המאזינים לדברים מעניינים שמשמיעים אישי תורה, המביעים שוב ושוב את המשאלה, שיוענק יותר תוכן רוחני למדינת היהודית. ולנוכח המצב שבו גואת, למרבה הצער, ההתנצחות בין דתיים ולא־דתיים, מקבלת פנייה זו משמעות יתירה!

חיים פיקרש

מנהלי הבנקים נותנים את הדין בעקבות הדין־וחשבון של בייסקי

השבוע יתמלאו שלושים הימים שהקציבה ועדת בייסקי לראשי הבנקים להתפטר „מרצונם", על כה עשו כן רק ראשי בל"ל והפועלים ובתחילת השבוע הבא יודיע, ככל הנראה גם מנכ"ל בנק המזרחי על התפטרותו.

רפאל רקנטי, העומד בראש בנק דיסקונט, אינו מוכן, לפי השמועות בקהילה הפיננסית, להשלים עם „גזירת בייסקי". הטיעון שבפיו הוא שבנק זה הוא בנק משפחתי ורק המשפחה (רקנטי) היא שתחליט מי יעמוד בראשו.

עם כל הכבוד לאיש, טיעון זה אינו חזק דיו עד כדי התעלמות ממסקנות ועדת בייסקי. הפרידה מראשות הפירמידה בבנק קשה לא רק על רקנטי. היא קשה לא פחות לה"ה יפת, גוית ובאיר. אלה הבינו שאי־אפשר לה למדינה שתקים ועדה ממלכתית ולאחר מכן להתכחש למסקנותיה.

גם הטיעון כי מדובר בבנק משפחתי כלל אינו תופס. וכי כל מאות אלפי לקוחות הבנק הם במשפחת רקנטי? גם להם ובעיקר (להם) חייב רקנטי לתת דין וחשבון.

יישום דו"ח בייסקי לא ייגמר עם התפטרות מנכ"לי הבנקים. בדו"ח פרקים חשובים לא פחות, כשהבולט בהם הוא הרפורמה בשוק ההון. אין דינן של ההמלצות בחלק זה שווה לזה שהתייחס למסקנות האישיות. האווירה בציבור הרחב היתה שמנהלי הבנקים חייבים לתת את הדין. המנכ"לים שהתפטרו עשו כן גם בגלל הלחץ הציבורי. ההמלצות בנושא שוק ההון? — אלה ראויות לבחינה מעמיקה אך לא לאימוץ בלי עיון.

מהשבוע הבא יהיו ככל הנראה, לבנקים הגדולים מנהלים חדשים. האחריות המוטלת על כתפיהם היא רבה במיוחד ומן הראוי שאלה יסתייעו בהדרכה והכוונה של המנכ"לים המתפטרים, שחרף הכתוב בדו"ח בייסקי, תרמו רבות לכלכלת המדינה ויציבותה.

גם הציבור הרחב, שלחץ לפיטורי המנכ"לים, חייב עתה להעריך אותם, הן על פועלם רב השנים והן על שהתפטרו מתפקיד בלא שאילצו את מועצת המנהלים והכנסת לחייבם לעשות כן. עתה, בשעה קשה זו למנהלים המתפטרים, מותר להגיד גם מלה טובה על הבנקאים.

מ. זפס

עט לשחוק

יצחק שמיר טוען, כי אם עזר וייצמן יגן על האינטרסים של ישראל כפי שבטרוס גאלי עושה למען מצרים — הוא לא יתנגד למינויו כשר במשרד החוץ. יש אומרים כי גם אם וייצמן יגן על האינטרסים של ישראל כפי שהוא דואג לאלה של מצרים יהיה במינוי רווח לא־מבוטל למדינה.

● ● ●

דווקא ביום פרסום דו"ח מבקר המדינה, שהמדיניות המומלצת בו היא של הצנע לכת, העדיף מנכ"ל המשרד רכב יקר יותר מזה שהסתפקו בו קודמיו. דובר אומנם על הצנע לכת אך לא דובר על צנע בנסיעה.

● ● ●

הליכוד מתנגד למינויו של איש פוליטי לנגיד בנק ישראל. כשרצה פרס להציב את אמוראי הציב שמיר את התנאי.

● ● ●

האם עצורי עסקת הנשק יישארו בברמודה או יוסגרו לארצות־הברית? התשובה לשאלה זו נעוצה בשאלה אחרת: האם בר(עם) מודה או לא מודה?

● ● ●

גם לאחר שהתפטר נמנע ארנסט יפת מלהגיב על דו"ח בייסקי. מאז נכלל בין האשמים במפולת המניות הוא החליט לאמץ מדיניות של „שתוק בל"ל".

אילן בומבך

השבוע בקו מעט

קדימה צעד..

עיטורי סופרים וספרים

על מדעי היהדות

מאת אהרן מירסקי

„אני מרגיש שאין לי כבר כוח נפשי לספר אפילו את כל שקרה במרה של ארם אחיו (עיין ערך: „אהבה", עמ' 144).

האגדה והזוועה

מאת אברהם בלאט

להתמודד עם השואה — ניסו רבים בשירה ובסיפורת, בפילוסופיה ובפסיכולוגיה, אך העיצוב השירי והסיפורי או בחינת הזמן וההתרחשות, נותרו בסימן שאלה גדול. הפער בין התפישה הטרנס־היסטורית של אלי ויזל לבין האימה הקונקרטית ב„פלניטה האחרת" אצל ק. צטניק, או הקביעה של ה. אדורנו על קץ עידן השירה, לעומת הגישה המקורית על ה„באנאליות של הרוע" אצל חנה ארנדט — לא פתחו לנו צופן מיוחד בהליכה אל כוחות האופל, אך הצביעו ברורות על הדהומניזציה ושליטת החיה באדם, עת הטבע הפך לאויבו.

בצל „החיה הנאצית"

מפתח של הספר הכולל

ספינקס אגדתי

ערבסקה שולציאנית

כהאי לישנא

2-3 חברי

מאת אבנר ארליך

אחת החנויות בירושלים נושאת את השם: קניה ומכירת שטיחים פרסיים. ידענו גם ידענו כי המקפידים יאמרו: קניית שטיחים ומכירתם. האלה שקצת מותרים יאמרו: קניית ומכירת שטיחים. אבל „קניה ומכירת שטיחים" אינו נראה בעיני, אם כי אולי יש לו הצדקה מועטת, שהכותב רצה לומר: קניה ומכירה של שטיחים.

מסובך יותר הדבר באשר לצירוף שבכותרת, ולא ראיתי כי מישהו שם לב לדבר. אנו אומרים: „יש לי שנים—שלושה דברים", „שני חברי", „שלושת חברי" — כל זה פשוט. אבל איך נאמר בנטיה? — לפי חוקי המתמטיקה יש כמה אפשרויות: „שני—שלושת החברי", ו„שנים—שלושת חברי" הן העיקריות, שכן האחרות „שנים—שלושה חברי" ו„שנים—שלושה חברי" ודאי שאינן מתקבלות).

ונדמה לי שקצת קשה להכריע מה עדיף: „שנים—שלושת חברי" או „שני—שלושת חברי". ואמנם הצירוף הראשון נראה יותר, אך י. ד. אברמסקי בחר בדרך שלישית, וכך מצטט אותו דן עומר:

„...ראה לא תהא תפארתו על דרך השירה, כי לא מהורר הוא. עמד ופרש מן השירה, והריהו משנים—שלושה החוקרים של שירת ימי־הבינים, מגדולי הדור".

*

יוצא, אפוא שנותרה לנו הבחירה בין „שנים—שלושה החברים" ל„שנים—שלושת החברים" — וכל אחד יבחר כרצונו.

להזהר בדברי חכמים

מאת יעקב ינון

מרדכי מארטין בובר (13.6.65—8.2.78), הוא מן המפורסמים שאינם צריכים ראיה... שמו הולך לפניו, בעמים ובישראל. (בסדר זה). בהוגה דעות גדול; ושמו שזור בתולדותיה של יהדות גרמניה, במאה העשרים, כמו שקירב יהודים, ובייחוד את הנוער, ליהדות (בדרך הכרת מקורותיה: מקרא, חסידות וכו') וניסה להצילם משמד והתבוללות, וכן כמו שחשף לפני אומות העולם את החסידות. ואחרון אחרון, משחר נעוריו הצטרף לתנועה הציונית, ופעל בה, בתחילה — כאחד מעוזריו של תיאודור הרצל, ולאחר מכן — כאחד מראשי הסיעה הדמוקראטית, יחד עם חיים ויצמן, שמרדה בהרצל ועמדה על הכללתה של עבודת התרבות בפעולתה של התנועה הציונית כחלק אינטגראלי של התחייה הלאומית.

[illegible]

כתבים משיחיים על גירוש פורטוגל

מאת י. עמוס

ישעיה תשבי, משיחיות בדור גירושי ספרד ופורטוגל, מרכז זלמן שזר, ירושלים.

פרופ' ישעיה תשבי גילה באוסף הגניזה שבקמברידג' כתב־יד, שהוא חלק מחיבור משיחי—מיסטי מתקופת גירושי ספרד ופורטוגל. הטקסט הקטוע עוסק בהמרות ההמוניות הכפויות בפורטוגל בשנת 1497 (רנ"ז — רנ"ח) ובתסיסות משיחיות, המלוות, כרגיל, עתות צרה ומצוקה. כתב־היד נתחבר בשנת 1501 (רס"א) במצרים, ועולה ממנו כי מחברו הנעלם הוא אחד מניצולי השמד, שהיה שקוע כולו בחזיונות מיסטיים ואסכאטולוגיים, וחיבורו מיועד להסברה ולתעמולה משיחית.

„דפי גניזה"

חבלי משיח

[illegible]

הרצאה בבית ש"י עגנון

ביום שלישי, י"א באייר תשמ"ו, 20/5/86 ב־8 בערב תתקיים בבית ש"י עגנון, רח' קלאוזנר 16 תלפיות, ירושלים, טל. 716498, הרצאתה של פרופ' צורית גבעון בנושא: „ש"י עגנון: חיפושי הדרך בעליה השנייה".

בין הדף והמרקע

● קורות יהודי קרקוב

בין צללי עיר, מאת מאיר בוסאק. הוצאת „עקד", תל־אביב, בסיוע ארגון יוצאי קרקוב בישראל. 236 עמ'.

הבשורה על הקמת מדינת ישראל הגיעה גם לקרקוב. שמעו על כך בקול אמריקה. „הידיעה, שהמדינה היהודית הוכרה על־ידי אמריקה וחילות מצרים פלשו לא"י. ששון ואימה. מה יהיה ?.. מה יהיה ?.. לפני המלחמה. לו היה זה לפני המלחמה... קרקוב העתיקה, בת חמישים אלף יהודים... בכל חלונות רובע היהודים — דגלים, המונים, לבושים בגדי משי שחורים, כובעי פרוה בראשיהם נוהרים ברחובות, שרים ומרקדים וספרי תורה בזרועותיהם. יהודים זקנים ממהרים לבתי הקברות, להודיע למתים על הישועה הגדולה שבאה. חברי ההסתדרויות הציוניות ואגודות הספורט עוברים במצעד — דגלים בידיהם ומקהלות לפניהם. העיר כולה... — מזרות השושן והשיר.. והיום — מספר שרידים, יתומים, שכולים, מפוחדים בין אנשים זרים". שורות אלה כתב מאיר בוסאק במאי 1948 בקרקוב עיר הולדתו, אליה חזר אחרי השואה עם שרידי המחנות. העיר המעטירה, שבמשך מאות שנים פיכו בה חיים יהודיים תוססים, עלה עליה הכורת כמו על יהדות פולין כולה. כיום נותרו בה רק כמה מאות יהודים.

רבות נכתב על קרקוב, העיר שרשמה פרקים מזהירים בתולדות יהודי אירופה. הרמ"א, ר' משה איסרליש; ר' נתן נטע שפירא, בעל „מגלה עמוקות"; ר' יואל סירקיס, הב"ח, בעל „בית חדש"; ר' יום־טוב ליפמן הלר, בעל „תוספות יום טוב"; ר' יהושע חריף, בעל „מגיני שלמה" — אלה הם אישי התורה הידועים שחיו בקרקוב. הם ואחרים הוציאו לה מוניטין במשך דורות הרבה. ספרו של מאיר בוסאק אינו ספר היסטוריה רגיל על קורותיה של עיר. הספר כתוב בכמה מעגלים: נקודת־ראות ה„אני" של המספר, הסאגה המשפחתית במשך כמה דורות, קורותיה של העיר במאות הי"ט והכ' תוך שזירת תולדותיה במשך מאות שנים — ותוך כדי כך למד אתה על התמורות שעברו בתקופה זו על היישוב היהודי בפולין ובאירופה המרכזית בכלל.

ב־13 ספרי השירים ובשני ספרי הפרוזה שלו הקדיש מאיר בוסאק מקום מרכזי לחורבן יהדות פולין. „בין צללי עיר" הוא המשך לתוכני כתיבתו במשך עשרות שנים, אך בעיצוב ספרותי שונה. יש כאן הרבה חומר היסטורי, שאותו אסף לפני המלחמה. בהיותו סטודנט צעיר ישב חדשים ארוכים בארכיון הקהילה היהודית בקרקוב ובארכיונים של העיריה ואסף חומר לעבודת הדיפלומה, בהדרכתו של פרופ' מאיר בלבן מאוניברסיטת ורשה. נושא העבודה היה תולדות יהודי קרקוב, ובארכיון מצא אוצר בלום — ספרי הזכויות שהעניקו מלכי פולין ליהודי המדינה, הפנקסים המסמכים שסיפרו על חיי היהודים בעיר במשך מאות שנים, ועוד: החומר מאותה גבירה בארכיון מטביע את חותמו על שפע המידע ההיסטורי המצוי בספר שלפנינו. אך לא בספר היסטוריה יבש עסקינן. הפרטים ההיסטוריים משולבים באומר אגדתי המבוסס על מסורות שהילכו בין יהודי העיר. נגולים לעיניך חיים יהודיים תוססים, גלריה של רבנים, סופרים, חוקרים, מורים, סוחרים ופשוטי עם, ישיבות ובתי כנסת, תנועות שונות, הארגון הקהילתי, מאבקים פנימיים וחיצוניים, חדירת השפעות חיצוניות אל קזימיז — הרובע היהודי שבקרקוב, חיי תרבות וספרות, התחייה העברית והתנועה הציונית בעיר זו, שנעשתה אט אט למרכז הפעילות הציונית בגליציה המערבית, וכפי שכותב מאיר בוסאק: „במשך מאות שנים זרמו חיי התרבות של יהודי קרקוב באפיקי ההתפתחות ההיסטורית האבולוציונית — עד בוא השטן, שפרץ בצחוק נובח התמימים, אשר ראו את התמורות ההיסטוריות כתוצאה של אבולוציה".

הספר אינו כתוב לפי סדר כרונולוגי. כאמור, יש כאן גם סיפור אישי, גם סיפור משפחתי (וגם סיפור שלקהילה) משתרע במשך מאות שנים. יסודות אוטוביוגרפיים וסאגה משפחתית משתלבים בתיאור הכללי, ויש כאן מעברים מהפרט אל הכלל ומתקופה לתקופה. הספר נפתח בחזרתו של המחבר אל עיר הולדתו לאחר השואה ומסתיים בסיפורו של ניצול על חיסול יהדות קרקוב על־ידי הגרמנים. לאורך הספר נגול לעיניך עולם יהודי שהיה ואיננו בקרקוב המעטירה, בעיקר ב־150 השנים שלפני השואה, עם דמויות של רבנים ובצדם משכילים והפולמוסים בין אלה לאלה, ליד המאבקים עם הגויים בני העיר, על זכויות מגורים, מסחר ועבודה, תוך שימת דגש בתהליך קליטת התחיה התרבותית—העברית והפוליטית—הציונית.

● דיני מתווך במשפט העברי

דיני מתווך במשפט העברי, כולל דיני מתווך במשפט המקומי, מאת ד"ר שילם ורהפטיג. הוצאת מכון הרי פישל לדרישת התלמוד ומשפט התורה; אריאל — מפעלי תורה יהדות וחברה בישראל, ירושלים. 152 + 5 עמ' באנגלית.

עד כה הוציא ד"ר שילם ורהפטיג שלושה ספרים בענייני המשפט העברי — דיני עבודה (בשני כרכים), דיני חוזים ודיני מטבע. ספרו החדש עוסק בדיני מתווך במשפט העברי. מהו מתווך ? זהו סוג מיוחד של שליח בשכר, אך בעוד שליח רגיל נוטל שכרו בעד פעולתו, הרי שהמתווך נוטל שכר בעד תוצאת פעולתו. משום כך, שכרו של המתווך תלוי בהצלחת שליחותו. בתלמוד ובמדרשים מכונה המתווך „סרסור" ו„ספסר" — ללא קונוטאציה שלילית — ואילו בלשון השאלות והתשובות הוא נקרא „פאסור".

בתלמוד יש הבחנה בין שני סוגי סרסורים: זה המקבל מחברו הוראה למכור או לקנות סחורה או לעשות פעולה אחרת של משא ומתן תמורת שכר, שיהיה זכאי לו רק אם יצליח בפעולה זו; זה הקונה סחורה מבעל הבית כדי למכרה מיד והוא מתנה עמו שאם לא ימכרנו יחזיר אותה לו. מתווך מהסוג השני הוא המצוי יותר בתלמוד. ד"ר ורהפטיג מציין כי מעטים דיני המתווך בתלמוד עצמו, אף שכבר באותה תקופה נזקקו המוכר והקונה תכופות להתערבותו של המתווך. משהתפשט המסחר בין בני אדם המתגוררים בערים שונות ואף במדינות שונות, נעשה תפקידו של המתווך חיוני יותר ויותר. ואכן, רבו השאלות והתשובות מימי הביניים ועד היום עוסקות בבחינות השונות והמרובות של המתווך ומציעות פתרון נאות בסכסוכים המתעוררים בין הצדדים השונים. ד"ר ורהפטיג מביא שפע רב של שו"ת מתקופות שונות בענייני שליח בכלל ובענייני מתווך בפרט, והוא פורש בבהירות את היריעה של המשפט העברי בסוגיה זו. נדונים עניינים הקשורים בהסכם התיווך עם המשלח ועם הלקוח, אחריותם ההדדית של המשלח, הלקוח והמתווך, שליח ששינה מהוראות משלחו, שליח שמכר או קנה לעצמו, שקיבל מעות לקנות ולא־קנה, ששינה לטובת המקח, שלא שינה והוסיפו לו, שהוסיפו לו מחמת טעות בפלמא. לאחר מכן נדונים חיובי המתווך לנהוג בזהירות בשליחותו וחיוביו לאחר שעשה אותה, תפיסה על־ידי בעלי חוב את הסחורה מידי הסרסורים, שותפות והתחרות של מתווכים.

הפרק האחרון של הספר דן בדיני תיווך במשפט המקומי, הוא מבוסס בעיקר על פסקי דין של בית המשפט העליון.

● הרומאן ההיסטורי העברי

מן המלך המשיח ועד למלך בשר ודם, עיונים ברומאן ההיסטורי העברי במאה העשרים, מאת רות שנפלד. פפירוס, בית ההוצאה באוניברסיטת תל־אביב, בשיתוף עם מכון כץ לחקר הספרות העברית, אוניברסיטת תל־אביב. 214 עמ'.

אבי הרומאן ההיסטורי בספרות האירופית הוא וולטר סקוט, שכותרת המשנה של הרומאן הראשון שלו, „וואברלי", שיצא ב־1814, היא: „לפני שישים שנה". משמע, רומאן היסטורי אינו צריך להפליג דווקא לעבר תקופות רחוקות. כך שמיעוט הרומאנים ההיסטוריים בספרות הישראלית החדשה אינו יכול להיות מוצדק בגילה הצעיר של המדינה. מציינת רות שנפלד: „מרווח הזמן העומד לרשותה של הסיפורת העברית החל בימי העליה הראשונה הוא מאה שנים. מרווח זה מספיק לצרכי הז'אנר ההיסטורי, והוא יכול לאפשר לו להתפתח, אם רק יידרשו לו היוצרים, וללכת בעקבות חקר תולדות היישוב, ההולך ומתרחב".

רות שנפלד, חוקרת במכון כץ באוניברסיטת תל־אביב, סוקרת בספרה את התפתחות הרומאן ההיסטורי העברי במאה העשרים ואת השינויים שחלו בו במקביל לתמורות במצבו של העם היהודי בתקופה זו. היא מציינת, כי במאה העשרים לא נועד לרומאן ההיסטורי מקום מרכזי והוא לא הגיע להישגים אמנותיים השווים בערכם ובחשיבותם לאלה של הסיפורת שעסקה בהווה. אף־על־פי־כן, ניתן לציין שני יוצרים חשובים, שכל אחד מהם מייצג תקופה ומהווה מפנה בסיפורת ההיסטורית העברית: א"א קבק, מייצג דור התחיה, ומשה שמיר, מייצג דור המדינה. הספר מקדיש תשומת לב מיוחדת לשני יוצרים אלה — הראשון, שעסק בדמויות משיחיות ובכיסופי גאולה, והשני, שכתב על בעיות היסטוריות וחברתיות של ימי הבית הראשון והשני — „מן המלך המשיח ועד למלך בשר ודם".

לאחר שהיא סוקרת את דרכה של הסיפורת ההיסטורית העברית ואת התפיסות ההיסטוריות והלקחים האקטואליים הגלומים בה, היא דנה בדרכי העיצוב שלה: הארכיטיפים העלילתיים, הגיבור והיריב, דרכי הסיפור, מקומם של המקורות ההיסטוריים ברומאן, הרקע וההווי ההיסטוריים, השימוש בלשון ארכאית ותרומתה לאווירה של התקופה המתוארת ברומאן. כאמור, הספר מתמקד בעיקר ביצירותיהם של א"א קבק ומשה שמיר, אך יש בו גם דיונים בספריהם של יהודה בורלא, יעקב חורגין, יוחנן טברסקי, יוסף אריכא, ועוד.

ש. יהושע

פרוטסטנטים ויהודים

מאת ד"ר נפתלי אילתי

לאחרונה מלאו שלוש־מאות שנה לביטול חוק נאנט — היינו החוק שניתן על ידי המלך אנרי הרביעי (1598) המעניק לפרוטסטאנטים חופש הדת ובוטל על ידי המלך לואי הארבעה־עשר (1685) אשר שלל את זכויות האזרח מהפרוטסטאנטים וגרם להגירתם של מאות אלפים מהם. לרגל תאריך זה פורסמו ספרים ומאמרים רבים ביניהם שני ספרים חשובים, האחד מאת הגב' אליזבת לאברוס, בשם „מסה על ביטול חוק נאנט"[1], והשני מאת מאגדלן ופון טאדן, בשם „המקלט ההוגנוטי"[2]. כמו כן נתפרסמו מאמרים על יחסי הפרוטסטאנטים והיהודים.

שני הספרים האלה מתייחסים בעיקר לסיבות המדיניות והדתיות שגרמו לביטול חוק נאנט ולרדיפת הפרוטסטאנטים ומקדישים גם מקום ליחסי פרוטסטאנטים—יהודים. הם מדגישים שהרדיפה ורדיפת הפרוטסטאנטים גרם גם לחיזוק רדיפת היהודים בצרפת. הלא אם רודפים אנשים חפים מפשע, רק מפני שאינם קאתולים, הרי היהודים אינם קאתולים וצריך לרדוף גם אותם. בפרט, שלנצרות יש חשבון ארוך עם היהודים על אי הכרת ישו כגואל.

בין המאמרים הרבים שנתפרסמו בעתונים שונים בצרפת ודנים בנושא זה, מעניין מאוד מאמרו של פייר שוני, בירחון היהודי—צרפתי „אינפורמסיון ז'ויב". המאמר הזה נכתב על ידי בר סמכא, חבר ה„אינסטיטו דה פראנס", אליו זוכים להיבחר מלומדים ידועים מדיסציפלינות שונות. במאמרו המקיף „פרוטסטאנטים ויהודים" הוא סוקר את היחסים ביניהם משך מאות בשנים.

הסבות המדיניות שגרמו לביטול חופש הדת של הפרוטסטנטים

הגב' לברוס קובעת בספרה „מסה על ביטול חוק נאנט", כי ההחלטה שקיבל המלך לואי הארבעה־עשר הידוע באמרתו „המדינה זה אני", היתה דתית ביסודה, אבל היו לה מגמות מדיניות, כי לדעת המלך, קיום דתות רבות בארצו יוליך להחלשת רעיון אחדות המדינה. בפרט בארץ כמו צרפת שהיא קאתולית ביסודה והיתה הבת הבכירה של הכנסיה הרומית. מה עוד, שדת הפרוטסטאנטים התפשטה ותקיפה הסוגים בימים והם היתה התחרות בינה לבין הקאתולים. ההבדל בין הפרוטסטאנטים לבין היהודים בימים ההם היה בכך, שמספר היהודים בצרפת היה אז מועט, למעלה משלושים אלף, הם לא התחרו בכנסיה הקאתולית ולא גיירו נוצרים.

מה סיבת חוסר הסובלנות מצד הקאתולים. המחברת מסבירה כי הפרוטסטאנטים היו מיעוט, השתדלו לחיות בשלום עם הקאתולים, אבל חיים משותפים כמעט שלא היו, כי היו חילוקי דעות דוגמאטיים ביניהם.

כל עוד נחשבו ההוגנוטים ככופרים בנצרות קשה היה לגייס את המלכות נגדם. אך מאז הואשמו בפילוג העם, יכלה הכנסיה הרומית לגייס את המלכות לצידה בטענה שהפרוטסטאנטים גורמים לפילוג. הפרוטסטאנטים לא הבינו את עומק הבעיה ובמקום לדחות את הטענה הזאת, התחילו בויכוחים על דוגמות דתיות במגמה להוכיח שתפיסתם בנצרות היא הנכונה, ובדרך זו גרמו להחרפת המחלוקת ביניהם לבין הקאתולים. מאז נוצרה אווירה של הפחדה אלה עבדותם לעבור אל הפרוטסטאנטים.

המחברים מאגדלן ופון טאדן מתייחסים בספרם בעיקר לבעיית ההגירה של הפרוטסטאנטים מצרפת עקב ביטול חוק נאנט. מספרים מדויקים לא הצליחו לרכז, אבל הם בדעה שמדובר במאות אלפים, שעזבו את ארצם ויצאו מהמולדת כל. כי לא יכלו לקחת את הרכוש איתם. הם הלכו לבקש עזרה מאת בני דתם בהולנד, בגרמניה, בארץ השפלה ועד למרחקים הגיעו: לארצות הברית ולקנדה. לדעתם, היתה זאת תנועת ההגירה הגדולה ביותר באותם ימים.

כל אחת מהארצות שבהן התיישבו המהגרים, נקראה אצלם מקלט, כי לא נרדפו בהן, אבל יש חילוקי דיעות בין ההיסטוריונים אם קליטתם הצליחה. יש אומרים שנעזרו רבות על ידי בני דתם בארצות הקליטה החדשות באירופה, אבל גם בארצות אלה לא נתקבלו בכל מקום בסבר פנים יפות. אך הם מאמינים בדעה, שהמהגרים האלה היו צריכים לסבול קשות בארצות הקליטה שלהם בקונטיננט החדש.

איך שלא יהיה, הדור השני, בניהם של המהגרים, שנאתם למולדתם הישנה, צרפת, היתה גדולה. כי במולדתם החדשה, היו רגישים לכיבוד זכויות האדם. בארצות הברית ראינו, שנאפוליאון בונאפרטה מכר את המדינה לואיזיאנה בה התיישבו צרפתים, כי הבין, שמדינה צרפתית בלב ארה"ב לא תאריך ימים. לעומת זאת, הצליחו הצרפתים להשתרש בחלק מקנדה, קוויבק, כי אלה שהגיעו לשם היו קאתולים ברובם והכנסיה הרומית השקיעה שם מאמצים לשמור על צאן מרעיתה. עובדה היא, שבקוויבק קיימת תנועה לאומית חזקה הדורשת הקמת מדינה עצמאית, שתהיה קשורה עם צרפת. זכורה הופעתו של הנשיא דה־גול לפני כמה שנים בקנדה שם הכריז, „תחי קוויבק העצמאית", והדבר גרם לכך שממשלת קנדה ביקשה ממנו לקצר את ביקורו שם.

יהודים ופרוטסטנטים

מחברי הספרים הנזכרים לעיל תמימי דעים, שביטול חוק נאנט, שפגע קשות בפרוטסטאנטים גרם להחמרת מצבם של היהודים בצרפת, כי כאשר רודפים אנשים בגלל אמונתם כמפני שאינם קאתולים, הרי גם היהודים אינם קאתולים ורבו הרדיפות נגדם.

הואיל והפרוטסטאנטים והיהודים היו נרדפים בצרפת, נתקבלה הדעה, כאילו היו יחסי ידידות ביניהם מאז ביטול חוק נאנט ועד ימינו אנו. בפרט, כאשר בעת הכיבוש הנאצי בצרפת במלחמת העולם השניה, עשו הפרוטסטאנטים רבות למען הצלת יהודים.

יתרה מזו, נתקבל הרושם כי מאז ימי לותר, שהקים את התנועה הפרוטסטאנטית וכפר בשלטונו של האפיפיור עלי אדמות, פיתחו הפרוטסטאנטים את לימוד התנ"ך במקור העברי. לכן חשבו שלותר עצמו ואלה שבאו אחריו היו ידידי היהודים. אך מי שמכיר את כתבי לותר מהבחינה האחרונות וכן יחסי פרוטסטאנטים—יהודים יווכח, שזוהי טעות היסטורית לחשוב כך.

בראשית דרכו אמר לותר דברי תהילה על היהודים, וזאת מתוך התקוה, שיקבלו את תורתו. צודק ההיסטוריון ש. דובנוב האומר, שיוצר הריפורמציה, כאשר ביקש להיטיב ליהודים, עשה זאת לא בשם היושר והחירות, אלא כדי לקנות את לבם לנצרות. כשנכזבה תקוותו זו, הפך לשונא ישראל קיצוני והפרוטסטאנטים עלו על הקאתולים בשנאתם ליהודים.

בראשית דרכו פירסם לותר עלון בשם „ישו היה יהודי מלידה" (1539) והאשים את האפיפיורים וההגמונים בכך, שיחסם העוין ליהודים מנע מאלה להתנצר. אולם, כשנכזבה תקוותו זו, פירסם עלון ברומית, שתורגם לגרמנית, „על היהודים ושקריהם" (1543), בו הוא מאשים את היהודים ב„רצח האל", דורש לגרש אותם מגרמניה וכותב: „חורבן ירושלים היה נורא... יותר נורא היה לראות כיצד הוליכו את הבן לפני שער העיר כדי לצלבו... צריך להרוס את בתיהם של היהודים... אלה שיישארו בחיים יש להכניסם לאורוה... לשרוף את בתי הכנסת שלהם...".

תלמידי לותר ירשו ממנו את אהבתו לשפה העברית וגם את שנאתו ליהודים. קאלווין, שהיה יותר מתון מלותר, כותב גם הוא: „צריך להתנגד לסליחה ליהודים... הם לא הכירו בנוצרי כגואל". אבל הוא לא השפיע על הפרוטסטאנטים בצרפת לשנוא את היהודים, כי הם עצמם נרדפו על ידי הקאתולים[3].

המלומד פייר שוני, חבר „אנסטיטי דה פראנס", פירסם בירחון היהודי—צרפתי „אינפורמסיון ז'ויב" מאמר ארוך בו הוא מנסה להוכיח, שיהודים ופרוטסטאנטים חיו מתמיד בשלום בצרפת וזאת בהתאם לדוקטרינה של מייסדי הפרוטסטאנטיזם. בימי שערוריית דרייפוס, כמעט כל הפרוטסטאנטים היו דרייפוסארים. בעת הכיבוש הנאצי בצרפת לא נשקפה סכנה לפרוטסטאנטים מהמשטר החדש בוישי — ידיעה, פייר לאוואל הבטיח לראש הכנסיה הפרוטסטאנטית, בגנר, שלא יאונה כל רע לבני עדתו. בכל זאת הושיטו הפרוטסטאנטים עזרה, מוסדות הצדקה שלהם סייעו ליהודים בכספים ועזרו גם להעביר יהודים לשווייץ[4].

בכל זאת ראוי לציין, כי אם בצרפת התנגדו הפרוטסטאנטים לאנטישמיות ועזרו ליהודים בעת הכיבוש הגרמני, הרי זה מפני שגם הם היו מיעוט קטן בארץ הזאת, כשני אחוזים מן האוכלוסיה הכללית, וסבלו שם רבות מן הקאתולים מאות בשנים. די לזכיר את הרדיפות נגד הפרוטסטאנטים בצרפת, בעיקר הטבח שנערך בהם בליל ברתולומיי (1572). אולם לא כך היה בארצות אחרות ויכולנו לראות שנאת הפרוטסטאנטים ליהודים בגרמניה.

יתירה מזו, רבים מראשי הכנסיה הפרוטסטאנטית סבורים, שהיהדות צריכה להתחסל ועל היהודים להתנצר. ראינו זאת בשווייץ ודווקא בימים הקשים ביותר ליהודים. לקראת סוף מלחמת העולם השניה, ערב ליל „חג המולד", פירסמה קבוצת רועים ומלומדים פרוטסטאנטיים בשווייץ, בראשותו של הפרופסור קארל בארט, מכתב גלוי ליהודים ב„נאציונאל צייטונג" (24.2.1944): — „...אנו מודעים במצפוננו, שהכהונת הרודפים את היהודים הופכים ללעג את בשורת התנ"ך ומתקיפים את שורש הברית החדשה.. יהיה אסון ליהדות אם היא תמשיך בהתנגדותה לנוצרי... אתם יודעים כיצד עמדנו לצדכם וכיצד עזרנו לאחיכם, שהצליחו לעבור את הגבול אלינו... אנו בלא צער לקבוע, שהעם היהודי איננו מכיר במשיח אשר התנ"ך הודיע עליו כגואל...".

ובכן, יחד עם הבעת הצער על האסון הגדול שקרה ליהודים והרעות שהנוצרים עשים ליהודים בעת מלחמת העולם השניה, פנו ראשי הפרוטסטאנטים בשווייצריה לאחיהם היהודים להכיר בישו. כלומר, ניצלו את מצבם הקשה של היהודים והכריזו פעם נוספת על הצורך בחיסול היהדות וקראו ליהודים להתנצר.

1) אליזבט לאברוס, ביטול חוק נאנט, הוצאת פאיו/לאבור את פיד, פאריס, 1985, 232 עמ'.
2) כ. מאגדלן ופון טאדן, המקלט ההוגנוטי, הוצאת ארמאן קולן, פאריס 1985, 287 עמ'.
3) ספרי, מחקרים בתולדות האנטישמיות בצרפת, הוצאת כורשת תל־אביב, 1981, עמ' 14—15.
4) אנפורמסיון ז'ויב, פאריס דצמבר 1985.

אלי כהן „הבודד בדמשק"

מאת יונה כהן

חייו ומותו של אלי כהן, מאת שמואל שגב, בית הוצאה „כתר", ירושלים 1986.

גם לאחר שצפינו לפני כשנתיים בסרט „הבודד בדמשק", במשנת „שמש שניה" בטלוויזיה, וגם לאחר שקראנו בימים אלה בספרו של שמואל שגב, אין אנו יודעים אל נכון מה היה שם באמת, מה ומי גרם למעצרו ולהשיפטו של אלי כהן האיש שבזכות רוחשים לו כבוד בלבנו והערכה רבה.

הסרט בטלוויזיה, שהופק בשיתוף של שמואל שגב, הוביל את הצירוף בו לסכנה ששולחיו של אלי כהן בזה שהורו לו לשדר מדמשק בתכיפות רבה מדי, הביאו להשיפתו ואיתור המשדר. לא כן בספרו של שגב. כאן אנו קוראים כאילו אלי כהן עצמו קבע הגירת שידוריו מתוך בטחון עצמי שאחרי כן הוכר שהיה זה בטחון עצמי מופרז. חובה לציין ששולחיו של אלי כהן עדם מה רישים. בודאי טעמם ונימוקם עמהם, ועד אשר לא יפתחו התיקים החסויים, ולא יתגלו הפרטים המלאים והמסמכים בפרשה כמוסה זו, נאלץ להישאר בין שתי הגרסאות השונות והמנוגדות, לאשר אירע בסיומה של אותה פרשה.

בינתיים, בידינו ספר הכתוב בכשרון רב, החושף בפנינו קטע מדרך עבודתה של קהילייה המודיעין הישראלי, הקהילייה שבה חיים ופועלים כאלמונים אחים הראויים לתהילה תיקרה. רובם סיימו את שליחותם בהצלחה ושבו בשלום לארץ ולמשפחותיהם. מעטים נתפסו והוצאו להורג. אלה ואלה היו ונותרו אלמונים. אלי כהן היה כעין נציגם של גיבורים אלמונים אלה. בשל הצלחתו להגיע לצמרת עולם החברה המדינית והצבאית בסוריה, נסיבות לכידתו, והיותו ישראלי יחיד שנלכד והוצא להורג כישראלי, עורר אלי כהן התעניינות והערצה בארץ ובעולם. אתרים רבים הקמתו, רחובות, בתי כנסת, בתי ספר ומוסדות רבים נקראים על שמו.

כאמור, הספר כתוב בלשון קריאה ושוטפת, בפשטות מרטיטה. מאז נישאה נדיה לאלי, באוגוסט 1959 ושבעה־עשר חדש בלבד חיו יחדיו, עד שאלי כהן יצא לשליחותו ועד קבלת מכתבו האחרון. דעת מעטות לפני עלותו לגרדום ו„שמע ישראל" בפיה. במכתבו ביקש אלי מנדיה להתחתן מחדש, למען יהיה אב לילדים. אך נדיה נשאת בגאון את אלמנותה. זה עשרים ואחת שנה ולא נישאה מחדש.

ארבע שנים מילא אלי כהן את שליחותו לעם וארצו באמונה ובסכנה רבה, כשהוא נושא את השם „כאמל". אלי סיפק למשכ"ל הישראלי מידע רב ערך על הצבא הסורי בכלל, ועל צעדי הערכותו ברמת הגולן. בזכותו ידענו על תכניות סוריות להסיית מקורות הירדן, על סיוע סורי למחבלים ועוד. רק בין מאי לאוגוסט 1964 שידר אלי לישראל, כותב שגב בספרו זה, לא פחות ממאה שידורים. בשל תכיפות שידוריו והידיעות המגוונות שהעביר, כינו אותו שולחיו „כוכב דמשק". אך לא הורו לו להאט את קצב השידורים. בינואר 1965 נלכד וב־18 במאי 1965 הוצא להורג בתליה. ה' ינקום דמו. חייו ופעולותיו של אלי כהן, גיבור ישראלי מוכיחם לתיאור מלא, מפורט ומוסמך.

פרס יצחק בן־צבי לפרופ' יואב גלבר

פרס יצחק בן־צבי, המוענק מדי שנה ע"י „יד יצחק בן־צבי", הוענק השבוע לפרופ' יואב גלבר — מהמחלקה להיסטוריה באוניברסיטת חיפה.

בחוות דעתם קובעים השופטים כי הפרס מוענק לפרופ' גלבר על מחקריו בנושא ההתנדבות לצבא הבריטי של היישוב הארץ־ישראלי במלחמת העולם השניה.

כל 5 הספרים עליהם זכה פרופ' גלבר בפרס — ראו אור בשבע השנים האחרונות.

נפתחה תערוכה של „אכס־ליבריס" רפואיים

התערוכה של אכס־ליבריס — תוויות זיהוי של ספריות או בעלי ספרים — אשר השתייכו לרופאים בדורות השונים נפתחה באוניברסיטה העברית בירושלים.

בתערוכה, המוצגת כמעט בחדר לתולדות הרפואה שבבית"ס לרפואה של האוניברסיטה העברית ו„הדסה" מוצגים כ־250 אכס־ליבריס של רופאים מכל רחבי העולם. האכס־ליבריס העתיק ביותר בתערוכה הוא מן המאה הי"6 והחדש ביותר הוא בן השנים האחרונות. כיאה להוויות יהודי לספרים או ספריות של רופאים מתארים האכס־ליבריס את תחום התמחותו של הרופא — רופא הילדים, אורטופד וכדו' — ועל רבים מהם מופיעים סמלים רפואיים כגון: הנחש, היגשים, השלד והגולגולת. בין המוצגים בתערוכה: אכס־ליבריס של רופאים ישראלים המשלבים פתגמים בעברית בנושא רפואה; „אכס־ליבריס" בערבית של הרופא ד"ר מקס מאירהוף, אשר חי ועבד במצרים; וכן תוויות של רופאים המציגות נרפים, סמלים, תחומים הקשורים לרפואה כריקוח ואף תוויות המציגות נדיבות... המוצגים בתערוכה הם מתוך אוסף של אכס־ליבריס של רופאים, הנמצא במכון הישראלי לתולדות הרפואה בירושלים. התערוכה נערכת בסיוע אגודת הרופאים האמריקנית.

אוהבי ובעלי ספרים נהגו מאז ומתמיד לסמן את ספריהם כדי לציין את שייכותם ואף כדי למנוע גניבות. אחת הדרכים המקובלות לסימון הספרים היתה תווית זיהוי — „אכס־ליבריס" — ואשר עליהן צויין שם הבעלים או הספריה שאליה השתייך הספר. מחקרים משערים כי האכס־ליבריס הראשון הודפס במאה הט"ו. מלבד שמו של בעל הספר, אשר הופיע בקביעות בכל תווית זיהוי, הם נשאו תמיד חותם אישי כגון: סמל, משלח יד, גישתו האמנותית של בעל הספר ועוד. התווינות שעל האכס־ליבריס צוירו בדרך כלל על ידי אמנים, חלקם ידועים ביותר. בעולם קיימים אוספים רבים של אכס־ליבריס וערכם נמדד על פי גילם, נדירותם, ערכם האמנותי, ייחוד עיצוב ומידת פרסומו של הבעלים. איסוף אכס־ליבריס של רופאים הפך במשך השנים לנושא בזכות עצמו ובעולם קיימים אוספים מיוחדים המוקדשים לנושא זה.

התערוכה מוצגת בבניין הספריה הרפואית הלאומית שבבית הספר לרפואה של האוניברסיטה העברית ו„הדסה" בירושלים עד לכ"ו באייר (4.6.1986). שעות הביקור בתערוכה: ימים א, ב, ד, ה 8.30־18.45; יום ג' 8.30־20.00; יום ו' 8.30־12.45.

לפרשת השבוע — אמור

את אביה היא מחללת

מאת הרב חיים פרדס

ובת איש כהן כי תחל לזנות, את אביה היא מחללת באש תשרף (כא ט). ומפרש רש"י על פי סנהדרין נב א: את אביה היא מחללת, חיללה וביזתה את כבודו, שאומרים עליו, ארור (האב) שזו ילד, ארור שזו גדל. וכך אמרו שם בגמרא: היה רבי מאיר אומר, מה תלמוד לומר (שם) את אביה היא מחללת. שאם היו נוהגין בו קודש (...ורך שנוהגים בכהן, שנאמר עליו שם בפסוק ח: וקדשתו), נוהגין בו חול. (היו נוהגים בו) כבוד, נוהגין בו בזיון. אומרים (עליו), ארור שזה ילד, ארור שזו גדל, ארור שיצאה זו מחלציו. אמר רב אשי, כמאן (כלומר, לפי דעתו של מי) קרינן רשיעא בר רשיעא, ואפילו לרשיעא בר צדיקא (כלומר, קוראים אנו בשם רשע בן רשע, גם למי שהוא רשע בן צדיק), כמאן כהאי תנאי (כלומר, נוהגים אנו כך על פי שיטת רבי מאיר שם, הסובר כי יש לגנות את אביה של הבת הסוטה־המופקרת).

דברי הגמרא שם אינם בבחינת דברי מוסר בלבד, אלא הלכה ממש. שהרי כך נפסקה ההלכה בשני מקומות, בשולחן ערוך „אורח חיים" סימן קכח סעיף מא בהגהת הרמ"א, ובשולחן ערוך „חושן משפט" סימן תכ סעיף לח בסוף הגהת הרמ"א. ב„אורח חיים" שם פוסק הרמ"א: ויש אומרים, דמי שיש לו בת שהמירה (דתה) לעבודה זרה או שזנתה, אין מחוייבין עוד לקדשו (את אביה הכהן, שיברך ראשון ויפתח ראשון, כדרך שנוהגים לגבי כהנים), כי „אביה היא מחללת". והגאון מווילנא בביאורו שם סעיף קטן עז, האריך להוכיח את ההלכה הזאת מדבריו של המרדכי בפירושו לסנהדרין שם סימן תשי"ז בשם רש"י. וב„חושן משפט" שם קובע הרמ"א; הקורא לחבירו (ומכנה אותו בלשון גנאי, בשם) מלשין בן מלשין, אם הוא (כלומר, הבן) לבד מלשין (ולא אביו, והרי הוא כינה גם את אביו של המלשין בשם זה, בכל זאת הרי הוא) פטור. וכן אם קורא לרשע בן צדיק (בשם ובכינוי שלו) של רשע בן רשע (אף הוא פטור).

למדנו מכאן, שקולר קלקולם ושחיתותם של הבנים תלוי הוא בצואר הוריהם, וכי אשמים הם בכל מה שילדיהם עושים. שאלמלי היו ההורים מקיימים בבניהם את מה שנאמר במשלי כב ו: חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה, לא היו הבן המלשין והרשע והבת שהשתמדה וזנתה מגיעים למקום שהגיעו.

וכך נאמר בדברים כא יט: וראית בשביה אשת יפת תואר, וחשקת בה ולקחת לך לאשה. ומפרש רש"י בעניין סמיכות הפרשיות: לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור. אבל אם נשאה סופו להיות שונאה, שנאמר אחריו (בפסוק טו שם) כי תהיינה לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וגו', וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה. לכך נסמכו פרשיות הללו (זו לזו). נמצאנו למדים, כי לקיחתה של אותה יפת תואר במלחמה, דבר שלא התירתו תורה אלא כנגד היצר הרע בלבד, מוליכה ומובילה ללידתו של בן סורר ומורה, שסופו לעמוד על פרשת דרכים וללסטם את הבריות. וכל זאת בגלל מעשה האב, ונשיאתו לאשה את אותה נכרית שהתגיירה בעל כרחה. ועוד מצינו בעניין זה דברים חמורים, בסוף מסכת סוכה. וכך אמרו שם: מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים. כשנכנסו יוונים להיכל (המקדש בימי החשמונאים), היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה (למזבח כביכול): לוקוס לוקוס (ומפרש רש"י הוא זאב, בלשון יווני), עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל (בהוצאות הרבות שהם מוציאים על הקרבנות. ולבסוף הקשו שם בגמרא:) משום ברתיה קנסינן ליה לדידיה (כלומר, וכי משום שבתו מרים המירה את דתה והשתמדה, אנו קונסים את אביה? והרי אין האשמה תלויה בו. ותירצו את הדבר במאמר חריף ונוקב:) אמר אביי, אין (כלומר, אמנם יש וצריך לקנוס את האב על מעשה בתו), כדאמרי אינשי, שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה. ומפרש רש"י: משל הדיוט (עממי הוא) זה. מה שהתינוק מדבר בשוק (או ברשות הרבים, לחיוב או לשלילה), מאביו או מאמו שמע. אף זו (כלומר, אותה מרים המומרת שבעטה במזבח בחרפה־הועבה־אופיה המשוקץ (והבזוי), אם לא שמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה, לא אמרה כן.

הרי לנו ראיה מן המעשה הנורא הזה, כי ארחות תייהם החיובים־הנעלים־הטובים או השליליים־הגסים־הרעים של הבנים, נובעים ויונקים הם מאבותיהם או מאמותיהם, ולכן קוראים ואומרים על אביה של בת הכהן שזינתה, ארור שזה הילד, ארור שזו גדל, ארור שזו יצאה מחלציו. משום שייתכן שההשפעה התורשתית השלילית מצד האב או האם, החלה עוד לפני שהאם הרתה את אותו הבן המקולקל. וכמו שאמרו חכמים והבחינו בראייתם הנבואית־החודרת־המפולשת, בקלקולם של הבנים הנובע מחיי אישות מגושמים, פסולים ומכוערים של הוריהם. שהרי אמרו במסכת נדרים כב. וברותי מכם המורדים והפושעים בי (יחזקאל כ לח). אלו בני תשע מידות (תכונות ומעשים מכוערים). והגמרא שם הולכת ומונה אותם, (והרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק כא הלכות יא־יד הולך ומפרש אותם, והוא מסיים שם: ואם עשה (האב) כן, הבנים (שיוולדו מן הזיווג הזה יהיו) אינם הגונים, אלא מהן עזי פנים, ומהן (יקומו ויהיו) מורדים ופושעים (כמו שנאמר ביחזקאל שם). ועל כך אמרו שם: ארור שזו יצאה מחלציו. והיא השחיתות שמקורה עוד מלפני לידת הבנים. ועל מעשיהם של ההורים בתקופת ההריון, שאף הם משפיעים על נפש העובר אצילות נפש וקדושה או להבדיל גסות רוח ותוצפה, על כך אמרו שם: ארור שזו ילד. ועל כל הבא לאחר מכן בבית ההורים לטוב או לרע, שאמרו עליו במסכת סוכה שם: שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה. על ההשפעה השלילית הזאת אמרו שם: ארור שזו גדל. נמצא שכל ההבחנה הדקה והחודרת של הפסיכואנליזה המודרנית על כל הישגיה והבנתה המעמיקה, היא כאין וכאפס לעומת הבנת הנפש האלוקית־הנבואית־המופלאה של חכמינו ז"ל, שירדו לעמקי מצולותיה וחשפו משם את כל מהותה של אותה הנפש בבהירות ובחדות.

ונראה, כי מאותו המעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה וקנסו את אביה, כמו שאמרו במסכת סוכה שם, מכאן למד רבינו המרדכי שכתב בחידושיו למסכת סנהדרין שם בשם רש"י, כי כשהבת נשתמדה או זינתה, אזי אין מחוייבים עוד לנהוג כבוד של כהונה באביה. והנה, בנוגע למה שזינתה הרי המקורי לדבר הוא במסכת סנהדרין שם, וכמו שנאמר כאן בכתוב: את אביה היא מחללת. ובנוגע לנשתמדה, הרי כבר דנו בכך הגאון מווילנא וה„מגן אברהם" בפירושיהם לשולחן ערוך שם. אך נראה, כי המקור לזה הוא במסכת סוכה שם. שהרי מרים זו נשתמדה והמירה דתה, וחיללה את כבוד בית אביה. ועל כל אלה נאמר כאן בכתוב: את אביה היא מחללת באש תשרף.

משפחת אברהם לאורך 80 דורות

מאת בת שלום

מארק האלטר הוברח, כילד, מגיטו וארשה, דרך צינור הביוב של העיר, זמן לא רב לפני שהגרמנים שרפו את הגיטו והשמידו קץ לבורד היהודאי שהתגלגל בו. הוא הצליח להגיע לברית־המועצות נדד במרחבה הקפואה ארוכה ולבסוף הגיע לצרפת. בצרפת נעשה צייר מצליח, פעיל בתנועה לשלום וזכויות האדם וסופר. קשריו עם עם ישראל ניתקו כמעט כליל בשנות עודתו הבודדת בריבודה והוא חדל לראות את עצמו כיהודי.

רק כאשר נפטר אביו — והתעורר במארק האלטר הניצוץ היהודי המיסטי, שקיים כנראה בנשמתו של כל אחד מבני עמנו. והביטוי הכמעט הראשון לדבר מבחינתו — קריאה אינטנסיבית בספרות השואה, יומנים, מחקרים היסטוריים, קובצי מסמכים וכדומה. במהלך חיפוש השורשים הגיע גם לישראל ושהה בה, ואחרי עשר שנים אינטנסיביות של קריאה לימוד וחשיבה הפיק סוף סוף ספר הסכם את כל מה שקלט ועיכל. הספר נקרא „ספרו של אברהם", ויש בו, ב־727 עמודיו, תיאור קורותיה של משפחה אחת, משפחת אברהם, לאורך... 80 דורות.

אין זה אברהם אבינו, כמובן, אלא אברהם איש ירושלים, שבשביל האלטר מסמל כמובן את היהודי בה"א הידיעה, שיחד עם משפחתו עוזב את העיר השדופה, הכבושה בידי הרומאים, יוצא לגלות ומתחיל לנדוד. הוא וצאצאיו, על פני ארצות ויבשות, עמים ותקופות. כדור לדור, עובר הסיפור, כשהמחבר מקשר את הזירות ביניהם בעזרת מגילת ספר שאבות מעבירים לבניהם ובנים לנכדים.

אברהם הראשון בורח מן הרומאים לאלכסנדריה, ובה הוא מתבסס ומתעשר כמדש עד לכליה האורחים הפורצת במצרים ומכלה את כל רכושו. הנכדים עוזבים את אלכסנדריה ועוברים לרומא. כעבור כמה פרקים, רואים את נינים הנינים מתאקלמים בצפון אפריקה ובחיאים לבנות הקהילה המקומית.

מצפון אפריקה עובר דור חדש של צאצאי המשפחה לספרד, ולאחר מכן רואים אותם או את נכדיהם באיטליה, בסלוניקי, בהולנד, בפריס ולבסוף בפולין, שבה, בני הדור האחרון רואים את המגילה העתיקה, רכוש המשפחה, נשרפת במדורה ע"י הנאצים.

במהלך העלילה הכנסה לשחזר באמצעים בלטריסטיים את תולדות עם ישראל לאורך גלותו מציג האלטר את המדפיסים הראשונים של ספר התנ"ך (בני משפחת אברהם, כמובן), דורות של סוחרים אמידים באמסטרדאם, ואפילו „גויים טובים" שפה ושם, בין מאות הרוצחים והרודפים. המכוררים את חיי בני המשפחה, גם עוזרים או מסייעים להם להיפלט.

„ספרו של אברהם" איננו רק הפגנה וירטואוזית של „סיפורי הבית" שעשה מארק האלטר בהיסטוריה של עם ישראל — יש כאן גם ניסיון להבין את השואה, את מה שאיפשר לה להתרחש על אדמת אירופה, דרך בעקב שיטתי של תולדותיו מאז החורבן, ומשום כך, כמו גם הזות לסיכויי הסקזיינים להפוך לרב־מכר בארה"ב ובאירופה המערבית, תרם הסופר הרואה אישית חשובה למערכה שמנהלת ישראל על דעת הקהל העילית ועל תדמית היהדות בדורנו. לא סוד הוא שהאנטישמיות כריכה את ראשה המכוער מחדש ובריש גלי (ראה בערכת הבחירות לנשיאות באוסטריה) — ולכן, להצלחתו של „ספרו של אברהם" יש משמעות ההודנת אל מעבר לספרות גרידא.

מכבשות העולם

*

„חפרפרות" בצל גורדי שחקים

סיפור פילוסופי באריזה הבירית? לא הופעה שכיחה. אבל אין ספק שג'ימי ברסלין, ביצירתו האחרונה „אפיסוניב" מציג את מעמד הפועלים בצורה שמעטים מאוד בי אמריקה כותבים עליה בהירו.

ברסלין למד את מקצוע הכתיבה כשהיה כתב זוטר בשכונה בלייטס, ניו יורק, שכונה שחיו בה בעיקר פועלים קשי יום, ופועלים כאלה, המתבהים בחפירה תעלות תת קרקעיות עמוקות, תעלות מים או ביוב, רכבת תחתית או קווי טלפון — הם גיבורי ספרו. את קיומם — קיום של חפרפרית נבהות, המחקים את שכמן עבודתם הקשה המונוטונית, באלוהה. את עולם כושגיהם, עולמו של ארתי בארבקר, מציג ברסלין בכתיבה אירונית ועם סוציאלי. ברסלין הוא עתיקאי בעל פרס פוליצר העבר ב„דיילי ניוז", וגם כסופר הוא מצטיין בכתיבה הריתית, בהריפה הישירה, צמיחת הרגשות, המאפיינת את הלשון העיתונאית.

ה„ארצ'י־בנקרים" שלו, המתעסקים כל חייהם בחפירות ופסיעי אורל, חסרי השכלה, סבלים את פיהם, בהדרים, ומתהבש באגרופיהם, גאים ומתבדיים בקצביהם חליפות, ושיכורים כאביתיהם האיריים. אינו כוריסתן הגיבור, צאצא לדורות של עתיקים, כיבא ביתה לארוחת בוקר וויסקי לארוחת צהריים, וישן לעתים, שבת שיכורים כבדה, בצריף הכלים הסמוך לתעלה בה היא מבלה את שמונה שעות העבודה שלו. חייל לשעבר בווייטנאם, שם זכה במדליה על הצטיינות בקרב, אין הוא מרשים בכל זאת את רעייתו, הרואה בו בור ועם ארץ ותהלכת לליצד ריצאה שזה, שהיא נעה בדירתה הלטנה בין חוג התיקונית לסירי המטבח.

כאשר רמבו „שכונתי מתגבר" בדירת סמיכה ומאיים באגדת על השוטרים הבאים ליכוד, נכבשת אליו היהודים עם כל כביסה רכובה ומשכנעת אותו לעזור לו להלית אותה. אך הרי שהברסלין מסייע לה לתלות סדינים ולבנים, הוא מרגע די כדי להגיש לה גם את האקדח ולהסגיר את עצמו לבשקרה.

לא מתקבל על הדעת? בשכונת הפועלים האיריים — הנשים הן נשי החיל האכזיבית האמיתיות הגברים, כאהודי הפזה של המאצ'ו האיריין, אינם אלא נערים בגופים שאינם מוצאים את דרכם בעידן הטכנולוגיה האלקטרונית ההזה לשוליים את חסרי ההשכלה והופכת אותם לשואבי המים וחוטבי העצים.

ברסלין מראה כיצד מן הרגע שבו ירד האירי הראשון של המשפחה מעל סיפון האניה בשנת 1870 ונשלח לעבוד בחפירת תעלות העבירות 75 סנטים ליום, לאורך שלושה או ארבעה דורות, אין האירים הנצים מצליחים להרוג מן המעמד הפרולטרי שלהם. יש כאלה העובדים לאור השמש, בחפירת תעלות עיליות, ואחרים — שלא זוכים לראות אור יום בחפירותם לרשת הרכבות התחתית של המטרופולין. אבל אלה כן אלה מזכירים את כורי הפחם הבריטניים שכתבו באנגליה ובגרמנית בסוף המאה הי"9 ובראשית המאה ה־20. ברסלין בעידן ההראות לבורגנות השבעה הצרכנית של ארה"ב שאי שסם בין גורדי השחקים שבנות הפרברים הירוקות, וחויות הפאר הנדושות בכל טוב הצילום מתגבבים יותר מאשר שניים או שלושה מצבדות מקופחים. לא רק השחורים רק הפורטוריקנים בשלים במירוץ האמריקני אל ההצלחה אלא גם „לבנים" כמו האירים, שמול משפחות אצילה אחת שיצאה מקרבם, כמשפחת קנדי, יש להם עדיין אלפי משפחות של פועלים שחורים. פחות שחים ורוצחים בשכר, המתחדשים בשקפות „לבנים" למהדרין.

מורי ורבותי, אחי ורעי

מאת משה קרונה

הבן גודל ל„שטעטיל" (ב)

ביקורים וקורת־רוח

כשלעצמי אין העניין של ה„שטעטיל" כאי־לו „שייך" לי. כל משפחתנו מכל הצדדים היתה מורכבת כולה מבני הכרך הגדול. בימי ילדותי אמרה לי אמי, כי מסורת בידה שבני משפחתה מתייחסים על ר' חיים ויטאל, תל־מיד־חבר של האר"י הקדוש בצפת, ועל כן נקראו רבים מבני משפחתה בשם ויטאלי. זוכר אני דברי אבא בשיחות הילדות ולא הקניתי רב. דרשתי את הדבר ואפילו לא שאלתי איך זה היה סבי (אבא של אבא) קרוי בשם גבשטקין ולא ויטלין? בימי מסעותי הרבים על פני העיירות שבמרכזי פולין הייתי נדהם מההתלהבות הרבה שבה התקבלתי בכל מקום, מהדבקות הברים כישלא, מהתמימות והחיבות שאפיינו את החיים בק־הילות ישראל, הקטנות עם הגדולות.

אמרתי „דיבוק חברים" חייב אני להדגיש כי לא דבר ריק אמרתי. אכן, אם צעירים כ־בני גילי וסוגי, אחי ורעי ב„השומר הדתי" וב„צעירי מזרחי", היו שמחים לבואי ושמחו ישה בכל הכבוד לביקורי — נחמא ומובן ב־איתו. אולם נדהם הייתי הכיר כן העובדה שאף זקנים וראשי הקהל, רבנים ובעלי־בתים חשובים מצאו עניין רב בביקורי. ידעתי, כי כך נהגו לא בי בלבד כי אם בחברי שהיו נוהגים כמוני. ועם זה הייתי מתרגש תמיד מחדש. אמנם שמי היה נודע במדינה, בעי־קר במקומות שהיו בהם סניפים של תנועתנו. אין ספק שאצבעם בקום זה, הרבה מאנ"ש המבוגרים שבמו עיני וראו אותי בוועידות ובכינוסים ובעבודתי בהשומר הדתי ובמלל ה־תנועה, והיה „עם דברי" אצל אביהם, ובכל זאת?! אכן ידעתי תמיד ודחתי להחדיר לתוך הכלי ידיעה זו כי אסור בכל חומר הדין להיכנס למלכודת של גבהות־לב. ועם זאת, יהו־דים אלה — רבנים גדולים ותובי עדה באים לאסיפות „עליי" בעיקר בגלל שמקרב לבם הם מעריכים את עבודתנו למען ציון, יהדות, תנועת הנוער הדתית ובדומה לכך. כל אנשי הבעצבר ביהדות הדתית־הלאומית בפולין מע־ריכים היו את עבודתנו. לא לכבודי כי אם למען העניין היו מטריחים עצמם העוברי קהל ועדה לבוא ל„אסיפות".

אהבתי איפוא לנדוד ולנסוע על פני העיי־רות ולהתבונן באורח החיים היהודי של כל אחת ואחת, להיפגש עם אישים ועם חברים רבים. בזמנו הייתי אפילו מפרסם בבטאוננו איזה רשמים מכה שראיתי. כאן, כמובן, לא אוכל לרשום אלא פירורי דברים בלבד.

ביאליסטוק — חי הנושא את עצמו

זכורים לי היטב הביקורים בביאליסטוק, עיר ואם בישראל. דוגמה ומופת ליהדות ליט־אית טיפוסית. קהילה גדולה ומגוונת, עשירה במוסדות עצמיים, במוסדות תורה ודעת, חינוך כפורח. בביאליסטוק היתה תנועה ציונית חז־קה מאד והיתה גם תנועת פועלים חזקה מס־וג ה„בונדאי" וכהנוס הציוני. מבחינה יהו־דית ויהודית היתה ביאליסטוק בבחינת חי הנושא את עצמו.

ביקרתי בביאליסטוק כמה וכמה פעמים ו־כל הביקורים האלה היו אהובים עלי. סניף „השומר הדתי" שם היה חזק מאד ובכמה בחינות הקדים ועלה על פני סניפים אחרים, לרבות הסניף „עליי" בווארשה. היו שם כמה חברים מבוגרים כ„החלוץ המזרחי" שסייעו ב־הקמת הסניף הזה וטיפחוהו ברוב אהבה ומ־סירות והיו שם חברים בוגרי ישיבות וגימנס־יות שיצרו את האווירה הבריאה וגיבשו את התוכן. ממש תענוג היה לבלות ביניהם ולה־נות בחברתם. עוד בפולין הייתי אומר כי אני בא לביאליסטוק לשם טיפול וסידור הר־בה עניינים מטעם המרכז הארצי שלנו. או־לם — כך הייתי אומר — הריני בא גם ל־שם חיזוק עצמי. החומר האנושי שלנו היה בא כ„תחכמוני", שבראשו עמדו אז הרב ר' ברוך אליהו הלפרין ועוד רבנים תלמידי חכ־מים גדולים. הצטרפו אל הסניף גם בוגרי ישיבות אחרות ואף גימנסיות שלא ברוחנו — נוער טוב ובריא, משכיל ודובר עברית רהוטה.

זוכר אני במיוחד ביקור אחד: אני בא לביאליסטוק ברכבת המגיעה לשם מהעיר גרודנה שביקרתי בה קודם לכן בשרשרת ביקורים ממושכים בכמה וכמה ערים ועיי־רות באיזור ה„ליטאי" שלנו. עוזבי ברכבת וכבר הרגשתי במבטים הנעוצים בי של נוס־עים זרים. לא ידעתי את סיבת הדבר. ב־רדתי לתחנה הנה מחכה לי קבוצה גדולה ובראשה אברהם הלפרין ז"ל, דוד בגון, מנד־לי רובינשטין ועוד — כולם אוחזים מוטות ומקלות. מה אירע? — כולי פליאה ותדהמה. כלום אינך יודע — השיבו לי — שעומדים אנו „ביום ההכרעה הידוע" — הוא אחד מימי אידיהם החגוגים של הנוצרים שבו תמיד קיימת הסתה אנטי־יהודית אינטנסיווית בכנסיות והוליגאנים, ובתוכם סטודנטים יש־ביים, נוטלים לעצמם רשות לעשות „שמח"? — אכבם כלל לא הייתי מודע לתאריך זה. למזלי לא אירע דבר וחברינו הצליחו לאבטח אותי מכל הצדדים ולהביאני בשלום למקום מבטחים. לא מוגי לב היו חבריה אלה שלנו ולא עלה כלל על דעתם לבקש כמוני לדחות את הביקור.

עוד ביקור בביאליסטוק זכור לי היטב: ואיגשך בחודש סיוון עבר הכריזה ההנה־גה הראשית של „השומר הדתי" בווארשה על „מבועים לארגון". באותו בהארשה בעת הסרה הזו בכך שבחודש סיוון חלים יפי הזכרה של הגאון הרב שמואל מהוליבר ז"ל ושמואל חיים לנדוי — שתי דמויות, מופלגים ומפורסמים מסוגים, שהיו לנו אנשי ה־שומר הדתי דמות מופת בעבודת החינוך והארגון שלנו. רצינו בעבודת ארגון ארצית אינטנסיווית וטבענו את הסיסמה „משמואל עד שמואל". הרב יהודה לייב מימון, שהיה בלי ספק מכובד מאד על כולנו, מצא ביקורת על עצם טביעתה של סיסמה מעין זו. הסברנו לו בשיחות שקיימנו בענין זה שאמבעה עשר כבר כוזן, הסיסמה נתפרסמה והודפסה ב־חומר ואין להשיב. הרב יצחק ניסנבוים, ש־היה מצך תקופה ארוכה יד ימינו של הרב מהוליבר ראה אף הוא את הסיסמה הזו ואף נתן לנו מאמר לפרסמו בהקשר עם המבצע הארגוני ולא אמר לנו מלה של ביקורת. ה־דבר לא היה פסול בעיניו.

ובכן, בקשר לענין זה באתי לביאליסטוק כדי לסייע במבצע הארגוני־הסברתי. שוב היתה החבורה הצעירה שלנו על הגובה וה־ראתה לעיני כל. הציד את יכולתה לבצוע הערב היתה מובנה אסיפת עם צעקה באולם גדול שבעיר. האולם היה מלא מפה לפה (יותר מאשר נכחו בעת הרצאת ז'בוטינסקי שבוע לפני כן — התפארו חברינו הצעי־רים) ועל הבמה „פני העדה" והתנהגה הדתית ובראשם זקן הרבנים, הרב ר' פאיוש ושאר הרבנים הפרנסים וראשי המזרחי.

„לא ידעתי נפשי שמחתי" להיות נואם כר־כך באסיפה כזו. כשלעצמי הרי בימי נעורי לא היתה לי „אימתא דציבורא" בעיניי הו־פעה בפני המונים. כימי ילדותי, כאשר נבחר־תי עוד בימי לימודי ב„חדר המתוקן" של פיגוהלוק בוורשה, הוסכנתי להיות „הילד ה־נואם" בהצגה שארגן בית הספר בתאטרון „בנבראל" בהרצה לרגל חג החנוכה. אז, עוד הרבה לפני הבר מצווה, התחילה ה„קריירה" שלי כנואם. „אימתא דציבורא" אמיתית התחילה להתפתח אצלי רק בזמנה הזכן כאשר התחילו חברינו הצעירים לייחס איזו חשיבות של ממש לדברים שהייתי אומר. אולם כאן באולם הגדול בביאליסטוק ול־פני עם רב ובפני נשיאות של גדולים וטו־בים — שאני. אלא, החברים היו מרוצים ואף מאושרים. רבני ביאליסטוק ואישיה הדגולים הסמיכו דברי שבח והרעיפו ברכות על אנשי הנוער הצעיר שהם המשיך בדרך הציונות הדתית. והיו החברים אף מרוצים ממדברים שאמרתי. חברינו ובראשם דוד בגון, שהיה הממונה על כל המפעל הארגוני הזה של „מבועים לארגון" בביאליסטוק ממש מאושרים היו. אלא, רצוני לספר גם על המבצע שאחרי אותו ערב. למחרת ערך „השומר ה־דתי" בביאליסטוק מצעד נוער המוני שעבר על פני רחובות העיר בכיוון לבית הקברות למקום קברו של הרב שמואל מהוליבר. המוני עם יהודים התבוננו ממדרכות הרחובות ב־אהבה גלויה על מצעד נאה זה של הרבה צעירים ההולכים בסך לקברו של הרב הגאון של עירם שסימל משך כל ימי רבנותו את שיטתה של הציונות הדתית — הן בתקופת חובבי ציון שבה היה הרב מהוליבר מנהיג מוכר ושבה היה מרכזו הראשון של המזרחי (מרכז רוחני) מצוי בביאליסטוק הן בתקו־פת הופעתו של הרצל. „הנכים אל קברים" — זו היתה הכותרת הראשית בעיתון האידי־שאי היומי שהופיע בביאליסטוק והיה זה מאמר ותיאור גדול כתוב על ידי עורך העתון פ. קפלן. כשלעצמי היתה לי הזכות הגדולה לנאום על קברו של הרב שמואל מהוליבר ו־להודיע ברבים כי יסוד הוא דור כמשיכים לדרכו של הרב הגאון הגדול בציונות הדתית.

געגועים לא"י בוורקה

שופעים עולים זרמי הזכרונות במוחי מבי־קורי בעיירות פולין ואני נעצר ליד מהוה שהוא באמת פעוט אולם סמלי למצבי הרוח בימים ההם. הנה אני נוסע במוצאי שבת אחת של ימות החורף באוטובוס העושה דרכו ל־עיירה וורקה. קשה למצוא עיירה זו אפילו על מפה מפורטת של פולין. אין היא רחוקה מוורשה וקרובה וסמוכה היא לגור. בין היהו־דים יש לעיירה זוטה זו שם עולם. כלום כ„לתא זוטרתא היא וורקה — הרי היא מקום מושבו של האדמו"ר ר' יצחקל מוורקה, מיי־סד שושלת חסידית מפוארת וחברו הקרוב של בעל „חדושי הרי"ם". בכל פולין היה ר' יצחקל מפורסם כצדיק טוב ומטיב וכ„שתדלן" מפורסם הודות לקשריו הטובים עם תמר'ל ה־מפורסמת בעשירותה ובקשריה עם השלטונות. לכל הבקי במקצת שבמקצת בתולדות יהודי פולין במאה ה־19 ידועים הדברים היטב. ל־עיירה זעירה זו אני נוסע במוצאי שבת כדי לספר לקהל חברי „צעירי מזרחי" ואוהדים על המתרחש בציונות ובמזרחי. הם מעוניינים אברכים חסידיים בכל מהותם בלתוך עיירה לדעת כל פרט. ראיה לדבר: עצם העזותם של שהיא עירשה של חסידות ותיקה ומפורסמת להיות מקורבים עם הציונות הדתית, מוכיחה על תוקף דעתם של החברים.

לאחר טלטול הדכים בכבישים המכוסים ב־ברץ השלגים הריני מגיע לכיכר המרכזית של העיירה הנה ביורדי מהאוטובוס מצפה לי קהל אברכים יקירים, רובם כולם לבושי בגדי שיראין של שבת הגדנים לראשיהם כובעי הקטיפה ופיאות בלחייהם. האורח הי־קרא — לבוש במעיל־עור קצר וכובע קסקט לראשו — התקבל על ידי האברכים החסידים המגונדרים בבגדיהם לבושי ההדר בניגון של „המבדיל" בנוסח חבבו בקהונק. בכיכר ה־מרכזית לאור פנסים היה מתנגן לי בדבקות הניגון החסידי הלוכם הכל יהודי לצבר ה־בנין הבאיר יבוי בבר בידבב קהל רב. תוד־מות הכבודות ממליבות והתמבק בתכנית קד ערב. הנ הוא להברינו בערב זה — בא אורח בן ה„מרכז" הוא מספר דברים שהעפבו בני ספת ההם.

הר, החסידים — חברינו אבדי בר־תגו ב־חיקה — כמה געגועי נפש היו צפונים ב־נפשם לארץ ישראל!

הלך חלפו ימים והכרזוני ונבעך בקרקרא. ביקרתי שם פעמים הרבה ואף אהבתי לבקר שם. לעתים היו ביקורי בחבכים עד שבועיים ימים. בקרקא היו לבי הרבה חברים כוכ־רים עוד מבית בהנות הקיץ למדריכים של השומר הדתי. שם שכנה התנועה הראשית של השומר הדתי בגליציה המערבית ואף היתה הבדיה אירגית של צעירי מזרחי ה־חלוץ המזרחי לגליציה המערבית. במרוצת הזמן התעברה נקודה הכובד של הצטייה ה־תנועתית המרכזית לווארשה. לאט לאט הפ־כו המוסדות בקרקא להיות מרכזיים, היינו — כוללים גם את גליציה המערבית ובוצע האי־חוד הארגוני השלם. אכן להברינו בקרקא היה חלק בעבודה הציבורית רב. הם קדמו לנו ה„חדשאים" בכמה ברבים והיתה הערכה הדדית רבה. בעיקרים היו לי הבוקרים המבו־רכים שלא פעם היו מתוכבים בביקורים בקיבוצי ההכשרה של החלוץ המזרחי שנמצאו בעיירות ובכפרים של גליציה המערבית.

קיבוץ הכשרה בבובוב

אזכור את ביקורי בקיבוץ ההכשרה של החלוץ המזרחי בעיירה בבוב המפורסמת כ־טולדותה של השושלת החסידית הידועה. אור קרות של יחו בכסף נובע בעל מרבדי השל־גים המכסים את כל פני העיירה וסביבתה. בובוב והרים סביב לה וקור חריף גושב ב־אזניים. חברינו מההכשרה צפופים במגוריהם העלובים. עניות וסבל — מנת חלקם. כליון עיניים האבון נפש כדי להשיג את ה„תור" לעלייה. אוחזים בכוחם כי עול מכותע נעשה להם, מכל שכן אותם לגבורי בעוד שנפשם כלתה לעלות לארץ.

כשלעצמי הרי אינני איש גליציה ולא עלי על חברי בוודאי הלהותם של חברינו ב־הכשרה בבובוב. אולם לבטוח טענות בפני חברים הבאים מורשה לבקר סתם, הרי כוהר. אכנם אין התובה בפי, ביחוד כשכבר הכירו אותי חברי השומר הדתי בקרקא שאף הם היו מלאי ביקורת על סדרי ההכשרה ותנאיה.

אלא, כאן מותר לי לספר מעשה בתוך מעשה. כעבור הרבה שנים — בתשי"ז — ו־אני נמצא בשליחות התנועה בניו־יורק, נזמן לקם חברנו הד"ר ישעיהו וולפסברג (אביעד), שהיה הבר בוועדה הדתית של הסוכנות ש־באה מירושלים כדי לייעץ לכמשלחות הסוכנות היהודית באומות המאוחדות במשא ומתן על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. יום אחד נודע לנו כי האדמו"ר מבובוב שניצל מן ה־שואה הגיע עתה לניו־יורק. לא ד"ר וולפס־ברג ולא אנכי הכירנו את האדמו"ר ואף את הסידות בובוב על בוריה. זכרתי את שם ה־עיירה בובוב ואת הניגונים העוחדים הרבים של הסידות ביצבים שלמעעתים מעט ביקורי במחנות הקיץ ובסניפים בגליציה. אולם אם, תודה לא־ל, ניצל האדמו"ר מתוך יוזן ייסורי השואה והגיע לארצה הוף מבטחים הרי כן הראוי לבקרו, לברכו ולעודדו. וכך עשינו. באנו למקום שהאכסן בו האדמו"ר ואמרנו לו דברי ברכה ואיחולים. האדמו"ר היה נרגש מאד ואמר באידיש בערך כך: „שכח אני ש־אנשי הפועל המזרחי הם מהראשונים לברכני. יקר הדבר הזה בעיני. ורצוני שתדעו — כך המשיך הרבי — כי בבואי כעת מגיא הטריגה ברור לי הדבר כי אבותינו הקדושים נעו ב־עניין ארץ ישראל". התרגשנו גם אנו האורחים מדברי האדמו"ר מבובוב שיצאו מן הלב ו־אכן, כעבור כמה שנים עשיתי את יום ה־שבת בבורו־פארק בשכונתו של הרבי מ־בובוב וקרוב להצות ליל שבת ניגשתי לבית האדמו"ר מבובוב אל ה„טיש". הנאה מרובה יש לי עצה שאני שומע את ניגוני בובוב. בביקורי זה בבורו פארק שבברוקלין כבר מצאתי הסידות בובוב משוקמת וגדולה הה־רבי דיבר בפרשת השבוע והתעכב על הפסוק „ושבתי בשלום אל בית אבי" ופירשו בער־תבה לקהל החסידים כי המגמה בעת השיבה אל „בית אבי" — ארץ ישראל צריכה להיות מגמה של שלום, שיבה בנחת. שוב נוכחתי כי האדמו"ר מקרב לבו מדבר ובלי מידים צלו במוחי ההרהורים: הרי, למה ועל מה סער כל כך האבות הקדושים? ובהרהורים אלה שבתי בדמיוני הורה לבובוב.

נעים היה לי הביקור בבובוב. אולם נוגה היה בלב. בובוב היתה סמלה של החסידות בגליציה המערבית. הדינאמיות היתה, אנו לא יכולנו אז לקבלה כמות שהיתה.

(המשך יבוא)

נרות של שבת ונרות של ציון

מאת גרשון גרמן

א. השבת היא „זכר למעשה בראשית" ו„זכר ליציאת מצרים"

בנוסח שטבעו חכמים, בלשון הקידוש על היין, בכניסת השבת, בעיקרית השבת כזכר למעשה בראשית ואמור: „ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית", ובעיקרית היא השבת כזכר ליציאת מצרים לאמור: „תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים". מטבעם של חכמים מיוסד על עשרת הדברות: בפרשת יתרו נאמר: „כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו", ובפרשת ואתחנן נאמר: „וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת".

ב. מעשה בראשית — עדות לחידוש העולם וההשגחה האלוקית

בהקדמה לביאורו לתורה כותב רבנו בחיי (מהדורת שעוועל): „...ועל כן היתה החכמה שהתחיל התורה בחדוש העולם להגיד לעמו כח מעשיו. וכפי שכל קושי האמונה נסכבים ונשענים על אמונת החידוש, כי החדוש מיוסד על ההשגחה וההשגחה מופת על גדול הנבואה יצא אמונת עונש ושכר. וכל העקרים הגדולים האלה מתבארים בן הפרשה הזאת, הידיעתי תחלה כי העולם מחודש, נברא יש מאין אחר שהיה בראשית תהו ובהו, ברא כל הנבראים בששה ימים, ובששי ברא אדם והשגיח עליו בשלשה ענינים בבריאה וביצירה ובעשיה, צוה עליו במצות עשה ובמצות לא תעשה, וכל זה עדות ומופת גמור על ההשגחה ועל הנבואה, כי ידבר ה' אל האדם יצוה עליו לעשות מה שירצהו, ויענש מפני מה שיחזיקנו. ועם זה נתבאר השכר והעונש לצדיק ולרשע... הא למדת שכל העקרים והיסודות האלה נמשכים מאמונת חדוש העולם, וכל התורה כולה מיוסדת ובנויה עליהם, וכל אחד ואחד מחייב את חבירו: חדוש העולם מחייב ההשגחה, וההשגחה מחייבת העונש והשכר ומחייבת את הנבואה. יסודה הנבואה הביאה התורה, ואם כן כלום היה להתחיל התורה בחדוש העולם והוא שכתוב: בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ".

ג. יציאת מצרים — עדות לשליטתו ולהשגחתו הבלעדית של ה' בעולם

השבת לא באה להורות אך ורק על מציאותו של הבורא כמחדש העולם כפי שעולה מעשרת הדיברות בהבנה „זכור" אלא, כלשונו של ר' יוסף אלבו בספר העיקרים: „עיקר השבת בא להורות על מציאות הפועל (=הבורא) ברצון תמיד וגם אחרי בריאת העולם, כמו שנזכר זה בדבור „שמור" שנזכרה בו יציאת מצרים, שהעביר מתכונת שה' יתברך עשה בבציאת המצו ורצונו ולא בעת בריאת העולם בלבד אבל גם אחר שנתחדש (=העולם) הוא משגיח ומשנה הטבע לעשות חפצו ורצונו בכל עת כמו שעשה ביציאת מצרים".

בהמשך תיאור מכות מצרים מציינת התורה את התכלית של המכות באשר לפרעה ולמצרים:

1. „וידעו מצרים כי אני ה'" (שמות ז', ה').
2. „בזאת תדע כי אני ה'" (שם ז', י"ז).
3. „למען תדע כי אין כה' אלקינו" (שם, ח', ו').
4. „למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" (שם, י"ח).
5. „בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ" (שם, ט', י"ד).
6. „בעבור הראותך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ" (שם, ט"ז).
7. „למען תדע כי לה' הארץ" (שם, כ"ט).
8. „למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל" (שם, י"א, ז').

גם בשורת הגאולה על ארבע לשונותיה מדגישה התורה על תכלית דומה גם באשר לעם ישראל:

1. „וידעתם כי אני ה' אלקיכם..." (שם, ו', ז').
2. „ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'" (שם, י', ב').

פרעה כפר באופן הבוטה ביותר ההדד־משמעי בתכלית מעשה בראשית, על דרישת משה ואהרון הוא מגיב ואומר: „מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח". לנוכח הכפירה והעיצוב של פרעה, שליטה של האימפריה האדירה שבעולם העתיק, בתכלית מעשה בראשית, נתעורר הצורך להוזר, לבטא ולהמחיש בעשר המכות ובנסי יציאת מצרים את אשר מספרים השמים ומגיד הרקיע, את דבר אלוקותו של ה' ושליטתו והשגחתו הבלעדיים בעולם. ונצטוו ישראל במצוות פסח מצרים „לעשות עינים כספרי סמים"... „מפני שישראל היו סיבה בפרסום האלוקות בעולם בגאולה זו של מצרים" (רבנו בחיי, שמות י"ב, י"ג). על אודות הפסוק הראשון של עשרת הדברות מעיר הרמב"ן בחיבורו „תורת ה' תמימה": „וכבר שאל רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי (מאמר א' אות כ"ה והביאה הראב"ע בשם ר' יהודה הלוי, בפירושו לשמות כ', ב') שהוא היה המחבר, או היתה השאלה מן החבר המיוחד מלך הכוזר, ששמו יצחק הסנגרי, למה אמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר שבראתי שמים וארץ וכל צבאם כמו שאמר אני ה' עושה כל נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי (ישעי' מ"ד, כ"ד), כי היה זה ראוי יותר". ומשיב הרמב"ן: „ואמר אשר הוצאתיך, להזכירם שכבר ידעו ונתברר להם ביציאת מצרים שיש אלוה מחדש העולם ויש לו ידיעה והשגחה בהם, וכבר הצלים כי כל האמונה שאדם חייב להאמין בעצם האלוהות, כלומר שיש אלוה נמצא מחדש העולם ויש לו ידיעה השגחה ויכולת הם מעצמם עד מאמינים בנבואה, שעד עכשיו הוא מדבר עמהם...".

ביציאת מצרים היה עם ישראל עד ראיה „על החידוש". אותה תכלית עצמה שלשמה נכתב בתורה על אודות מעשה בראשית, כדברי ר' בחיי, ועל כך, בלשון הרמב"ן: „עשה מעשה זכרון תמיד, להיותו נזכר תמיד, ועשה ראיה להודיע לכל כי הוא בורא העולם המשגיח על ברואיו לטובה לעושי רצונו, ורעה לעוברי רצונו. כי כל זה נתברר לך ביציאת מצרים". „ועל כן צוך לעשות את יום השבת". ולפי שלא נגמרה תכלית בריאת העולם עד צאת ישראל ממצרים לכן נאמרו בשבת שני הטעמים זה עבור „זכור" וזה עבור „שמור" (התו"ם, הלכות פסח, כ' תו"ל). אמור מעתה, התכלית המאוחדת של יציאת מצרים ושל סיפור מעשה בראשית היא הפותחת את עשרת הדברות ובשמעה להם אבן פינה.

„זכור" ו„שמור" — את יום השבת לקדשו, הדיבור הרביעי של עשרת הדברות, הועידה, איפוא, התורה, את הייעוד לשמש ביטוי מאוחד הן למעשה בראשית והן ליציאת מצרים. לשבת הועידה התורה את ה־משימה להעיד אל הרעיון הערך היסודיים שמעשה בראשית ויציאת מצרים מבטאים: ה' לבדו בורא העולם, משגיח עליו, שולט בו ומשגיח.

ד. תכלית הגאולה העתידה כתכלית מעשה בראשית ויציאת מצרים

תכלית הגאולה העתידה היא כתכלית מעשה ברא־שית ותכלית יציאת מצרים שהשבת, כאמור, היא אות ברית ועדות להן.

בספרו „מנורת המאור" אומר רבנו יצחק אבוהב, בהתייחסו לנסי מצרים וקריעת ים סוף: „וכל אלו הגבורות והנפלאות עשה עכשו בורא עולם כשרצה להראות לכל באי עולם שהוא מלך על הכל ועתיד לגלות כחו וגבורתו הגדולה לכל הנבראים בעולם לעת קץ". ואכן, על תכלית זו של הגאולה העתידה ניבאו נביאי ישראל, כל אחד בסגנונו:

הנביא זכריה (פרק י"ד) מתאר את מלחמת הגויים בתוך ירושלים באחרית הימים (הפטרת חג הסוכות) כנבואה ואומר: „והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה אור... והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". הנביא צפניה (פרק ג') בתוארו את „משפט הגוים" לעתיד לבוא מנבא כי לאחר שיעשה ה' דין בעמים: „כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד". הנביא ישעיהו מנבא כי בבואת יום ה': „ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים ונשגב ה' לבדו ביום ההוא והא־לילים כליל יחלוף". וכן הוא אומר (כ"ד, כ"ג): „וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד". וכך גם מיכה וישעיהו בחזון אחרית הימים. הנביא חבקוק (פרק ב') מסיים, לאחר תיאור אפסות האלילים: „וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ". הוא מתאר, בתפילתו את הופעת ה': „כסה שמים הודו ותהלתו מלאה הארץ". הנביא עובדיה המנבא על אדום ועל „כי קרוב יום ה' על כל הגוים" מסיים את ספרו בנבואה: „והיתה לה' המלוכה" ובפירוש המלבי"ם „ויקבלו כולם את עול מלכות שמים באהבה ברצונם".

ה. השבת והגאולה — יחוסי תלות וגומלין

ירמיהו הנביא מעלה את יחסי הגומלין שבין שמירת השבת לבין ישיבת ירושלים לבטח, במשא השבת (י"ז, כ"ד—כ"ה) לאמור: „והיה אם שמע תשמעון אלי נאם ה' לבלתי הביא משא בשערי העיר הזאת ביום השבת ולקדש את יום השבת לבלתי עשות בה כל מלאכה ובאו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים יושבים על כסא דוד רוכבים ברכב ובסוסים המה ושריהם איש יהודה ויושבי ירושלים וישבה העיר הזאת לעולם".

ואומר הרד"ק בפירושו: „ומה שצוה להזהירם על השבת היו כמה עברות אחרות בידם ואף עבודת אלילים, לפי שמשמירת שבת עיקר גדול באמונת הא־ל בחידוש העולם ובאמונה באותות ובמופתים ובקיום כל התורה... ואתה רואה כמה גדולה שמירת שבת שהרי תלה חרבן ירושלים בשמירת שבת".

גם הנביא ישעיהו קושר וכורך את שמירת השבת עם הגאולה העתידה והנחלת אדמת ארץ ישראל בידי עם ישראל (נ"ח, י"ג—י"ד): „אם תשיב משבת רגליך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד... אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דיבר".

ומוסיף ואומר הרד"ק בפירושו: „ירכיבהו על במותי ארץ והיא ארץ ישראל שהיא גבוהה מכל הארצות, כלומר אם תגלה ממנה ישליטך עוד עליה בשכר שמירת שבת ושאר מצוות וההבטחה הזאת לכל בני הגלות... ורז"ל דרשו, כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר והאכלתיך נחלת יעקב אביך, לא כאברהם שנאמר בו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה ולא כיצחק שנאמר בו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל, אלא כיעקב שנאמר בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה".

גם לנחמיה (נחמיה י"ג, י"ז—י"ח) היה ברור שחילול השבת הביא את חורבן ירושלים בבית ראשון וכך הוא מגיב על אודות המסחר שהתנהל בשערי ירושלים ביום השבת: „ואריבה את חרי יהודה ואמרה להם מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת. הלא כה עשו אבותיכם ויבא אלוקינו עליהם את כל הרעה הזאת ועל העיר הזאת ואתם מוסיפים חרון על ישראל לחלל את השבת".

אף חז"ל ציינו את יחסי הגומלין שבין שמירת שבת לבין הגאולה.

„אמר רב יהודה אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון" (שבת, קי"ח ע"א). וכן „אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי אלמלא משמרים ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים" (שם).

באופן חד־משמעי מתבטא ר' חייא בר אבא (קוהלת רבה, ד'): „אין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת, שנאמר „בשובה ונחת תושעון — בשיבה ונוח תושעון". בעת שעבוד מצרים היו בידי ישראל מגילות „שהיו משתעשעין בהן משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלה, לפי שהיו נחין בשבת" (שמו"ר, פ"ה, י"ח). הכניסה לארץ ישראל הותנתה בקבלת מצוות השבת, כמאמרו של ר' יודן: „אם מקבלים בניך את השבת הם נכנסים לארץ ואם לאו אין נכנסין" שכן אי אפשר לה לארץ חמדה, כפי שמכונה ארץ ישראל בפי ירמיהו: „ואתן לך ארץ חמדה" (ג', י"ט), בלי חמדת ימים, כפי שמכונה יום השבת (וכתב „בעל הטורים": „ויכל אלקים — תרגום ירושלמי וחמד והו שאמרו חמדת ימים אותו קראת"). שהרי גם א"י היא תיקון הבריאה, כענין שאמרו חז"ל, מה טעם פתח בבראשית, כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים (שפת אמת — פרי שלח).

לא יפלא איפוא, שהגאולה שתכליתה כתכלית מעשה שמים וארץ ותכלית יציאת מצרים, תלויה בשמירת שבת המעידה עליהן, כדברי רבנו בחיי: „יבטיח הכתוב כי אם ישראל משמרים מנוחת השבת ישביר הקב"ה את הארץ ואם לא ישמרו השבת הרי הוא גוזר ומחריב את הארץ, הא למדת שהגלות תלוי בחילול שבת והגאולה תלויה בשמירת השבת". כן עמדו חז"ל על הקשר שבין החורבן לבין זניחת השבת. על הפסוק במגילת איכה (ג', י"ז): „ותזנח משלום נפשי" אמר ר' אבהו במסכת שבת (כ"ה ע"ב): „זו הדלקת נר בשבת".

ו. נרות של שבת — נרות של שלום, בחירה וגאולה

בהיות השבת „זכר למעשה בראשית" באה לידי ביטוי האוניברסליות של השבת אבל בהיותה „זכר ליציאת מצרים" באו לידי ביטוי ייחודה של השבת לעם ישראל. על שתי מצוות בלבד נפסק שגוי ששמרן חייב מיתה, לאמור: „וא"ר עובד כוכבים ששבת חייב מיתה" (סנהדרין, נ"ח, ע"ב). „ואמר ר' יוחנן עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה" (סנהדרין, שם, נ"ט ע"א). ר' יוחנן מבסס את דבריו ואומר: „שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה לנו מורשה ולא להם מורשה". ואמר ר' אמי אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום" (חגיגה, י"ג, ע"א). הבדלת התורה לעם ישראל מבטאת איפוא את בחירתו של עם ישראל ואת הבדלתו מן העמים. וכך היא גם בירכתה של תורה: „המלמד תורה לעמו ישראל"; „אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". אף השבת כך היא, למ־רות הערך האוניברסלי הגלום בה, הרי שהעדים הנאמנים המעידים עליה הם עם ישראל, לגיונו של כלל, „ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם". וכך כתב בעל „שפת אמת" (לפרשת קדושים): „וא"ש שבתותי תשמרו... לבדר מלכותו יתברך כי בשבת בני מעידין על שהשי"ת בורא עולם ומחי' הכל". מי שאינו בן ברית איננו כשיר איפוא לעדות זו, ועל כן אומרים אנו בתפילת עמידה של שחרית לשבת: „ולא נתתו ה' אלקינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת".

נר של שבת נקרא איפוא נר של שלום כפי שכינהו ר' אבהו בהתייחסו לפסוק „ותזנח משלום נפשי" שבמגילת איכה. ואף כינוי זה, כפי שמסביר המהר"ל (חדושי אגדות), בעצם ביחוד ההבדלה, בלשונו: „ויש לך לדעת כי אין נקרא שלום רק האור בלבד, מפני שהוא נותן הבדל בין הדברים והוי השלום כאשר יש הבדל בין הדברים. כי כאשר נקרא החושך ערב, מפני שבחושך הדברים הם מעורבים, ואין נכר זה בפני זה והם מעורבים יחד, והאור נקרא בקר שעל ידי האור יש ביקור בין הדברים בין זה לזה וכאשר יש ביקור בין דבר לדבר הוא השלום אשר הוא בין הדברים ואין אחד נכנס ומתערב בחבירו רק כל אחד בפני עצמו ולפיכך נקרא נר שבת שלום, כאשר האדם סובב כמלאכה ויש לו נר שבת". אפשר שיש מקור לדברי המהר"ל בביאורו של רבנו בחיי, המבאר: „ועל כן לא תמצא ביום השביעי זכרון ערב ובוקר כמו בשאר הימים כי זמנו כולו בוקר אין בו ערב כללי". אפשר איפוא לומר, שנר השבת באורו מבדיל בין ישראל לעמים כפי שהוא מבדיל בין קודש לחול ובין יום השביעי לששת ימי המעשה. נר של שבת הוא נר של שלום בית כמו שדרשו מן הפסוק באיוב: „וידעת כי שלום אהלך" — הדלקת נר שבת (בעל הטורים, שמות, ל"א, י"ז), לפיכך מרכזת הדלקתו גם על שלום בית בין הקב"ה לבין כנסת ישראל.

תכלית בריאת העולם היא אחרית הימים. אחרית הימים כפי שבאה לידי ביטוי בנבואות נביאי ישראל, על ערכי האמונה בה', השלום, המשפט והצדק שב־יסודותיה. הגשמת ערכים אלה הביא את האנושות לשלימותה ולאושרה האמיתי. הוי העידה רבה ונשגבה. כאלפה היא השקפת הראי"ה קוק זצ"ל, בדבר ייעודנו הלאומי במסגרת האוניברסלית ובקומה של השבת בייעוד זה. ואומר הראי"ה זצ"ל: „בכדי להביא את תכלית נשגבה זו בגבורה האמונה האחת המסוגלת לקבוע בה סדרי החיים כולם על פי חפץ ה', באופן שסדרי חיים אלה יביאו לחיי אהבה וחסד כאלה שיהיו מופת לכל העולם. ייעוד זה בא לידי ביטוי ב„זכרון למעשה בראשית" ו„זכר ליציאת מצרים". ב„זכרון למעשה בראשית" אנו מכירים בייעוד האוניברסלי של האנושות המהווה מרכז לייעודנו הלאומי, וב„זכר ליציאת מצרים" אנו מכירים בייעודנו הלאומי והרבותנו הקדושה לסדר את דרכי חיינו על האופן המביא שלום ואהבת אחים בעמנו, עד שנהיה ראויים לברכת ה' על ייעודנו". (מאמרי הראי"ה עמ' 137).

הוה אומר, סדרי החיים אלה, הנקבעים על פי רצון ה', שהוא הטוב האמיתי, דורשים עצה ה' המתמצית בתורה שניתנה לעם ישראל למורשה. בהנהגתם של סדרי חיים אלה והתנהגות לפיהם יש כדי „להשכיל את החזון הלאומי כדי שיגיע למטרתו ואשרו למען יפיק תעודתו ביחס לאנושות כולה".

השקפת הראי"ה זצ"ל מעלה את הרעיון ששביתת השבת תלמדנו מה גדול ערך ייעודנו הלאומי שמטרתו להביא תקופה חדשה בערכים והתנהגות האנושות בעולם. התנהגות האנושות ביום נובעת, לדעתו, מאנו־כיות, „תוך רצון למלא תאוות אישיות, כאשר כל הכרת המעשה הוא רק קנאת איש מרעהו", ועי"ב ההכרח יוצא מזה, „מצב המוסרי הרוס העומד בעולם כעת, המלא משטמה וכח האגרוף אשר בגללו כל הכרן האנושי רובץ תחת משאו". התקופה החדשה שתבוא, עם השגת ייעודנו הלאומי, תהיה כזו שתכ־ליה המעשים של בני אדם תהיה שלום ואהבת ה'. ייעוד אוניברסלי זה ישיג עם ישראל, לפי השקפת הראי"ה זצ"ל, „רק על ידי התפתחותו לאומית, להיות גוי אחד בארץ, לחיות בקרבנו בתחילה חיי אהבה ואחוה, חיים המורים דעה באשרם הגדול, מה היא הטוב שתנחיל האמונה היהודית באחדות ה' ובשליטתו על כל דרכי החיים, אשר בהכרח תשכיל כל האנושות ללכת בעקבותם, כדי לכונן את שלום העולמים הנחמד הזה".

נרות של שבת הם איפוא הנרות שלאורם אמור עם ישראל לקיים את ייעודו הלאומי כדי להאיר בהם כלפי חוץ, לעולם כולו, את הדרך המופת להשגת תכלית האנושות והבריאה כולה בגאולת אחרית הי־מים.

ז. נרות של ציון — נרות של תשובה, השגחה וגאולה

בגאולתו של ישראל גאולת העולם כולו. אין גאולה לעולם זולתי בגאולת ישראל, ועל כן מוצאים אנו בנבואות הגאולה ואחרית הימים יסודות אוניברסליים ויסודות לאומיים, כאשר היסודות הלאומיים של גאולת ישראל משמשים גרעין ושורש לגאולה האוניברסלית.

הנביא צפניה מעלה את נרות של ציון במרכזה של נבואת יום ה', יום הדין, הסולל את הדרך למלכות ה', תכלית אחרית הימים. יום זה מעצם טיבו וטבעו הוא יום של פורענות לרשעים. לפי פשוטו של מקרא משמשים הנרות לחיפוש מדוקדק של החו־טאים והפושעים בירושלים, ואפילו החוטאים בלבבם, הכופרים בה', בתחיית המתים ובשכר ועונש, כדי שאיש לא ימלט מהפורענות הקשה. ואלה דברי הנביא: „והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ופקדתי על האנשים הקפאים על שמריהם האומרים בלבבם לא ייטיב ה' ולא ירע" (א', י"ב). „קרוב יום ה' הגדול קרוב ומהר מאד קול יום ה' מר צרח שם גבור. יום עברה היום ההוא, יום צרה ומצוקה, יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן וערפל" (שם, י"ד—ט"ו). לפנינו איפוא נרות של תשובה, שכן הנביא מסמיך ואומר: „התקוששו וקושו (=לשון חיפוש וחשיבה), הגוי לא נכסף (=שאינו בוש)... בטרם לא יבוא עליכם חרון אף ה' בטרם לא יבוא עליכם יום אף ה'" (שם, ב', א'—ב'). כל עוד לא תבוא הפורענות יהיו שערי התשובה פתוחים, ממש עד הרגע האחרון.

האברבנאל, בעקבות חז"ל, רואה את נרותיו של צפניה הנביא במימד אחר והוא אומר (בפירושו לי־שעיהו מ'): „הספק השביעי הוא איך יזכו לגאולה ולתשועה בהיותם בהסתר פנים ממנו יתברך. ובא צפניה להתיר הספק הזה באומרו בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות רוצה לומר שישגיח בהם השגחה נפלאה כאדם שמחפש את ביתו ונרו בידו להיטיב האחרית".

הנה כי כן, רואה האברבנאל את הנרות בהם מחפש ה' את ירושלים כנרות של השגחה, נרות של שיבה הביתה מן הגלות, נרות של נחמה. דרשו חכמינו: „אמר הקב"ה בעולם הזה אע"פ שהיה במשכן אורה לכבודי הנרות היו דולקים לתוכו, אף לעתיד לבוא אע"פ שאני ממלא ירושלים מכבודי שנאמר קומי אורי כי בא אורך וגו' אני מדליק לתוכה נרות שנאמר והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות וכתוב כי נר מצוה ותורה אור. נרות של בשר ודם של חרס נרותיו של נחושת הכל לפי כבודו של אדם, וכבוד השבת הן כבודה. אם שמרתם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון שנאמר בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות" (ילק"ש, בהעלותך).

חז"ל ראו בנרותיו של צפניה נר של מצוה ואור של תורה, הבאים כתוספת לכבודו של ה' הממלא את ירושלים. נרותיה של שבת הם כבודה של השבת, הם סימלה של שבת, הם מאירים בזהרם את הערכים הנצחיים שהשבת אוצרת במהותה. הם מסמלים את אידיה של הגאולה, שיזרח ויופיע בעקבות שמירת נרות של שבת. נרות של ציון ייראו לעם ישראל אם ישמרו השבת. כל הסבור שאפשר לנרות של ציון להיראות תוך ניתוק מנרות של שבת, טועה ועושה שקר בנפשו. הדרך לציון וירושלים, עם ראשית צמיחת גאולתנו בתקומת מדינת ישראל, מוכרחה לעבור לאורם של נרות שבת. כשם שדרך הגאולים ממצרים לארץ ישראל עברה דרך ביאתו, זריחתו והופעתו של ה' בסיני, כשבימינו אש דת למו.

אי אפשר לה לארץ חמדה להתנתק מחמדת ימים. „אם שמרתם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון".

שאון שעון הקיץ

מאת אורי דסברג

במוצאי שבת יונהג שעון הקיץ לתקופה של שלושה חודשים. רצוני להתייחס ל־חליפת המכתבים שבין משה אונא וצבי ברנשטיין בנושא שעון הקיץ ויחסי ד־תיים ולא דתיים („הצופה" י"ב בניסן תשמ"ו).

ישאלו הקוראים ובצדק, כל כך הרבה דיו נשפך כבר על נושא זה (שקול אולי לכמות הדלק שעשויה היתה להיחסך אילו היה כבר מנהג השעון), ומה יש עוד להוסיף למדיה?

האם נבדקו העובדות לאשורן?

כותב שורות אלו הינו חבר מכון צמ"ת (צוותי מדע ותורה באלון־שבות, גוש־עציון). מכון זה ערך בשלהי הקיץ האחרון סקר בנושא השפעת שעון הקיץ על אורח חיים הדתיים והמסורתיים. כאות מקוראי „הצופה" קיבלו לידיהם שאלוני סקר זה, ויכולו איפוא להווים את טענתו של כבוד משה אונא כאילו „אף אחד לא בדק את העובדות לאשורן, וכמה חילול שבת „נחסך" ע"י הארכת היום השישי". הנהגת שעון הקיץ בשנים תשמ"ד—תשמ"ה נועדה לאפשר בדיקות בכל שטחי החיים. לאמיתו של דבר לא דאג שום גוף במדינה לבדוק את הדברים באופן מדויק ואוב־ייקטיבי, להוציא את הבדיקה שלנו (ההשפעה על החיים הדתיים והמסורתיים) ובדיקת החסכון באנרגיה מטעם חברת החשמל (הדגש: לא החסכון הכללי באנר־גיה הכולל דלק למכוניות, אלא אנרגיה המוקדשת לייצור חשמל בלבד!). ההשפעה על הבטיחות בדרכים לא נבדקה למיטב ידיעתי באופן הראוי, אלא נשלפה לאחרונה מן השרוול בלבד. ומה עם בדיקת ההשפעה על אורח חייהם של משפחות ברוכות ילדים? מי צריך היה לבדוק באופן מדעי את ההשלכות לייעול ופריון בעבודה? כמה ומה הקדיש צה"ל לבדוק את ההשפעה בשורותיו? מה עשה משרד הבריאות כדי לבחון את ההשפעות הרפואיות של שעון הקיץ? כל הנושאים הללו ואחרים כמותם לא נבדקו. שנתיים בזבזנו מבחינה זאת לריק. נציגינו במשרדים הממ־שלתיים השונים יעידו כמאה עדים על „נדנודים" מצידנו במשך כל השנתיים האחרונות לבדוק את הנושא מכל הבחינות והאפשרויות. הכפפה הורמה באופן חלקי ביוזמה רק בסוף התקופה (שלהי הקיץ האחרון) על ידי משרד הדתות. מכאן אותו סקר שהזכרתי לעיל.

בדברי אלו אני מפנה אצבע מאשימה לא רק כלפי אותם גופים שמנו לעיל, שאותם אפשר להאשים באי ניצול תקופת השנתיים בשל דעות קדומות ובלתי אובייקטיביות לטובת „שעון הקיץ". גם היה־דות הדתית הלאומית היתה — ואולי עדיין — נגועה באותו נגע. אין זה נכון כלל מה שכתב משה אונא ששר הפנים דהיום „פועל בשם החוגים הקיצוניים, ובניגוד לדעת רוב הציבור הדתי, ובניגוד אף לעמדה המפורשת של המפד"ל". שנים קודם להנהגת שעון הקיץ התנגד שר הפנים דאז, ד"ר יוסף בורג, להנ־הגתו. שתי שנות הנסיון נכפו עליו נגד רצונו.

„עמדת הציבור הדתי" — מנין?

אני מאשר שמה שמוגדר היום כ„עמדת הציבור הדתי" היא תוצאה ישירה של עמידתו של ד"ר בורג נגד „שעון הקיץ" תחת הכותרת של „נימוקים דתיים" (תפילה, חילול שבת). למרות שהציבור החרדי נאלץ ליישר קו עם עמדות כגון אלו. „האם אני דואג לעניינים הדתיים פחות מאשר ד"ר בורג?", טוען בוודאי תושב ובית־קמאי. „העמדה המפורשת של המפד"ל" שאותה מציג משה אונא מצדה רק לאחרונה בעקבות ה„צלהומי" של הציבור החילוני (שגם הוא איננו מכיר מגניות איכותית בנושא הנדון). הנהגה קיים לאחר שימי הכסא בטהרה הפנים איננה יכולה להתפרש בציבור אלא כ„תקיעת סכין בגב", והרי ציטוט!

לגופו של ענין יש לציין כי לצערנו הרב גם פה, כבנושאים אחרים (ביטחון, חילול קברים וכבוד המת וכו') הקו המפריד בין המחייבים והשוללים חופף במידת מה לקו המפריד בין דתיים לחילוניים. טוהרת איזה הכוחשבה שבא להיטיבם של ההומכים בייזמה לאו דווקא מאהבת כרדכי, אלא משנאת המן, לא משיקולים עניינים, אלא כחתף לגנת בדתיים.

העכרת הוויכוח על הצד הדתי היא לדעתי טעות, לא רק טקטית, אלא גם ובעיקר עניינית ועקרונית. איש איננו כפילה את עצמי שההזות הנהוגים הוא יוצר יממה בת 25 שעות. מצד שני אין מי שחושב שבכך הוא מקצר את היממה. בסך הכל לוקחים כשל זה ונותנים בשל השני. גם בנושא הזמן עוצל הכלל הפיזיקלי שאין במציאות פרפטואום מוביליה. מה שמפסידים פה מרוויחים שם, ולהיפך. אילולא זאת הרי יש בידי המצאת אנרגיה העולה פי כמה על המצאתו של מרידור: הזז את השעון ב־24 שעות, ונמצאת חוסך את כל האנרגיה של המדינה...

שוויון זה נותן את אותותיו גם בתחומים השונים שבהם קיימים בעד ונגד שעון הקיץ. אלו הטוענים שבהנהגתו מגיעים לידי חסכון באנרגיה, כיוון ש־מנצלים יותר את שעות האור של הבוקר (זריחת השמש אילולא שעון הקיץ היתה חלה בחודש יוני בשעה 4.30!) יודו בוודאי שהארכת היום (שקיעת השמש עם הנהגת שעון הקיץ ביוני תהיה בשעה 8.10 בערב) מביאה ליותר שימוש ברכב, ותנועת בצילית ארוכה יותר של מזגנים ומאווררים. אמנם מצד גיסא העבודה בשעות חמות פחות צחה ופוריה יותר, אך מאידך גיסא הארכת שעות האור הי־פעילות גוררת עייפות. נכון שההארכות היום מאפ־שרת יותר בילוי בחיק המשפחה ויותר זמן לטיול ולתיור, אך אל נשכח שילדים נותרים ערים עד שעה מאוחרת יותר, ומקצריב בכך את הזמן הפנוי של הוריהם לאחר שהילדים כבר שכבו לישון. ומי מההורים יכול להצהיר שהוא שבע נחת ממלחמות ההשכבה החוזרות מדי ערב בתקופת שעון הקיץ בין השעות 9 — 11?

קיים אולי רק נושא אחד שאין בו קיזוז בין החיוב לשלילה, והוא הקשיים האדמיניסטרטיביים הנוצרים בעת המעבר משעון חורף לשעון קיץ ולהיפך. והדבר דורש הדפסת לוחות וחישובים שונים להבדלי השעות שבין מדינה למדינה. קיימים קשיי הסתגלות בשעות המעבר. כמה שעות עבודה הולכות לאיבוד ביום הראשון להזזה המחוגים, כשאלה המאחרים למקומות עבודתם ולימודיהם „נהנים" מתירוץ: „שכחתי ל־הזיז?" שעת השינה ה„מתפספסת" בתחילת הקיץ אינה זוכה לפיצוי של ממש ברווח שעת השינה שב־סוף הקיץ.

גם בנושא הדתי וההלכתי השיקולים הם מאוזנים במידה מה. המשתתפים בסקר שערך צמ"ת נתבקשו לענות על שאלות רבות, ממידת ניצול הזמן בלימוד בליל שבועות ועד השפעת השעון החדש על טבילת נשים. בכוונה תחילה לא נשאלה השאלה: מה דעתך על שעון הקיץ?

כצפוי, ברוב השאלות קיימים קיזוזים. אותם 19% שהפסידו את שיעורי התורה בליל שבת, קיבלו אותם בחזרה ביום השבת. אותו אחוז (15) שבשל שעון הקיץ נמנע מלהגיע לתפילה במניין בשחרית, מפסיע לתפילת מעריב. אלו שלמדו פחות במוצאי שבת, פיצוי את עצמם בימי שישי (כ־40%). גם דתיים העוסקים בבילוי ובספורט (יש גם כאלה, ולא רק באליצור נתניה) לא יצאו נפסדים. מה שאבד במוצ"ש נמצא בערב שבת, ביום שישי אחה"צ שהתארך (לאחר הנהגת השעון נכנסת השבת בשיאו של הקיץ בערך בשעה 7.15).

הרווחים הדתיים

השאון הגדול שהקימו פרנסי הציבור הדתי מתמה על קיצורים בתחום הדת דווקא. 32% זוכים לקרוא קריאת שמע של שחרית בזמנה דווקא משום הע־עקשותם של חוגים אנטי־דתיים להנהיג שעון קיץ. אילולא שעון הקיץ הרי מי עקב מכיטקתי „לאחר השעה 7 בצירכנו של קיץ, בין בשבת ובין בחול, כבר הפסיד קיום מצוה מן התורה. בדבר זה הוטאים לצערנו רבים משלומי אמוני ישראל, ושעון הקיץ מצילנו מעבירה זו.

מי איננו מכיר את העובדה „מתי שהיכנס השבת, אצלי היא נכנסה חמש דקות לאחר כניסתה"? התור־צצות בני הבית וההתכונות לשבת פורצות לעתים אל תוך זמנה של השבת. תופעה זו היא כה רווחת עד שחז"ל הגזירו שלא למנוע מנשים לאכול בערב יום הכפורים לאחר הזמן המותר משום מוטב שיהיו

(סוף בעמוד 11)

הצופדיס

ב״ה, יום שישי, ד׳ אייר, תשמ״ו
(16.5.1986)
גליון מס. 231
בעריכת עפרה ורד

שלום, ילדים

השבוע חגגנו את יום העצמאות. בהזדמנות זו אנו עושים חשבון נפש ושואלים את עצמינו האם זו דמות המדינה לה אנו שואפים ולה התפללנו במשך אלפיים שנות גלות?

התשובה לצערינו, היא — לא! מדינת ישראל איננה עדיין גאולתינו השלמה, אלא ראשית גאולתינו.

ישנם, אמנם, דברים רבים, יפים שהשגנו ומספקים אותנו. אבל ישנם דברים אחרים שאותם אנו צריכים לתקן ולשפר, כמו למשל — שמירת השבת.

כאשר אנחנו מקבלים מתנה שהיא חשובה ויקרה לנו, אנו נזהרים ומשתדלים לשמור עליה כעל בבת־עיננו. הקב״ה נתן לעם ישראל מתנה מאוד חשובה, והיא השבת. בתורתינו אנו לומדים כיצד לשמור אותה באמצעות קיום מצוות המיוחדות לה.

שמירת השבת היא אחד הדברים המבדילים אותנו מן הגויים ושומרים על זהותינו היהודית. על פי המשפט הידוע: „יותר מאשר ישראל שמרו את השבת, השבת שמרה על ישראל".

לצערינו הרב, חלה לאחרונה הידרדרות חמורה בנושא שמירת השבת: בתי קולנוע שהיו סגורים בשבת, לפי חוק התורה וגם לפי חוק המדינה, נפתחים בזה אחר זה בערים הגדולות: פתח־תקוה וחיפה. אף האיצטדיון הלאומי ברמת גן, שהיה במשך שנים רבות סגור בשבת, כעת משחקים בו ביום קדוש זה, כדור־רגל. גם בקניון החדש שלידו, נערכים קניות בשבת.

אנו שואלים בכאב גדול, מה ההבדל בין יום חול ליום קודש?

על כן, ידידי הצעירים, הבה נתחזק כולנו בשמירת השבת ובלימוד מצוותיה. ואם יש לנו חברים ושכנים שאינם שומרי מצוות ואינם מקיימים שבת כהלכתה, נקרב אותם בדרכי־נועם, נזמין אותם לסעודת שבת אלינו הביתה, שיחנו מטעמה האמיתי של שבת, נזמין אותם ללוות אלינו לבית־הכנסת שיחושו את קדושת השבת.

הלוואי ונגיע לזמן שבו כל עם ישראל ישמור על השבת ואז תהיה גאולתינו שלמה, כנאמר במס׳ שבת: „אלמלי משמרין שתי שבתות כהלכתו מיד נגאלין".

שבת שלום

עפרה

...והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן... (כ״ג י׳)

למלה עומר שתי משמעויות: האחת — אולמה קטנה, אחת משעורים (אברבנאל) השניה היא — מידה — עשירית האיפה (רש״י)

עומר זה — הראשון שנקצר בכל הארץ — הוא זה שהובא, בזמן שבית המקדש היה קיים, קורבן לה׳, אחרי שהניפו הכהן תנופה.

בעל „ספר החינוך" ראה מצווה זו כהבעת תודה לה׳ על חסדו עם בריותיו לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה.

וספרתם לכם ממחרת השבת... (כ״ג, ט״ו)

על פסוק זה היה אומר המהר״ל מפראג: בני־ישראל נצטוו לספור מדי שנה ארבעים ותשעה ימים מיום הבאת העומר — העשוי קמח שעורים — עד יום קבלת התורה. כדי ללמד אותם שבחיי המעשה נחוץ הצרוף של קמח ותורה כאחד. רעיון זה מובא אף בפרקי־אבות מפי רבי אלעזר בן עזריה „אם אין קמח — אין תורה; אם אין תורה — אין קמח"...

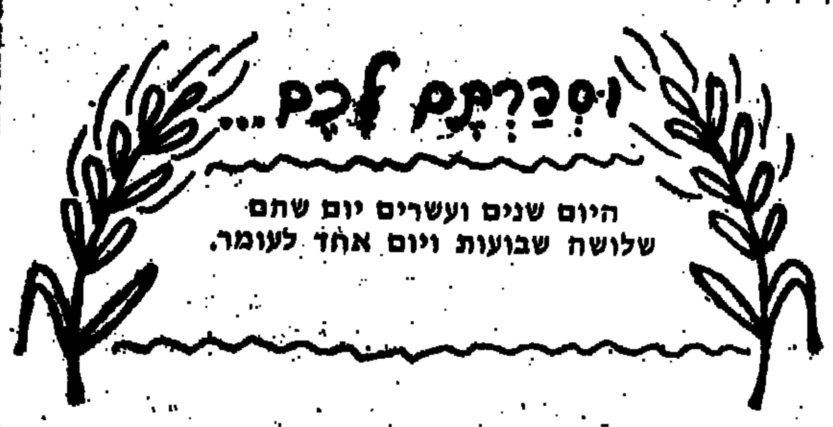

יש לי שאלה

מדוע אין מברכים „שהחיינו" על מצוות ספירת העומר?

תשובה:

חכמים סבורים שספירת העומר באה כאמצעי לבד וכהכנה לעיקר המצווה חג השבועות. לכן איננו חם שנהגה בחג השבועות בזמן שבית המקדש היה קיים.

כיום, לצערנו אנו מסתפקים בספירה בלבד, בלי לקיים את עיקר המצווה בחג השבועות. לכן איננו יכולים לברך „שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" — כי „הזמן הזה" מסב לנו צער ומזכיר לנו את חורבן המקדש.

וכן לדעת הרשב״א ברכת „שהחיינו" מברכים רק על דבר שיש בו הנאה ושמחה.

עונות מגוונות

מאת מיכה הראל

לשנה — ארבע עונות
זו מזו — בכל שונות
זו גם זו מגוונות —
לשנה ארבע עונות.

סתו — פורן
אפר־כסוף
חרף קר
קודר רטוב.
מבטיחים פה הבטחות:
„קצת יותר ולא פחות!"

אחריהם — ירק חביב.
מרקד לו האביב
והקיץ בזהב
מסתער על המרחב.

סתו רוגע ושוקט
בשלכת מתקשט
חרף — שב הדור סוער
עם רוחות — רועש, דוהר.

האביב כמו עלמה —
מדי יום מחליף שלמה
כמו מגבת מושך לים.
והקיץ לה חם —

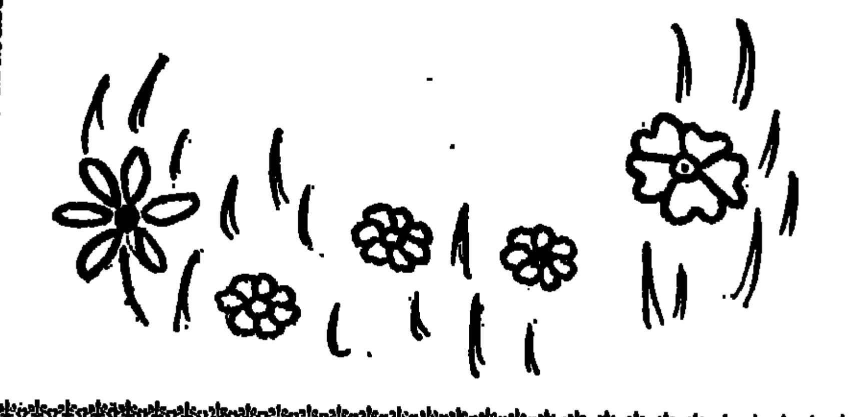

בזכות הכנפיים

(מעשה שהיה)

מאת ישראלית גוטליב

בין בתי האבן באחת מסמטאות צפת, עומד לו בית לבנים המבהיק בלובן סידו.

עומד הבית וצופה אל פני מגרש ריק ועזוב. על גגו של הבית, גג המשמש מרפסת לדיירי קומת הגג, עמדתי וציפיתי אל פני המגרש. שלד של מכונית נזדקר באמצע המגרש, שקוע בחלקו באדמה, כאמור: לי היא חלקת אדמה זו; לידו נתרו תרנגולים שחיטטו בגלי האשפה המפוזרים על פני השטח.

חתולה עברה בסמטה הצרה המבדילה בין הבית ובין המגרש. התבוננתי בה.

יפה היתה בכתמי השחור־לבן שכיסו את כל גופה. גדולה היתה וניכר היה בה שהיא נושאת גורים בבטנה. מצעדה היה כבד ואטי.

התעורר בי רצון לעשות למענה משהו. ומכיון שהרבה לא יכולתי לעשות, עשיתי את המעט, שהיה ביכולתי.

נגשתי למטבח, לקחתי פרוסת לחם, טבלתיה בחלב והשלכתיה כמתנה לחתולה.

בטרם הספיקה החתולה לקבל את מתנתי, נראו כמה חתולים גמישים זריזים כשהם מנקים לזכות בטרף.

אוייב בלתי צפוי הופיע לפתע. להקת התרנגולים אשר נותרו במגרש הגיעה בצעדים קלים ומהירים. ומה מוזר: החתולים החזקים והגמישים לא ניסו כלל להתגונן מפני התרנגולים קלי־הרגלים. נכנעים ועלובים נסתלקו מן המערכה.

לרגע לא יכולתי לראות את פרוסת־הלחם אשר כוסתה על ידי קהל התרנגולים, אך מיד גיליתיה כשהיא נשאת במקורו של תרנגול גא ויהיר.

הוא נשאה במרוצה אל המגרש ואחריו אצים רצים שאר התרנגולים. הקיפוהו מכל העברים: ניסו לחטוף טרפו מפיו. היו שהצליחו לגזול נתחים קטנים ועזבוהו לנפשו, ואילו השאר לא הניחוהו.

הוא לחם בגבורה. רץ מתל־אשפה אחד אל משנהו, עלה על שלד המכונית, נכנס בפרצות שבקיר סמוך — ולא פסק ממנוסת הגבורה עד שעייפו התרנגולים ונשמטו אחד אחד.

אז הניח את טרפו לרגע, והתכונן להשביע נפשו לאחר הקרב העז.

באותו רגע ירדה צפור קטנה מן השמים, חטפה במקורה את הטרף, פרשה כנפיה, ועפה הרחק עד מעבר לתחום ראייתי...

במרעה

מאת שולה מנדלברג

חד בקרים חלל הבקיע
ויגל אל הבקעה
ולאחריו השמיעה
קרן אילים — תקיעה.
ים לבן, זרמים של עדר
תלתלים חומים ירדו מהר.
פזזו קליליים בלי סדר,
גלי צמר. רך סיבי שער.

השתפכו בין רצועות העשב
קעיות טלאים רכים,
צלצולי פעמון הכסף
עם גוון חליל רועים.
מלא העמק הזהב־ירק
ערבובית צמחים: פסים, פסים.
עד מפגש האפק הרחוק
התפזרו, נמוגו נחשולי כבשים.

ילדים מעטרים לוחות שנה

במשרדים, בבתים, בכיתות ובכל מקום תלויים לוחות שנה.

כדי לעודד יצירת לוחות שנה שיהיו מצויירים ויפים ושכולנו נהנה לא רק להשתמש בהם, אלא גם להתבונן בהם, מתקיימת כל שנה על־ידי המכון לפריון העבודה והייצור, תחרות לעיצוב לוחות שנה.

השנה מלאו לתחרות עשר שנים ולכן החליטו המארגנים (בהשתתפות משרד החינוך) לעשות משהו מיוחד במינו — לתת גם לילדים הזדמנות לעצב, לקשט ולצייר לוחות שנה.

עבודות רבות ויפות של ילדים הגיעו מכל רחבי הארץ בנושאים שונים ומגוונים, ביניהן בלטו במיוחד ציורים בנושאי ארץ ישראל. תשע עבודות זכו בפרס והוצגו בשבוע שע-

בציון מעולה זכה לוח בולים, כל תמונה צוירה בסגנון של בול, בנושאים רבים: נופי ארץ ישראל, פרחים, מראות ירושלים. בלט במיוחד ציור של הכותל המערבי.

לוח השלום היפה, אשר אותו אנו רואים בצילום שלפניכם, זכה בציון ראוי לשבח. חלות כל חודש בשנים־עשר דפים צבעוניים, כל דף צוייר על ידי שלום ואחוה, הציורים מתארים אוי-

רה של שלום ושיתוף פעולה בחיי יום־יום ובאירועים תרבותיים.

לוח מעניין נוסף, היה של ילדה המתגוררת בבת־ים ולומדת בכיתה ו׳, ובו היא ציירה את עונות השנה כאילו מבעד לחלון.

התערוכה תנדוד מעתה ועד לסיום שנת הלימודים, בבתי ספר שונים ובמרכזים קהילתיים ברחבי הארץ. כדאי לכם ילדים, לעקוב אחר מקומות התצוגה ולבקר בה.

עפ. ה

תשבץ כל־בו

מאת אבי וינברג (בן 14 תל־אביב)

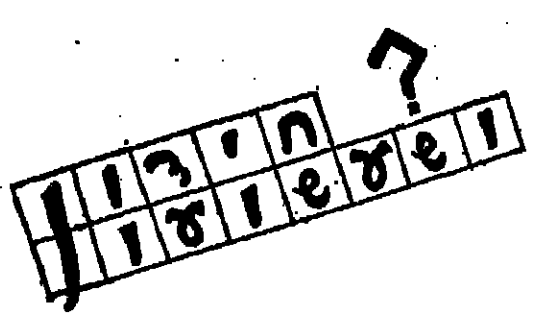

מימין לשמאל:
1. מהל
4. נתן סחורה בתשלום
7. אחר הנביאים
10. מתנה
12. תחריב
13. אביון
14. אבי דוד
15. בור מים
17. אדם רע
18. סידרד
19. הוד, הדר
20. ממכות מצרים
23. עני
24. מפירות העונה
26. מילת בקשה
27. פרשה בספר ויקרא
29. סיים
30. זרק

מלמעלה למטה:
2. אחד מאבות המלאכה
3. שמש
4. תעב
5. מילת הללה
6. מגדולי הפרשנים
8. שם של פרח
9. אחד השבטים
11. שמו הנוסף של יעקב
13. אחד משבטי ישראל
15. צדיק
16. ממכות מצרים
19. גאל
22. כלת יהודה
25. הבי
27. בנו של נח
28. אבר בגוף

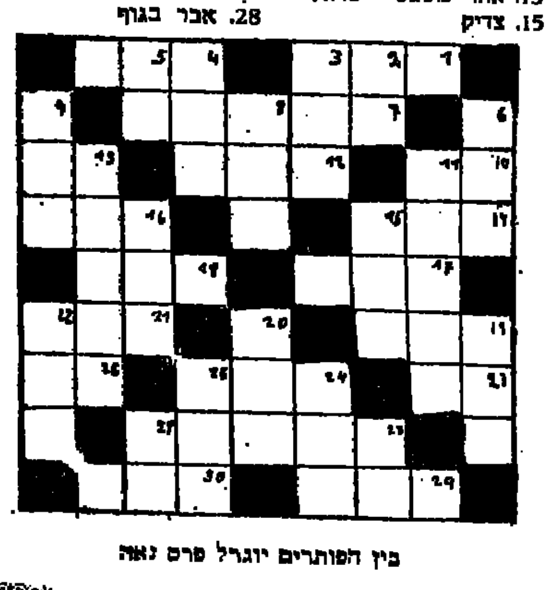

בין הפותרים יוגרל פרס נאה

صكاحن الوصل

בחוג המשפחה

בעריכת נעמי גוטקינד

מהי סיבת „המשפחתיות המופגנת" בקיבוצים?

חסידי השקפת העולם המסורתית על מעמד האשה וכשרונותיה, ויריבי הפמיניזם המודרני אוהבים ל־נפנף תמיד בדוגמא של הקיבוץ הישראלי כהוכחה ניצחת להשקפותיהם.

הרי רעיון הקיבוץ, הם אומרים, הינכנו את החיים הקהילתיים כך ש־נשים תוכלנה לבחור בכל מקצוע ה־נראה להן ממש כמו הגברים. רר צות — תהיינה טרקטוריסטיות, רר ברפתות, בעיבוד פרדסים או בקציר קומביינים. לילדים שלהן דואגים מוסדות שנועדו במיוחד לדבר כמו בית תינוקות, בית ילדים, חדר אר כל משותף, מכבסה וכדו׳.

והנה, לא עבר דור קצר אחד וב־מיהים למצוא את חברות המשק, ש־בם יזול שכם לצד החברים בכל הע־סוקים המקצועיים והקהילתיים — הי נמצאות בתחומים הנשיים הטי־פוסיים בלבד. כמטפלות, בשלניות, תופרות ומכבסות, עוסקות בכלכ־לת בית ברובד הקיבוץ (אקונומיות) „בעידר" — מגדלות את ילדיהן.

יותר מזה — ברוב הקיבוצים בו־טל ביחד ההלנה המשותפת והיל־דים חזרו לישון בבית ההורים כך שגם האמא הקיבוצית מעירה כל בוקר את הילדים, דואגת שיתרחצו, יאכלו, ילכו לביה"ס וכדומה, ממש כמו האמא העירונית.

תופעה ושמה — „החאמולה הקיבוצית"

יותר מזה, שני חוקרים, אליעזר בן רפאל ושה וייטמן, הבחינו ב־עוד תופעה: בעוד שמייסדי הקיבוץ לא שמו דגש מיוחד על המשפחה, יתהפך הבליטו את „משפחת הקר־בוצ"", דהיינו את החיים הקהילתי־יים. היום, בכל הקיבוצים ובכל ה־קיבוצים ובכל התנועות, תמצאו מ־שפחות גדולות, ברוכות ילדים ונד־יים בנוסח „החמולה" הסובבים ס־ביב המשפחה יותר אפילו מאשר ב־עיר הגדולה.

מה קרה?

מה דחף את הנשים חזרה לטרי־טוריה המוכרת של חיתולים וסי־רים?

את השאלה הזו הלכו לבדוק בן־רפאל וויטמן, ואחרי מחקר יסודי בקיבוצים שונים הגיעו לתגלית מ־פתיעה:

החזרה אל הנשיות המסורתית בקיבוץ נעשתה לא ב„אשמת" החב־רים הגברים אלא כמהלך מתוכנן של הנשים — החברות עצמן.

ברבעון למדעי ההתנהגות „מגמות" מסבירים השניים את מה ש־הם מכנים „התהליך הקיבוצי הב־סיסי מאנטי משפחתיות קיצונית למשפחתיות מופגנת".

המשפחתיות המופגנת — מהלך מתוכנן!

מסבירים השניים: „מוסד המשפחה הפך מרכזי במציאות הקיבוצית כתוצאה ממאמצים, מפעולות ומ־מאבקים של נשים ולא כתוצאה מפ־עולת כוח עוורים או מופשטים".

„הגורמים שהמריצו את הנשים לפעול למען צמיחתה מחדש של ה־משפחה בקיבוץ הם חברתיים" ר־נובעים מהרצון לרכוש סטטוס חב־רתי.

סטטוס חברתי כעילה לריבוי ילד־דה!

מוזר, לאז אבל הנה כיצד מסבי־רים החוקרים את טענתם: „מייסדי הקיבוץ הזדהו בכל לבם עם ערך ה־שיוויון בין המינים... גברים כנשים לא הבינו אז שחזונם היה חזון גב־רי מובהק אשר הציג משמעויות ו־מחירים נפשיים שונים מאוד עבור כל אחד מהמינים".

חזון הקיבוץ — חזון גברי

עבור הגברים היו החקלאיות, יי־בוש הביצות או השמירה תפקידים חדשים לחלוטין ביחס לעבר הגלו־תי... לעומת זאת, לנשים, רכישת אר־תם מהמקצועות חייבה לא רק מאמ־צים פיזיים וצורך ללמוד תפקידים חדשים אלא גם מחיקת הזהות ה־מינית הנשית, הזהות האימהית ה־מובהקת. מאמא ורעיה לחברה ב־קבוצה.

כותבים בן־רפאל וייטסמן: „לו נ־דרשו הגברים אף הם לשנות במי־

זה זו או אחרת את זהותם המינית אנ לו היו הנשים זוכות לתמורה מ־יוחדת על קורבנן הכפול. כי אז היו הדרישות מכל אחד מהמינים מתא־זנות והנשים לא היו נדחקות מלכ־תחילה לעמדת נחיתות ביחס לגב־רים...

מובן שהעבודה היצרנית והמעשה החלוצי לא הוטלו על הנשים מתוך כוונה זדונית מצד הגברים, אבל, ל־מעשה, הציפייה מנשים דרשה השי־קעה נפשית גדולה בהרבה מזו שנד־רשה מהגברים, עבור אותה תמורה.

למטבח — סטטוס נמוך גם בקיבוץ

מאידך, לא הצליחו חברי הקיבוץ להשתחרר מדימויים וסטריאוטי־פים ישנים. כלומר כאשר קמו הח־קלאית והתעשייה הקיבוצית נחש־בו לרוב כמהאיפיים יותר לגברים ו־אילו החינוך, חדר האוכל או מחסן הבגדים נתפסו כ„נחלתן הטבעית" של הנשים. היצורו של דבר — מיר מו הראשון ולמרות כל ההצהרות המילוליות ההפוכות — לא היה שי־וויון מלא בקיבוץ.

בינתיים קרה דבר נוסף.

במרוצת השנים הפכה המשוואה של נשים שווה שירותים למשולש של: נשים שווה שירותים שווה ס־טטוס נמוך.

המכונאי, הטרקטוריסט, מרכזי הענפים החקלאיים הם העומדים ב־ראש הסטטוס הקיבוצי ובתחתיתו המכבסה או המטבח.

ואיך הגיבו על כך הנשים?

לדעת בן רפאל ווייטמן: ע"י הד־גשת המשפחתיות וע"י רכישת עמ־דה מכרעת, עמדתן הטבעית, בתוך המשפחה הגדולה.

„טובת הילד"

בהתחלה דיברו אך ורק על טו־בת הילד. ההכרות טענו שטובת ה־ילד מחייבת שהאם ולא המטפלת תהיה אחראית על הטיפול בו במק־רה של מחלה או הנשה ארוחת ה־ערב שלה. כשנענו להן בקן, טענו ה־לאה שגם בסיום הערב, טוטב ש־ההורים ישהו עם ילדים לפני שהוא נרדם. ולבסוף הוצגה הדרישה לע־בור ללינה משפחתית כלינה משפח־תית.

ואיך הגיבו הגברים? בהתחלה ב־אי־הענות ובאי־רצון מחשש שהיע־יותם לתביעות באלה תפגע בליכוד ההברתי של הקולקטיב אבל היום, תומכים כולם תמיכה מלאה במש־פחתיות של הנשים ומתפשטים אי־פילו רגשי אשמה ביחס לאי־המי־מוש של ערך שוויון ההזדמנויות ב־כל הנוגע לנשים.

מסכמים החוקרים: „צמיחתה של המשפחה בקיבוץ היא תוצר סר־פי של תהליך ממושך ששורשיו ב־חוסר שוויון התחלתי ובתגובת הנ־שים עליו, תגובה שבאמצעותה יכ־לו להשיג לעצמן סטטוס וכוח".

„בתגובה" מתכוונים כמובן לחז־רה אל האמהיות ואל המשפחה ה־גדולה.

הקיבוץ הדתי — תמיד היה „משפחתי"

אגב, דברים אלה יפים כנראה ל־גבי התנועות הקיבוציות הלא־דת־יות בלבד. בקיבוץ הדתי, עמדה ה־משפחה תמיד גבוה בסולם הסט־טוס, מתוך השקפת העולם היהודית השורשית, אבל ייתכן שאפילו בקי־בוץ הדתי, ככל שהתרבו הדורות י־יש היום סבים, והורים ונכדים, מר־רגשת המשפחתיות הרב־דורית ורב־גילית היום חזק יותר מבעבר.

נפרדים מן התותים

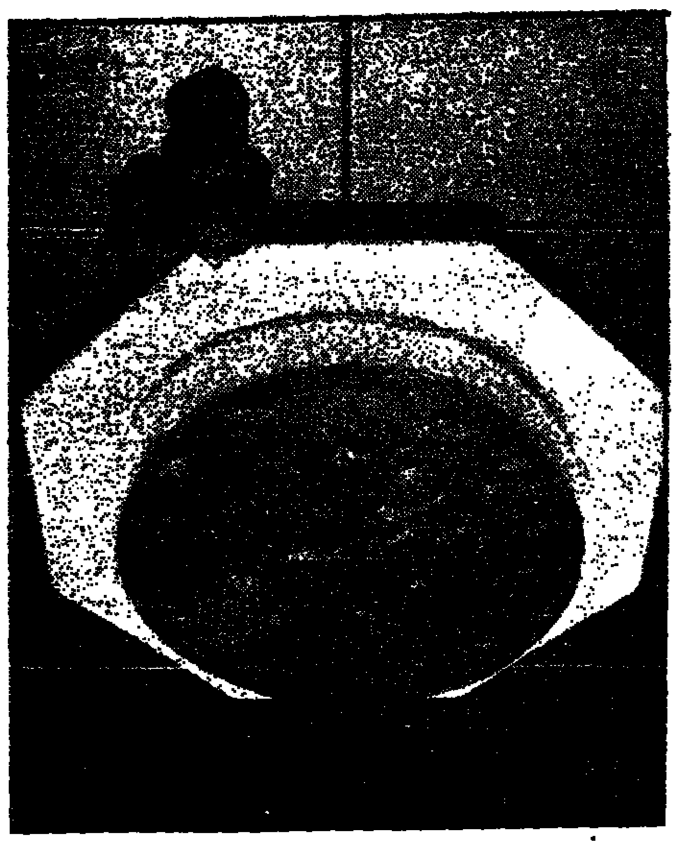

התותים של היום הם כבר לא התותים של החודש שעבר, עוד מעט נאלץ להפרד מניחוחם, מגונם הנפלא מטעמם שאין שני לו. אז איך ניפרדים מן התותים לפני שהם נעלמים כליל מן השוק? בעזרת עוגה מצופה בתותים וג׳לי כמובן. הכי חצי קילוגרם תותים נקיים וחצויים לשניים, 2 שקיות סוכר וניל וקופסת אינסטנט ג׳לי בטעם תות.

לפני זה את כמובן אופה ומצננת עוגת גבינה, אחת מעוגות הג־בינה האהובות עליך. רצוי עוגה שמקציפים עם גבינה לבנה 9% וש־מנת חמוצה כדי לקבל מירקם דמוי קרם גבינה.

כאשר העוגה קרה לגמרי, את בוזקת סוכר וניל על תות השדה שהכנת ומטפטפת מיץ לימון. משהה לחצי שעה ומעבירה למסננת כדי לנקז את הנוזלים. עכשיו — את מניחה לזה ליד זה את חצאי התותים בצפיפות על העוגה. מכינה ג׳לי לפי ההוראות שעל השקית אבל רק עם כוס ורבע מים (כדי שיצא סמיך) ובעזרת כף, בזריזות, מכסה את מעטה התותים בג׳לי הנוזלי.

את היצירה הטעימה מכניסים למקרר ומקררים אותה היטב היטב לפני ההגשה.

קוראות שואלות / מה זה מלבין כביסה?

[illegible]

מה נצפה מה צפוי

ברדיו ✱ בטלוויזיה

בעריכת שולה מוסטיק

ברדיו

✱ „קבלת־שבת" — פרשת „אמור" — בעריכת משה חן (א׳) שישי, 19.00

— אורח לשבת: צבין אילין ידבר על „יום העצמאות מן התורה", פרשן השבוע: הרב דוד צבי הופמן.

✱ „מדינה מדברת" (ב׳) שישי, 22.10 — הרים כולנים בפסנוג שהתקיים באילנות „צפייה" של בני עקיבא.

✱ „מהמבטא ישראלי" — שיחה בפי איתמר ברנהלד (א׳) ראשון, 19.05.

✱ „עם ישראל" — טייה ויכוחים יהודים בעולם (ב׳) ראשון, 19.35.

✱ „שהים לבין יהודי" — פרקי יהדות בשידור חי — בעריכת שבתאי בינר (ב׳) ראשון, 20.05.

✱ „תפוח תפוח" (א׳) ראשון, 22.05 — הפעם: התפרצות יהודית בבבל־״ אצל היהודים.

✱ „האינציקלופדיה המוזיקלית" — „הכלאי הטעמים" (א׳) שני, 17.30 — הפעם: „הכוראלית האגאדית" ב־זמנה — דייר דינה צרה.

✱ „השיטה שקדמה הגולה" (גל״צ) שני, 18.05 — כיפורו של הכהן ה־יפי הסוד של ההגנה. בשנת 1941 ארגן הצבא הבריטי באירי עם ההגנה את הקורס שמטרתו היתה להקים בית יפי יהודי שיצא להילחם באירופה. הבריטים שינו את ה־תכנית, ושישה כאנשי הקורס יצאו ל־פעולות ביוון. הם הפסו לכוחות היהודי ה־מיוחד שנצלמו כאשר נשלחו לפעילות בסוריה. בתכנית מתארים קורותיהם של שלושה מתוך השישה ביוון.

✱ „עיונים בפרשת השבוע" — פר־שת „בהר" — מפי הרב יונה בנבר (א׳) שני, 19.05.

✱ „אני הייתי שם" (א׳) שני, 22.05 — הפעם: צב אכזיב כבלא כצד שיהיה.

✱ „השכבה ודעת לכל" — „קהילת ישראל" (א׳) שלישי, 11.30 — הפעם: „סוריה".

✱ שידורי משחקי חצי גמר גביע המדינה בכדורגל (ב׳) שלישי, 17.10.

✱ „שיעור בתלמוד" — כסכת „ברכות" — מפי שבתאי הכהן (א׳) שלישי, 19.05.

✱ „גד פעם אהה" (ב׳) שלישי, 22.05 — והפעם: „הדי" — מבחר מיוחד בבלאת 10 שנים למותו. חלק ראשון.

✱ „מועדון שעון הזהב" — מעולמו של האדם המבוגר (א׳) רביעי, 16.05.

✱ סיכום ההלכה היומי — מפי הרב חיים פרדס (א׳) רביעי, 19.05.

✱ „מבט לפולקלור" — „יום בטבריה" (ב׳) רביעי, 22.05 — והפעם: על טבריה בשבוע הילולת מאיר בעל הנס.

✱ „קתדרא" — במת רדיו (א׳) חמישי, 15.30 — הפעם: פרופ׳ משה דוד הר — „מקומה של ההלכה בספרות היהודית בימי בית שני".

✱ „צומת המזרח־התיכון" — ב־עריכת אפרים אבא (א׳) חמישי, 16.05.

✱ „שעור בתנ״ך" — מגיש הרב עדין שטיינזלץ (א׳) חמישי, 19.05.

✱ „ציבורים ושקדים" — מבחר שירים בידיש (ב׳) חמישי, 22.05 — הפעם: שירי איציק מנגר בבלאת 85 שנה להולדתו.

פרקי היום בתנ״ך

ראשון א׳, 18.50

יום א׳: ירמיהו, פרק ב׳ (פסוקים א׳—ח׳) — קריאה מפי יוסף רוזן ושיחה מאת עמוס חכם על „ותופשי התורה לא ידעוני".

יום ב׳: ירמיהו, פרק ב׳ (פסוקים ט׳—י״ט) — קריאה מפי יוסף רוזן ושיחה מאת רבקה גנה על הנושא „עליו ישאגו כפירים" — הארה בדברי הנביאים.

יום ג׳: ירמיהו, פרק ב׳ פסוקים (כ׳—כ״ח) — קריאה מפי יוסף רוזן ושיחה מאת מנחם בן ישר על „מוצאת הארץ והיהודי".

יום ד׳: ירמיהו, פרק ב׳ (פסוקים כ״ט—ל״א) — קריאה מפי יוסף רוזן ושיחה מאת עמוס חכם על „תורת המוסר של ירמיהו".

יום ה׳: ירמיהו, פרק ג׳ (פסוקים א׳—י׳) — קריאה מפי יוסף רוזן ושיחה מאת מנחם בן ישר על „זנות ובגידה".

דרקור צ׳...

✱ **גל״צ מקבלת פרות**

על גל״צ להפסיק מיד את „מאמרי המערכת" בתכנותיה — היתה ההסכמה הכללית בישיבת הוועד המנהל של רשות השידור השבוע.

כמה וכמה דברים מרגיזים את „קול ישראל" התחנה „המתחרה" של גל״צ, ביניהם השידור המיוחד של גל״צ מאילת בימי חול המועד פסח. בעוד „קול ישראל" נערך כבר תקופה ארוכה לפרוייקט של הקמת ערוץ רדיו מיוחד לאילת, או התכנית „פוקחים עין" בגל״צ, שהפכה, לטענת „קול ישראל", לכעין יומן בוקר. אך הנושא שהעלה במיוחד את קצפם הוא „מאמרי המערכת" בתכנית „בוקר טוב ישראל", אשר מגיש התכנית פותח אותה בדעתו על נושא מסויים העומד על סדר היום. הבעת דעה אישית היא מחוץ לכל נורמה מקובלת ברשות ממלכתית, על אחת כמה וכמה בתחנה צבאית — קובלים המתנגדים בתוקף לכך.

באותה ישיבה הסכימו גם להקים ועדה מיוחדת להשתתפות נציגות מגל״צ ומרשות השידור, אשר תתאים את תדריך החדשות והאקטואליה המקובל ברשות השידור גם לתחנת גל״צ.

✱ ● ✱

✱ **„הגדולים" של „סולם הזמירות הגדול"**

„עוד יישמע" לחנו ועיבודו של משה לאופר, בביצוע מרדכי בן דוד — זכה במקום הראשון ב„סולם הזמירות הגדול" שהתקיים בי״ב בניסן תשמ״ו, 21.4.86.

במקום השני זכה השיר „לב טהור" הלחין שמעון קוגל, עיבד משה יאס, שרים שמעון ובנימין דניאל קוגל.

במקום השלישי: „כי ניחם ה׳ ציון", לחן: חיים בנט, עיבוד: מונה רוזנבלום, שרים להקת „רננו חסידים".

בצד „שלושת הגדולים" נבחרו גם זמר השנה — מרדכי בן דוד, וסגניו: אברהם פריד ושמעון קוגל;

מלחין השנה — משה לאופר, וסגניו: חיים בנט והיה רוזנפלד;

מעבד השנה — ד״ר מרדכי סובול, ולצדו הסגנים: מונה רוזנבלום ואליהו שלום רוקוף;

להקת השנה — „פרחי נגינה", ולסגניה נבחרו להקת „רננו חסידים" ו„צליל וזמר";

תגלית השנה — הוא אורי רוטרמן, וסגניו הם הרב דוד רפאל בן עמי וארמונד סוסנה.

במסגרת „שיר מהיר", מבצע מיוחד שהנהיג עורך התכנית שבתאי ביבי במעמד השנתי, זו השנה השניה, נכנסו לשידור שלושה לחנים חדשים שנמצאו במגרותיהם של מלחינים „ירוקים", לעת עתה. צוות מוזיקאים שישב באולפן רשם אותם מיד לתווים, עיבד את השירים בו במקום והקליט אותם. השיר שנבחר מן השלושה והושר ע״י יוסף קרוני בסוף התכנית היה של מלי ויין מירושלים.

הזוכה תקבל במתנה קלטת עם שירה המעובד.

לילדים ולנוער בטלוויזיה הכללית והלימודית

✱ יום שישי

15.00 התפוצה האידית — קורותיה של התפוצה האידית במזרח אירופה, החל בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה ועד השואה. פרק ג׳.

✱ יום ראשון

14.00 מה זאת אומרת — בגי״צ — הסרט עוסק בבג״צ — מהות ה־מוסד, ההליכים הנהוגים בו וערכו לאורח הדמוקרטיה.

14.45 ידידי קוראים לי מוני — סיפורו של ילד קבדי צייור אשר מצליח בכוח רוח להתגבר על מומו ול־חיות חיים כלאים ומאושרים.

16.30 שדרן קטן יתום — פרק 5 — שמחת כהורה ב„צבר" בכפר. הכל בערכים לקראת החגייה הגברת מקציים וני־שואי הצוהרת בסי לדונלד העגלת.

17.30 „בית קטן" — שם הפרק: „הבט אהודה ליום אתמול" — חלק ב׳.

✱ יום שני

14.20 אקליפה של ארצות הברית — חלוקת ארה״ב לאזורי אקלים, השפעת האקלים על האדם מבחינת חקלאות, לבוש, בבניה ואורח חיים.

14.30 המדרין אחרי השמש — סרט על בעיות אנרגיה סולרית. נסיונות לנצל את אנרגית השמש הרבה ב־ישראל.

15.00 בוקר טוב לטל — סרט שמתאר ילד אוטיסט, סראה בעיות יום יום שאופייניות לו ולמשפחתו, את חו־סר התקשורת אתו, ואת „דאגת המשפחה לעתידו.

16.00 כוכבם של בני באבקרוויץ — פרק ד׳ — מתברר שאין זה סר הנרי שנרצח אלא גופתו של הלדן האסיר הנמלט שנרצח בטעות ב־מקום סר הנרי. שרלוק הולמס מגלה את קלפיו.

16.30 שניים אהזין — ורמיטור ב׳ — אביזה גדפה „החלה ובגבול. בעזרת סיפר שהתעקש לאילפן מנסים בר

✱ יום שלישי

14.00 — השועל — אריק אשבי הוא חוקר בריטי המצלם שועלים במשך ארבעים שנה. בסרט זה הוא מגיע לשיא הקריירה שלו בצלום סרט מרתק במשך ארבע שנים.

15.30 קשת וענן — ומה אומר רש״י — במשדר מתוודע הצופה אל דמותו הסיחודית של רש״י כפרשן התורה, אל דרכו הפרשנית ואל אחדים מ־פירושיו.

16.15 דיק טרפין — פרק 15: השועל (ב׳) — טייסטפיק מצליח להימלט מהכנפר. הוא מציל את טרפין ויחד הם משחררים את ליידי מאנדרפל מנישואיה הכפויים.

18.00 „הנהגת רגליים" — הפרק ה־פרק החמישי: הנערים מוצאים מק־לט בדירתו של הרוזן ריקורדו, בצרפת. בצוד ויל מתיידד עם אלוי־אין — בת הרוזן, הגרי ו׳ואן פול מבקשים לעזוב ולהמשיך בדרכם. בינתיים מנסה הרזכט מרלה להת־נכל לשלושה.

18.32 „שלהוויזיה" — פרק השלישי: „נעצבר בשידור חי אל..." השידור החי — יהרונה הגדול של הטלוויזיה על כלי תקשורת אחרים — הוא יכולתה לשדר אירועים בזמן הת־רחשותם. התכנית מתמקדת בשידורי הספורט המשודרים בשידור ישיר ומרשכים מאות מיליוני צופים ב־רחבי העולם. כמו־כן נראה את שידור ההכתרה של המלכה אליזבט ב־1953.

✱ יום רביעי

14.00 העיר האסורה — „העיר האסורה" היא חלק מהעיר פקין. בעבר היתה עיר בפוארת שבה ארמונית פאר גדישים באוצרות, מקום מו־שבם של קיסרי סין. כשלבני תמו־תת רגילים אין רשות כניסה. היום היא פתוחה לכל.

14.50 מהי עיר? — הסרט מכיל צילומים רבים המשקפים את העיר ואת דרך החיים בה.

16.45 בתבנין — צמיחה כלכלית — כמות

בטלוויזיה

✱ „סובב הכפאי" (א׳, 21.30) — הפרק השלישי והאחרון: הקצין הרי מק־סים מצליח לגלות את פרטי עברו של אססטנג הנרצין פרופ׳ טיילר.

✱ „סוף ציפור" (א׳, 22.25) — ה־תכנית עיסקת הפעם באדיפוס. סופר־קלס חיבר לפני כ־2500 שנה את המחזה „אדיפוס המלך". מאז מזוגי שבו של אדיפוס בקשר להסביך שהגה פרויד. ב־תכנית יילנו המרצים המפורסמים, ההב־רותים הפסיכולוגיים של המיתוס „אדי־פוס".

המשתתפים: ד״ר הבדה גילולה, פרופ׳ שלמה ג׳ שהם, ד״ר יורם בילו והבמאי נסים אלוני.

✱ „בקדרת הון" (ב׳, 20.50) — לקראת ל״ג בעומר נראה כערכות מגורים ד־מסתור במערבת הון ליד מושב אבביה, כערכה אחת מתוך רבות ששימשו את המחבבים ואת המורדים בתקופות שונות, גם בתקופת מרד בר־כוכבא.

✱ „בקפתה במבהון" — סדרה מש־עשעת העשה בת 13 פרקים (ג׳, 20.02) — בלש בדימוס במשטרת ניו־יורק ואשתו נהפכים להורים אומנים לחמישה ילדים. פיל פיש, הבלש שאולץ לפרוש, נכנע ללחציה של אשתו, והבית הכפרי שקיבלו מעיריית ניו־יורק נהיה לביתם של חבורת ילדים בעייתיים, ילדים שונים ומשונים, שאותם הוא צריך להמתיד. ויב לפיש עוד סבל לעמוד בו: לביתם הוצמד פסיכולוג, טיפוס שכוונותיו טובות אך בדעותיו הוא פקפק.

✱ „גדריה" (ג׳, 22.30) — לקראת פתיחת „פסטיבל ישראל — ירושלים 86" תסקור התכנית כמה מן הגרשאים הבולטים בפסטיבל.

✱ „האחיות המכוערות" — דרמה קומית (ג׳, 23.00) — שתי שחקניות מבוגרות, שחקניות מן השורה השנייה שמופיעות מפעם לפעם בהצגות שוליים, מחדשות את פגישותיהן בהופעות הכד־דמנות שלהן. באמצעות ההופעות האלה נחשפה בדידותן.

✱ „שניים אוהוין" (ד׳, 20.30) — על כבוד האדם, כפי שהוא מוסבר ב־תפיסת המחשבה היהודית, וכיצד הוא משתקף בראי העיתונות.

✱ „רזהבות ועמיםי" — פרס קולנוע (ד׳, 22.05) — סרטו של הבמאי מר־טין סקורסזה מבוסס במידה רבה על זכ־רונות נעוריו. סקורסזה, גדל ברובע הניו־יורקי המכונה „איטליה הקטנה", ובו מת־רחשת עלילת הסרט. סיפורים של צעי־רים בשנות השישים המוקדמות שלהם, כולם קשורים עם הפשע המאורגן השולט ברובע. כל אחד מהם ושאיפותיו — מג־שים אותה בדרכו.

✱ „חיים שכאלה" — עם יפה ירקוני — חלק ב׳ (ה׳, 21.30) — בחלק הזה מובא סיפורה של הזמרת מן הימים של־אחר מלחמת השחרור, כאשר שירי ה־מנגו שלא היו מקובלים על דור יוצאי הפלמ״ח נהפכו לשירים אהובים, מוכרים ומוזמרים. מכאן נמשכת הדרך אל שירי הילדים, שירי הפסטיבלים והופעותיה של יפה ירקוני ברחבי העולם: בימות הרדיו סיטי בניו־יורק, „האולימפיה" בפריס, ב־פולין ביפן ובדרום אמריקה. והופעותיה של יפה ירקוני לפני חיילי צה״ל במלחמות השונות הן חלק בלתי נפרד מחייה. הח־לים ומפקדים שפגשו אותה בקווי החזית מביאים שירים וסיפורים על כך. היום, יפה ירקוני — אם וסבתא — ממשיכה להופיע לפני ישראלים והתיירים ולפני קהל זר בעולם.

✱ „אלה והאהרים" (ה׳, 23.15) — הפרק השלישי: „בני הארבעים". ה־דור הצעיר הבלית, התבסס התצירף. ה־אמנים מאשו בעצמה הם מחפשים שינוי. הכוכבה קרל קרמר מתקשה להיות עם הצל של עברו.

[redacted]

מורכי הייצור המובלה הציודת לרצות המשק מאפשרת לבו לייצר כמויות בינבלות של מוצרים. אם נפנה חלק מן המקורות לייצור מו־צרי הסעפה, נוכל לייצר יותר ב־שנים הבאות ולהעלות את רמת החיים. זהו תהליך הצבירה ההופ־שר צליה של רמת החיים בצה״ה.

✱ יום חמישי

14.00 התנין — עיבוד של סיפור מאת הסופר הרוסי פיודור דוסטוייבסקי. איבן נטרף ע״י תנין, אך למרבה ההפתעה הוא משלים עם תנאי חייו בבטן החיה, מסתגל אליהם ואפילו מסרב להיחלץ. דוסטוייבסקי מצילם לא השלים את הסיפור, והסיום ב־סרט הרשים ע״י עורכיו על פי ההי־גיון הטבעי של הסיפור.

15.45 קוסמים — פרק ח׳: מסעות בזמן ובחלל — המושג „שנת אור" מוס־בר, וכל המבגלית להסיות הקייימות במסע בין כוכבים. הכל הובן כתי־באה מ„תורת היחסות" שגילה איינשטיין.

פינת הבול

מאת חיים לנגלבן

לכבוד הקונגרס ה־73 של הפדרציה ה־בינלאומית של סטומאטולוגים, הנפיק בית הדואר של הפדרציה היוגוסלבית, בול דואר מיוחד בערך של 70 דינאר. הקונגרס ה־73 של הפדרציה הבינלאומית לסטומאטולוגים (הפדרציה הבינלאומית לרפואת־שיניים) התקיימה בבלגרד מה־1 עד ה־28 בספטמבר 1985, בהשתתפות של אגודת הסטומאטולוגים היוגוסלבית. יותר מ־80 מדינות בעולם הינן חברות בפדרציה, ארגון זה נוסד לפני כ־80 שנה, ולהתפתחותו היתה השפעה ישירה על מקצוע ועל מדע הסטומאטולוגיה ב־

הקונגרס הבינלאומי לרפואת־שיניים

עולם. קונגרסים בתחום זה נערכים מדי שנה, ויש להם בסורת ארוכה. כנס זה התקיים הפעם הראשונה ביוגוסלביה, ב־התבסס על הנסיון שהושג על ידי מכינר־סים מסוג זה בעבר, ולאור הנושאים ש־נבחרו לדיון בכנס, נרשמו תוצאות חשו־בות ביותר מן הקונגרס. הקונגרס היווה מקום שבו הוחלפו נסיונות וידע לגבי ה־שיטות בתחום זה של הרפואה. הוצאו לאור מאמרים רבים, המתייחסים להיש־גים האחרונים בכל ענף רפואת השיניים. במסגרת הקונגרס נערכה גם תערוכה דנ־טלית, שבה הציגו יותר מ־70 חברות יר־גוסלאביות וזרות בינהן גם ארצנו. את החידושים האחרונים בשדה והציוד ו־הטכניקה הרפואים בסטומאטולוגיה. ה־שיבותו של הקונגרס היא גם בהחזרת אספקטיות חדשות לבניפה ולדיון של מחלות תכנים ההפה, שהינן המחלות ה־נפוצות ביותר בקרב האוכלוסיה הבלל־עולמית.

כאמור, הנפיקו שירותי הדואר של יוגו־סלביה בול זכרון, שעוצב בידי דימיטרי קדוב, צייר אקדמי מבלגרד. הבולים ב־ערוכים של 70 דינר, הודפסו בדפוסת בלגרד, בשיטת אופסט רב־צבעי, בגליו־נות דואר, המכילים 35 בולים כל אחד. כל בול: 37 × 24 מ״מ.

ביום הופעת הבול, הוצאה למכירה מ־עטפת „היום הראשון" כוחתמת בחותמת דואר מיוחדת וכן גלויית „מאכסימום־קארד" צבעונית. החותמת המיוחדת נוש־את את סמל הפדרציה הבינלאומית לר־פואת שיניים, כולל תאריך פתיחת הכנס ה־21 בספטמבר 1985. על הבול עצמו ה־קדשה בשלוש שורות לכנס הנ״ל.

סוכנות חדשה להפצת בולי ישראל

הסוכן הקודם לבולי ישראל באמריקה הלטינית פרש, ומנהל השירות הבולאי מר יונה בייליו, נערך לבחירת סוכן חדש. בחירת סוכן חדש היא מלאכה מור־כבת ועדינה. הוזרסה פניות רבות עם גורמים שונים־אנשים פרטיים. נציגי מו־סדות יהודיים, גופים רשמיים, ולונט־רים, כדי להגיע לאיסוף כרוב הפרטים שבי ישראל ניתן לבסס ההחלטה סובה ו־שקולה. ההחלטה נפלה על מר ברנרדו קורנגיין, יליד 1941, תושב באונוס־איירס, ארגנטינה, המצטא בעבר זה מגעוריו וב־עזרתו מקווה השירות הבולאי הישרא־לי לחידוש תנופת השיווק באמריקה הל־טינית.

לשאלת קוראים רבים, הרינו לפרסם את הכמות המדוייקת של צמדיי הפוכים (טט־בש) של הבול ללא ערך, בסדרה במכרו כ־59,000 גליונות שלמים. כן נו־דע לנו כי קונטרסים של אותו בול ללא ערך נמכרו בכמות של 47,000 צותקים.

פתיחת סניפי דואר

ביום שני י׳ באייר התשמ״ו — 19 במאי 1986, יפתח בבית התרבות הציודני, כבר כו, בקרית גת, סניף דואר מיוחד לרגל מלאת 30 שנה לקרית גת. סניף הדואר יהיה פתוח משעה 10.00 בבקר עד ש־עה 14.00 אחה״צ. הכתובת להשגת החר־תמות: מנהל הדואר קרית גת, 82100.

הועידה הארצית ה־ט״ו של ההסתדרות העובדים הלאומית

ביום שלישי, י״א באייר ה׳ תשמ״ו 20 במאי 1986, יפתח בקלנוע „רחל" באשקלון, סניף דואר מיוחד לציון ה־ועידה הארצית ה־ט״ו של ההסתדרות ה־עובדים הלאומית. סניף הדואר המיוחד יהיה פתוח לשירות הקהל משעה 16.00 עד שעה 18.00 בערב.

סניף הדואר המיוחד יעסוק במכירת בולים בקבלה מכתבים רגילים ורשומים ובהחתמת דואר בולאי. המעוניינים בהח־תמה הדואר המיוחדת, יתבקשו את מעט־פותיהם המבויילות כתוק (בול ללא ע־רך) למנהל הדואר אשקלון, 78100, לפני התאריך הנ״ל.

מארגני הוועידה הנפיקו מעטפת זכ־רון מיוחדת, מבוילת בבול זכרון לציון יובלה של ההסתדרות העובדים הלאומית, כוחתמת בחותמת הדואר המיוחדת לציון האירוע.

שעון הקיץ

(סוף מעמוד 8)

סוגגים ואל יהיו כהי... (שולחן ערוך אורח חיים, תרה, ב). הסקר גילה ש־11% מקבלים על עצמם את השבת עוד לפני זמנה, ובצידם 45% מקבלים את השבת בזמנה. מן הסתם 65% אלה מקבלים את השבת בחודשי הקיץ ללא כל איחור, ושלא כמנהגם בחורף. ואל יהיה דבר זה קל בעיניכם.

ההפסדים הדתיים

הסקר גילה במספרים אותם נושאים שהמימסד הדתי הצביע עליהם כסובלים עקב הנהגת שעון הקיץ. למעלה ממחצית הנשאלים הצביע על קשיים באווירת הסעודה החגיגית בליל שבת. במשפחות רבות זוהי הסעודה היהודית, ואולי אף הזמן היחיד, שכל המשפחה כולה מתלכדת סביב השולחן. כשהארוחה מתחילה רק ב־9 בערב (כפי שקרה בכמה שבתות של קיץ תשד"מ, תשמ"ה) נמנעת מילדים רבים ההשתתפות בסעודה זו. ראשיהם של מבוגרים נופלים על השולחן מהכבד עייפות. ומי כבר מדבר על זמירות שבת ואמירת דברי תורה ליד השולחן?

אם בנושאים אחרים קיים קיזוז, וכף המאזניים חתה בצד זה מעלה את שכנגדה מהצד השני, הרי שבנושא סעודת ליל שבת אין קיזוז. אין לדבר זה כל פיצוי בשום שעה אחרת של היממה ושל השבת. גם שיעורי התורה של בעלי בתים, המתקיימים בדרך כלל בימי החול בין מנחה למעריב או אחרי מעריב, נמצאים מפסידים. בשעה כה מאוחרת ביום (8 או 9) 18% פחות מקדישים כזמנם ללימוד תורה בצוותא. אולי כל אחד בנפרד מוצא לעצמו זמן להשלים את החסר, אך הלימוד בציבור ובחברותא נפגשים ללא תקנה.

החשש מפני ריבוי חילולי השבת ביום השבת אחר הצהריים ולפנות ערב הוא מהמדריכים הראשיים את שוללי שעון הקיץ. היה ברור לכל שהאוטובוסים ייצאו מתחנותיהם לפני צאתה של השבת. בתי הקולנוע לא יפתחו במוצאי שבת עד השעה 9 בערב, ויפסידו בכך את באי ההצגה הראשונה. המבקרים במקומות הבידור לא יסמכו על הנס, ויקדימו לרכוש את כרטיסיהם הרבה הרבה לפני שהשמש תשקע ושלושה כוכבים ייראו בשמים. להפתעתנו הרבה רק 23% טענו בסקר שחילולי השבת בשכונתם הרבו בתקופת שעון הקיץ. רוב הנשאלים השיבו שבנושא חילול השבת לא נשתנה בשכונתם דבר.

האם זה משום שהציבור הדתי הסתגר בשכונותיו וביישוביו, והרחיק מכל עצמו את חילולי השבת בכלל, הן בחודשי הקיץ? ואולי גם בנושא זה קיים קיזוז: מי שמחלל שבת יותר אחה"צ, מחלל אותה פחות בסופו של יום שישי ובליל שבת? ושמא עוד שעה של חילול שבת למי שבין כה וכה מחלל שבת אינה נחשבת בעיניו להתרבות חילולי השבת? ואם אמנם כך, הרי יחס זה עצמו אומר דרשני.

„שיהא הוא מעורר השחר"

אדם דתי, בין אם הוא הדיוט מן השורה ובין אם הוא פוסק הלכה הנדרש להכריע בדבר, חייב מעתה לשקול האם הוא מעדיף את 32% שהרוויחו קריאת שמע בזמנה על 23% המרבים בחילול שבת, או להיפך. האם הוא מוכן לוותר על האווירה של סעודת שבת תמורת הבטחון שאצלו השבת תיכנס בזמנה ובר־מוצאה? כל אלה אינם שיקולים של מה בכך. ההלכה מלאה בהתנגשויות בין שתי מצוות שאינן יכולות להיעשות בעת ובעונה אחת. אולי יכריע במקרה זה הכלל „עשה (מצוות קריאת שמע) דוחה לא־תעשה (חילול שבת)"?

אינני בטוח שדיון בכובד ראש וללא כל דעות קדומות ונגיעות אישיות יביא דווקא להכרעה שהמימסד הדתי חפץ כיום ביקרה. בהחלט ייתכן שיקום פוסק שיאמר שקיום ההלכה הראשונה בשולחן ערוך („יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר") מכריע את הכף לטובת הזזת מחוגי השעון, אם לא בשעה הרי בשעתיים...

העמדת קווי החזית בתחום שבין דתיים לחילוניים נובעת לדעתי מטעות בשיקול הדעת. היא אינה כדאית לשוללי שעון הקיץ גם מטעמים טקטיים. מי שיבוא בשם משפחות ברוכות ילדים (קשיים בהשכבתם), עובדי משמרות לילה (שוהים בפחות זמן בחיק משפחותיהם כשהן ערות ותוססות), יש לו לדעתי בסיס הרבה יותר איתן לשלילת השינוי בזמנים. על כל פנים, טענות מסוג זה מעוררות הרבה פחות את האריות (אנטי־דתיים) מרבצם.

כל עוד עמי העולם

(סוף מעמוד 3)

יש למנוע בכל מחיר הפרה של הסכם זה.

ש. אבל אם שופטים בישראל מתעלמים מהעיקרון הזה שצריך לקיים חיים משותפים בין דתיים לחילוניים, האין לעגן עיקרון זה בחוק מיוחד?

ת. על כך צריכים מומחי משפט לדון, אם יש אפשרות לצורך בחוק מיוחד. בינתיים אסור להפר את ההסכם. אני רואה בזה גלוי נטיה שמאלה, הגוברת והולכת בשורות מפלגת העבודה, לא לאפשר השפעה של הדת היהודית על חיי החברה בישראל. זה מתבטא במיגור המוניציפאלי ולא הממשלתי.

ש. והרי גם נציגי הליכוד נותנים יד לכך?

ת. לא. נציגי הליכוד בפתח תקווה מתנגדים בתוקף למעשיו של ראש העירייה שם. גם בחיפה הם נגד צעדי ראש העירייה.

ש. והרי נציגי הליכוד בוועד המנהל של רשות השידור נתנו יד להעברת שידורי טמורס בשבת מלונדון?

ת. אני מודע לכך.

● מה מתהווה במחנה הליכוד?

ש. ברשותך אעבור לבעיה במחנה הליכוד פנימה. מה המצב בימים אלה? האם עוד קיים האיום הליבראלי לפרק את הליכוד?

ת. אנו מטפלים בימים אלה ביישור ההדורים ובהשגת הסכמה לכינוסה מחדש של ועידת „חרות". עם הליבראלים יש שיחות על הדרך בה יבוצע האיחוד. זה רצונן של שתי התנועות. הוויכוח הוא רק על הדרך לאיחוד.

ש. בינתיים, האין המצב של מתיחות ב„ליכוד" מסכן ביצועה של הרוטאציה?

ת. כל דבר יכול להפריע, אבל ברגע זה אינני רואה סיבה שתמנע את ביצועה של הרוטאציה. אני מקווה שהשיחות עם הליבראלים יסתיימו במהרה.

ש. מה דעתך על „המרכז הליבראלי" המכריז על עשייה של חמשה עשר מנדאטים לכנסת?

ת. זו שטות. אין מחסור במפלגות בישראל. ודאי אין מקום למפלגה חדשה בציבורנו, זה לא יוסיף בריאות לחיים הציבוריים.

● מה תביא הרוטאציה בכנפיה?

ש. היום בעוד חמישה חדשים, הוא מועד הרוטאציה. מה השינויים שיש לצפות להם במדיניות לגבי נושאים שונים?

ת. יש לזכור שאנו חייבים לפעול לפי קווי היסוד של ממשלת האחדות הלאומית. הרוטאציה אינה צריכה להביא לשינוי במדיניות הממשלה בשום תחום. המדיניות תימשך, פרט אולי להבדל בהדגשים בתחומים שונים.

ש. גם בנושא ההתיישבות ביהודה ושומרון?

ת. מטבע הדברים שאקדיש יותר תשומת לב להתיישבות יהודית בכל חלקי ארץ ישראל. הזכות לעשות זאת נובעת גם מההסכם הקואליציוני הקיים.

ש. שמא תפתיע ביוזמת שלום?

ת. אין לומר מראש במה אפתיע. ודאי אעשה הכל להגיע לשלום עם הערבים, יותר נכון להביא להשלמה מצד הערבים עם קיומה של מדינת ישראל. ריבוי יוזמות לא תמיד מרבה שלום, לפעמים יש יחס הפוך בין השניים.

● האם רה"מ מדווח לממלא מקומו

ש. האם אתה מקבל דיווח מלא מהצעדים או המגעים, הנעשים במדינה שנעשים מאחורי הקלעים מצד רה"מ, או אישים אחרים הפועלים בשמו?

ת. אני חייב להיות מדווח (מודיע בקיבוץ). אני מקווה שאני מדווח. בניגוד לדעה הרווחת בציבור ובכלי התקשורת אין חומר רב שיש לדווח עליו.

ש. האם צפויים שינויים בחלוקת התפקידים בממשלה עם ביצוע הרוטאציה?

ת. מוקדם לדבר על כך.

ש. רה"מ הבטיח כבר להייצבן תיק במשרד החוץ?

ת. הוא אינו יכול להבטיח בלי הסכמתי.

● כיצד לפעול לעלייה גדולה?

ש. אנו עדים כיום להעדר העלייה לארץ, דבר הגורם נזק לעם ולמדינה. האם היתה כבר קולטי של ראשי הקהילות במקום להבצת נושא זה במרכז חיינו?

ת. עלייה אינה נושא שניתן לעשותו בצעדים אירגוניים או טכניים בלבד. ישנה משימה המוטלת כיום על העם היהודי, שתביא גם לעלייה, והיא: ה ח י נ ו ך היהודי. בנפשנו הוא שבכל תפוצות ישראל תהיה רשת בתי ספר יהודיים, „לאומיים" מסורתיים. אם זה יהיה תהיה גם עלייה. זה גם יקטין את ממדי הטמיעה וההתבוללות. הנה הייתי בימים אלה בקהילה יהודית קטנה, קוסטה־ריקה. באלף נפשות יהודיות בסך הכל. כל ילדי קהילה זו לומדים בבית ספר יהודי. התוצאה שלכל משפחה שם יש בן או בת בארץ ישראל.

ארגנו שם ערב של שירה וריקודים ישראליים. שאלתי את עצמי, כיצד היו פני הדברים בעם היהודי בעולם, אילו החינוך היהודי בכל ארץ היה בממדים כאלה, אילו החינוך היהודי היה כה רחב ומקיף לילדי ישראל בארה"ב, באנגליה, בצרפת ובשאר המדינות? זה נושא שאפשר וחייבים להפוך אותו למציאות. לכך יש לרכז כיום מיטב תשומת הלב והמאמצים. יהודים רבים בעולם מוכנים לסייע בזה. חינוך יהודי נוגע כיום לעצם קיומנו.

כואב הלב לראות כיצד בקהילות יהודיות שונות מספר היהודים מתמעט והולך. בהעדר חינוך יהודי אובדים יהודים רבים בהתבוללות, כאלף שגריר ישראל להיות שם בעל קורא בתורה בהעדר אחר שירשה זאת. הוא גם אירגן חוג לתנ"ך בו משתתפים גם לא יהודים.

● היש והאין במדינתנו

ש. ולסיום, אדוני סגן רה"מ ושר החוץ, השבוע חגגנו את יום עצמאותנו השלושים ושמונה. כיצד אתה, כאחד המנהיגים לפני ואחרי קום המדינה לקראת תפקידך בעתיד הקרוב משכב את היש ואת האין כיום במדינת ישראל?

ת. יש לנו כל הסיבות בעולם להיות גאים על אשר הושג עד היום. הושג הרבה לעומת מה שהיה גם בשנות חיינו. אולם עוד הרבה ניתן וצריך להשיג ולתקן. דרושים לנו: יותר יהודים, יותר יהדות, יותר אחדות ויותר בטחון.

יש לעשות מאמץ עליון לשיפור וחיזוק כלכלתנו, שלא נצטרך לחסדי זרים. אפשר גם לומר שמצבנו המדיני כיום, לעומת העבר, הוא מצויין, בעיקר במדינה הגדולה ביותר בעולם, ארצות הברית. אולם אין לתלות בזה כל עתידנו. עלינו לחתור לעצמאות כלכלית, להכפיל את האוכלוסייה היהודית בארץ עד סוף המאה, לדאוג לקיומו של העם היהודי.

כאמור, השגנו הרבה אבל אסור להתעייף, ואסור לנוח על זרי דפנה.

תודה וחג עצמאות שמח.

הם לא למדו מאומה

(סוף מעמוד 5)

מ) : „העניין היטב עם עוד משכילים, אם כנים דבריי — אני טוב ; האם לא — הודיעני ואודה על האמת".

4) ויקרא כ"ג, יז.
5) ראה מאמרו המצוין של מר מרדכי רסל : „אל תדברו סרה בישראל" — „הצופה", יום ו', י"ט באדר א' תשמ"ו.
6) מדרש תנחומא פרשת מטות ג'.
7) נולד בתרי"ד, נפטר בכ"ד במרחשוון תרע"ג.
8) מהדורה שניה, ירושלים תשמ"ג, עמ' 38 — ש. הרב טייכטל הי"ד, רבה של קהילת פישטיאן שבהונגריה, היה תלמיד חכם גדול. ספריו, שנכתב בשנות השואה ונדפס בבודפשט בשנת תש"ג, הוא מתעשר בתוקף כותרתו הר־שלילי של התורה החרדית לבנין ארץ־ישראל, ורואה בפורענות השואה עונש מן השמים על חטא החמור של „וימאסו בארץ חמדה" (תהלים ק"ו, כד).
9) נולד בשנת תרי"ח, הוכתר כאדמו"ר הרביעי לבית בלז אחר פטירת אביו רבי יששכר דב זצ"ל בשנת תרפ"ו. נפטר בכ"א באב תשי"ז בירושלים.
10) ביניהם מר יעקב ירדן, נכדו של ר' בעריש, שהיה אז נער צעיר.
11) בתרגומו של נחום סוקולוב — תרס"ג. השם „תל אביב" שאול מספר יחזקאל ג', א.
12) ראה: הרב מנחם מ' כשר — „התקופה הגדולה", ירושלים תשכ"ט, עמ' שצט — מצוטט מתוך „דבר חן", ספר זכרון לר' דב בעריש אורנשטר.
12) דברים י"א, יב.
14) על הסברת ההשגחה המיוחדת על ארץ־ישראל ראה: בפירוש הרמב"ן ויקרא י"ח, כה.
15) שמות ל"ד, י.
16) ראה: הרב מ"מ כשר — „התקופה הגדולה", ירושלים תשכ"ט, מעמ' שע"ד ואילך.
17) התפילה מודפסת בסידור „רינת ישראל" בתפילת שחרית לשבת לפני ברכת החודש.
18) תהלים כ', ו.
19) קוהלת ח', א.
20) בקובץ החשוב „הלכות יום העצמאות ויום ירושלים — בירורי הלכה" שבעריכת פרופ' נחום רקובר (ירושלים תשל"ג), מוקדש השער השני משבעת השערים לאמירת הלל (עמ' קכ"ה — רל"ו).

דו"ח המבקר

(סוף מעמוד 3)

מחדשת מספקת לשעון ההפסדים המתקתק בקצב מהיר. הממשלה לא דרשה מהם, בכל המקרים, לשלם את המחיר במועד. זהו מצב שיש לשנותו מהיסוד.

● המעורבות הכלכלית

תקציב הביטחון מהווה נתח מרכזי בהוצאה הלאומית. במערכת הביטחון פועלים מפעלי ענק, הן כגופי תעשייה והן כגופי מחקר. הם מעסיקים עשרות אלפי עובדים. מחזורם מגיע למיליארדים. אולם השליטה של משרד הביטחון בהתוויית פעילותם היא רופפה. אין התווייה מספקת מתוך מרחק מתאים וראייה כוללת של הצרכים וההיערכות.

גם המעורבות של המערכת הכלכלית האזרחית, בעיקר של האוצר, על תקציב הביטחון היא מוגבלת מדי. הסכימו בעבר לשנות את המצב, אך הדבר לא נעשה. וכאן מדובר במיליארדים רבים ובתכנון והתחייבויות לשנים רבות.

לו נהגו עפ"י עצת המבקר בעבר בדבר יתר משמעת, היו פני הדברים שונים אולי לגבי משוט „הלביא" ופרוייקטים רבים אחרים. אלא שעד כה היה זה קול קורא במדבר.

● הסוגיות הכבדות...

באשר סבבי הסוגיות הכלכליות הן הכבדות ביותר אין מתעלמות את המבקר בביקורת. אבל המעט העולה

המבקר, יצחק טוניק, באופן בוטה מאוד נושא בסיסי הנוגע לאורח חיינו במדינה ולזכויות היסוד של האזרח. מתברר, כי במשטרת ישראל נוצרות תופעות מדאיגות ביותר. המשטרה מפריזה במעצרים של אזרחים. במקומות רבים מדי שוטרים פועלים באלימות. אין זו בדיוק המשטרה שאנחנו רוצים בה, אלא שבכך לא די. בשורה של פרשיות לא היה מנוס מכך שמעשיה של המשטרה ייחקרו. אלא שהמשטרה חקרה את עצמה במקום שהיא תיחקר ע"י גורמים מוסמכים. ועל כך אומר המבקר, יצחק טוניק, דברים שחייבים להדהד בציבוריותינו: „צעד אחר צעד במהלך הבדיקה הסתבר לי לצערי כי המשטרה לא יכולה לחקור את עצמה. החקירה אינה החקירה הראויה לשמה, וכמובן שהתוצאה היא שתיקים לא מעטים מגיעים במצב חסר ועגום לקראת החלטה לסגור אותם, או להסתפק בתהליכים הקלים ביותר. יש לזהול בגישה לזכויות האדם דווקא אצל אלה שמופקדים על שמירת זכויותיו. לא נוכל להיחשב מדינת חוק אם לא נקפיד להיזהר בפגיעה בזכות האדם". את הדברים האלה חייב כל חיים בר־לבב לשמוע ולשנן היטב. אבל אם הם לא יהדהדו די בציבור, ספק אם הדברים יבואו לידי תיקון במהירות וביסודיות הנדרשים.

*

שני הכרכים עבי הכרס של דו"ח מבקר המדינה השנה התוספת בעל פה גדושים ומלאים בממצאי ביקורת, אולי יותר על המידה. יש מהם חמורים ויש מהם חמורים יותר. אולם מעבר לממצאים אלה, יש חשיבות עליונה לקריאת הכיוון של המבקר, הלוואי שהיא תיקלט.

מגמה לעליות במניות

מאת מרדכי זפט

מגמה מעורבת עם נטיה לעליות היתה גם אתמול במסחר במניות. נקבעו 191 עליות, 92 ירידות ו־109 ני"ע נשארו ללא שינוי בשער. המחזור קפץ ל־12.9 מיליון ש"ח מהם 4.6 מיליון ש"ח במניות הבנקים שבהסדר. הגידול במחזור נבע בחלקו מפעילות ערה במספר מניות.

אתמול בבורסה

מאפייני המסחר אתמול: ביקושים בהיקף בינוני — גדול למרבית הבניות ה„בנדות", ביקושים ועליות תלולות במספר מניות שעד כה לא עלו בצורה חדה (פוליטיקנגר 5.0 עלתה אתמול ב־13.9%, קצנשטיין 5.0 ב־10%, אלקטרה ו־תאת ב־10% ועוד) והמרכז פעולות סלקטיביות בשוק ה„חופשי".

למניות ההסדר היה עודף היצע של כ־2.1 מיליון ש"ח והן ירדו עד 1.2 אחוזים.

בקרנות הנאמנות היתה פעולת קיזוז גדולה כשמחד נבשה הצבירה היו פדיונות כנראה לצורך תשלומי מע"מ ובסיכום היתה צבירה של כמיליון ש"ח.

לאגרות־החוב הצמודות למדד היה עודף ביקוש של כ־4 מיליון ש"ח והן נסחרו בתנודות עד אחוז לשני הכיוונים. לצמודי המט"ח היה עודף היצע של כ־2.5 מיליון ש"ח והן נסחרו בירידות בין חצי אחוז לאחוז.

שערי המניות

המניה	השער	השינוי בנק'	השינוי ב־%
אי.די.בי.	79900	—1000	— 1.2
אגוד	60400 *		
דיסי א'	103700 *		
מזרחי	33210	—100	— 0.3
ספנות 0.1	1070	— 32	— 2.9
פועלים	54900	—294	— 0.5
כללי	141750 *		
בל"ל	34600	—390	— 1.1
מימון 1.0	4700 *		
הבינלאומי	3485 *		
פי.בי.	3790	— 10	— 0.3
אודים	15700	+100	+ 7.5
ל. משי ש'	5107	+390	+ 8.3
פ. משי ש'	1410	+ 60	+ 4.4
משכן ש'	2150 *		
עצמאות	6110	+ 60	+ 1.0
טפי ר"ג ש'	13200	+1200	+10.0
מירב	4401	+ 33	+ 0.8
שלטון	390	+ 25	+ 6.9
ל. תפי ש'	5564	+280	+ 5.3
הסנה ע"ש	560	+ 30	+ 5.7
הפניקס 0.1	1470 *		
סקורסט	2600	+105	+ 4.2
ציון 5.0	4650 *		
דלק ש'	5230	+ 20	+ 0.4
הראל 1.0	2850	—150	— 5.0
שופרסל א'	4800	+ 50	+ 1.1
אזורים	637	+ 32	+ 5.3
אפריקה 1.0	25630 *		
דנקנר 1.0	4450	+160	+ 3.7
נכסים	2840	+ 40	+ 1.4
גב"ים 0.5	2596	+ 1	(+)
הכ' הי' ש'	49900 *		
ישפרו	2525	— 60	— 2.3
ישרס	15750	+750	+ 5.0
רסקו מ"ר	7986	+726	+10.0
אגן	18350 *		
אורדן 0.1	11350	+250	+ 2.3
אי.פי.	835 *		
אלי' 0.25 ש'	3460	+ 40	+ 1.2
אלקטרה 0.5	7183	+653	+10.0
דשנים 0.5	1540 *		
כבלים ש'	12000	—100	— 0.8
קופ' פח 1.0	1090	+ 10	+ 0.9
חיפה כימיק'	848 *		
טבע ש'	53030 *		
כלל אלקט'	2700 *		
לודזיה 0.4	913	— 50	— 5.2
ים־המלח	15090 *		
מפעלי־נייר	ת.נ.		
סטריכיפים	506	+ 21	+ 4.3
נחושתן 0.5	7450 *		
פוליגון	7110 *		
פרוטארום	11081	+528	ק
אי.די.בי פי'	3760	+ 70	+ 1.9
אלרון ש'	2620	+110	+ 4.4
ת. לישי 1.0	6420	+130	+ 2.1
אמפא	12001	—899	— 7.0
דיסי הש' ש'	2309	+ 57	+ 2.5
פרע' הש' ש'	4500 *		
בל"ל הש'	4875	+ 1	(+)
כו' הש' ש'	16350	—350	— 2.1
כלל נדל"ן	351	+ 8	+ 2.3
כלל תעשיות	1348	+ 15	+ 1.1
עדן 0.5	1218 *		
פכה 0.5	4210 *		
פריון	2780 *		
פז נפט	12500	—200	— 1.6

* ללא שינוי

חיפה

בבית הכנסת לנוער בביהכ"ס „יבנה — נצח ישראל"

התפילות בליל שבת לפי זמני הדלקת נרות, ובשבת בבוקר ב־8.15, לפני התפילה ב־7.30 שעור בתלמוד בפי הרב ישעיהו נגר, רבו של בית הכנסת. לפני הקריאה לימוד משניות לזכרם של תלמידי ביה"ס שנפלו במערכות ישראל.

בית הכנסת הפועל המזרחי (רח' החלוץ 59)

בשבת בשעה 7.00 בבוקר יתקיימו 2 שיעורים בתנ"ך ובגמרא מפי החב' בנהם המר, ובשעה 10.30 שעור בהגג רמב"ם מפי החב' יוסף קריצר.

בית הכנסת „היכל אליהו" האשכנזי בנוה שאנן —

כ. שפרינצק

התהלות והתפילה בשבת ב־7.00 בבוקר, לאחר התפילה שיעור בפרשת השבוע.

הועדה המקומית לתכנון ולבניה
נ ת נ י ה

ניתנת בזה הודעה כי לוועדה הוגשה בקשה לאישור תוספת בבית מגורים לבית צל חלקה 80 בגוש 8273 רח' גורוק, יהודה הנשיא 7 בחריגה קומה נוספת + חדרים על הגג וצד 6% הקלה בניה ת.ב.ז.: 6841 — תכנית בס' 178/86.

את התכנית ניתן לראות במשרדי הועדה.

המעוניינים אשר להגיש התנגדות במשך שבועיים מיום פרסום הודעה זו.

י. אהרוני
יו"ר הועדה המקומית

משרד המשפטים

סדנאות, הרצאות, סמינריונים

משרד המשפטים מודיע בזה על הפעולות שתתקיימנה בשבועות הקרובים בתחום המשפט העברי.

בירושלים (בשיתוף לשכת עוה"ד — המרכז המשפטי)

סדנא: אתיקה שיפוטית במשפט העברי

הסדנאות יתקיימו מדי יום ג', החל מיום ג' י"א באייר תשמ"ו (20.5.86), ועד ח' בתמוז תשמ"ו (15.7.86), בשעה 20.30.
הסדנא הראשונה תתקיים ביום ג', י"א באייר תשמ"ו (20.5.86), בשעה 20.30.

יושב ראש : פרופ' נחום רקובר, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה
דברי פתיחה: השופט בן־ציון שרשבסקי, שופט בית־המשפט העליון לשעבר
המרצה : השופט צבי טל, בית המשפט המחוזי, ירושלים
המקום : המרכז המשפטי, רח' שופן ז, ירושלים

בחיפה (בשיתוף לשכת עורכי הדין, מחוז חיפה)

סדרת הרצאות

ההרצאות תתקיימנה בלשכת עורכי הדין, רח' הרצל 21, חיפה, מדי שבועיים בימי שני, החל מיום ב', י' באייר תשמ"ו (19.5.86), בשעה 19.00.

ישיבת הפתיחה
יושב ראש : מר יואל סלומון, עו"ד, ראש הלשכה במחוז חיפה
פתיחה : השופט אברהם פרידמן, נשיא בית המשפט המחוזי, חיפה
המרצה : עו"ד נפתלי ליפשיץ, דיני שליחות
המועד : י' באייר תשמ"ו (19.5.86)

ההרצאות הבאות
ד"ר יעקב ווינרוט — הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת ת"א — הפללה עצמית, כ"ד באייר תשמ"ו (2.6.86)
השופט אהרן מלמד — נשיא בית המשפט לנוער — העונש כשיקום כפוי, ט' בסיון תשמ"ו (16.6.86)
עו"ד יצחק מירון — חוזה לטובת אדם שלישי, כ"ג בסיון תשמ"ו (30.6.86)

ערב עיון: הרמב"ם - האיש ומשנתו

(בשיתוף עירית חיפה)

ערב העיון יתקיים בבית פבזנר, רח' פבזנר 51, חיפה, ביום ד', י"ב באייר תשמ"ו (21.5.86), בשעה 20.00.

המרצים:
השופט יצחק יעקבי שווילי, בית המשפט המחוזי, חיפה — על דמוקרטיה ושלטון החוק
הרב יעקב חיים — הרמב"ם בהלכה ובמחשבה
ד"ר אורי לוי — הבריאות במשנתו של הרמב"ם

בבאר־שבע (בשיתוף לשכת עוה"ד, מחוז הדרום)

סדנאות בדיני עונשין

המפגשים יתקיימו בלשכת נשיא בית־המשפט המחוזי, באר־שבע, בימי שלישי, בשעה 18.30.
הסדנא הראשונה תתקיים ביום ג', י"א באייר תשמ"ו (20.5.86), בשעה 18.30.

דברי פתיחה: השופט יעקב סירקל — נשיא בית המשפט המחוזי, באר־שבע
המרצה : ד"ר אברהם אמיר — אוניברסיטת בן־גוריון בנגב

סמינריון בדיני נזיקין

(בשיתוף לשכת עורכי־הדין)

יום ה'—מוצ"ש, כ'—כ"ב באייר תשמ"ו (29—31.5.86), בית הארחה קיבוץ לביא

פתיחה: עו"ד בן־ציון לנגנטל — סגן ראש לשכת עוה"ד
מרצים: השופט פרופ' אהרן ברק, בית המשפט העליון — מגמות בדיני נזיקין
הרב אברהם שיינפלד, דיין בית הדין הרבני, ת"א — חוות דעת רשלנית
הרב יהודה גלעד, רב קבוצת לביא — משבר הבנקים — היבט משפטי; פמיניזם ביהדות
מנחים בסדנאות: השופט צבי טל, בית המשפט המחוזי, ירושלים; השופט צבי מ. הכהן, בית המשפט המחוזי, תל־אביב
סיכום : פרופ' נחום רקובר, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה

הסמינריונים הבאים:
דיני חוזים — 19—21.6.86, בית הארחה ניר עציון
דיני שומרים — 17—19.7.86, מלון הולילנד, ירושלים
דיני עונשין — 28—30.8.86, מלון לרום, ירושלים

פרטים והרשמה: משרד המשפטים 02-270266.

ב"ה

עוז ושלום — נתיבות שלום — הרבעון "תיקון"

בית מדרש לשלום

BEIT MIDRASH L'SHALOM

שלושה שבועות של לימוד תורה בירושלים

כ"ב סיון (29.6.86) עד ט' תמוז (16.7.86)

הקורסים:

משה גרינברג:	גבורה וכח בהשקפת המקרא	(ימי ב', ד' 19.00—20.30)
משה דוד הר:	יהודים וגויים בתקופת החשמונאים	(ימי ב', ד' 19.00—20.30)
אוריאל סימון:	מוסר ופוליטיקה לאור פרשיות מחיי דוד המלך	(ימי א', ג' 19.00—20.30)
אביעזר רביצקי:	עם סגולה וארץ סגולה במחשבת ישראל	(ימי ב', ד' 20.45—22.15)
משה הלברטל:	השיקול המוסרי בפרשנות חז"ל	(ימי א', ג' 20.45—22.15)

COURSES IN ENGLISH

Michael Rosenak, Beverly Gribetz	Value Conflict and Moral Choice "Bein Adam L'chavero"	(M,W	19 00—20 30)
	Social Relations in the Talmud	(S,T	19 00—20 30)
Jeremy Milgrom	Jews and Non-Jews-Partnership, Tolerance and Exclusivity	(S,T	20 45-22 15)
Michael Lerner	Peace and Jewish Community Issues	(M,W	20 45—22 15)

ד"ר מיכאל לרנר, מנהל בית המדרש

כל קורס יתכנס פעמיים בשבוע — סה"כ 6 פגישות.
המקום: מכון חזקיהו — רח' חזקיהו המלך 15

אינפורמציה נוספת והרשמה: בית מדרש לשלום ת.ד. 4433 ירושלים 91043, טל: 02-699418/9

מספר המקומות מוגבל

שערי חליפין במט"ח

בנק המזרחי המאוחד

שערי קניה ומכירה של בנקנוטים והעברות במטבע־חוץ ליום 15.5.86 עד למחרת בשעה 12.30, לעסקות בדולרים עד לסך 1,000 דולר ובלבד המטבעות עד שווי 500 דולר. והו במפורט להלן:

יתוסף לשערים דלהלן יש לגבות עמלה בשיעור של 0.75%

המדינה	המטבע	יחי'	שער קניה (שקים והעברות)	שער מכירה (שקים והעברות)	שער קניה (בנקנוטים)	שער מכירה (בנקנוטים)
ארה"ב	דולר	1	1.4728	1.4912	1.45	1.52
בריטניה	לישט	1	2.2713	2.2997	2.23	2.34
גרמניה	מרק	1	0.6735	0.6820	0.66	0.70
צרפת	פרנק	1	0.2107	0.2133	0.20	0.22
הולנד	גולדן	1	0.5971	0.6046	0.58	0.62
שווייץ	פרנק	1	0.8105	0.8207	0.79	0.84
שוודיה	כתר	1	0.2084	0.2110	*0.20	*0.22
נורווגיה	כתר	1	0.1969	0.1994	*0.19	*0.20
דנמרק	כתר	1	0.1817	0.1641	0.17	0.19
פינלנד	מרק	1	0.2949	0.2986	0.28	0.30
קנדה	דולר	1	1.0687	1.0821	1.04	1.10
אוסטרליה	דולר	1	1.0530	1.0662	0.99	1.10
דרא"פ	רנד	1	0.6863	0.6949	0.67	0.71
אוסטריה	שילינג	10	0.9545	0.9664	0.93	0.99
איטליה	לירה	1000	0.9799	0.9921	**0.92	**1.01
יפן	ין	100	0.9035	0.9148	0.88	0.93

* רק לגבי בנקנוטים בערכים של עד 100 כתר
** רק לגבי בנקנוטים בערכים של עד 10,000 לירטות
לגבי בנקנוטים בערכים גבוהים יותר יש לקבל את השער מהאגף לעסקות חוץ.

רדיו

קול המוסיקה

07.30 „שחרית מוסיקלית"; 9.30 ... 12.05 בהרצתו של...; 13.00 „מוסיקה קלאסית קלה"; 14.00 „בואי אתי אל ארגנטי"; 17.00 „דוד הזהב"; 18.00 „לבקשתכם"; 19.07 „בגישים שיר"; 21.00 „קונצרט ליל השבת"; 23.00 „קוליה".

מוצאי"ש

20.05 אופרה; 23.00 „מוסיקה קאמרית".

רשת א'

07.30 „פעמי המזרח"; 09.30 „מפגש"; 10.30 „רדיו קלי"; 11.05 רגע של עברית; 11.10 השידור היומי לבתי־ס; 11.30 „השכלה ודעת לכל"; 12.05 „והאר עינינו"; 14.06 „לבת ולבן ולכל המתעניין"; 15.00 „קבלת שבת" — פרשת „בהר"; 16.05 „עם אנשים".

מוצאי"ש

22.05 „שיחת הליך"; 23.05 „עכשין ספרותי".

רשת ב'

06.00 „שמע ישראל", „מה טובו אהליך יעקב" וסיכום המשנה היומית; 06.12 התעמלות בוקר; 06.22 להקלאי; 06.30 סקירת מאמרי המערכת של עתוני הבוקר; 08.05 „כל צבעי הרשת"; 10.05 חדשות מן העולם הערבי; 12.05 חדשות מקומיות; 12.10 „שריקת פתיחה"; 14.06 „תן חיוך"; 15.05 הרשות בצבעי תרבות ואמנות; 15.10 הודעה על זמני כניסת השבת; 15.11 „עד כאן".

מוצאי"ש

21.05 „הבדלה"; 21.08 „ניגונים"; 22.05 פרקי היום בתנ"ך; 22.10 „מלווה מלכה"; 23.05 „הכל זהב".

גלי צה"ל

05.45 פרקי אבות; 05.55 באופן מילולי; 06.00 את פתיחת השידורים; מבזק ידיעות; 06.05 פזמונים לכוכבים; 06.30 „פוקחים עין"; 07.07 תוספת בוקר; 08.05 בוקר טוב ישראל; 09.05 בילוי נעים; 11.05 קורלה של אמא; 12.05 „סגדלים"; 14.05 עוד לא שבת; 15.05 תאטרדיו; 16.05 שיר בשקט בשקט; 17.05 רבעים דקימנטריים.

טלוויזיה

טלוויזיה לימודית

08.15 קשת וענן; 08.40 מסך לי ספרות (יסודי); 09.00 מוסיקה ד' — ו'; 09.20 לשון ותקשורת ג — ה'; 10.10 חשבון ו'; 10.30 הגיל הרך; 11.00 מדעי הטבע (יסודי); 11.15 חברה ותרבות (יסודי); 11.45 אזרחות (הטה"ב); 12.15 חברה ותרבות; 12.45 מוסיקה על־יסודי; 13.30 דיזי גילספי; 14.30 האוניברסיטה הפתוחה; 15.00 התפוצה האדית; 16.00 ערב חדש.

טלוויזיה כללית

מוצאי"ש

20.00 „צירופים"; 20.30 „קרובים קרובים"; 21.00 מבט לחדשות; 21.20 ספורט: משחק השבוע; 20.20 „באגנום, חוקר פרטי"; 23.05 „פרדייד"; 24.05 פסוקו של כקום; חדשות.

בתי חולים

יום שישי

ירושלים: הדסה עין כרם (ילדים, פנימית, עיניים), ביקור חולים (נשים, א.א.ג.), שערי צדק (כירורגית), הדסה הר הצופים (אורתופדית).

שבת

ירושלים: ביקור חולים (ילדים, א.א.ג.), הדסה עין כרם (פנימית, נשים, עיניים), שערי צדק (כירורגית), הדסה הר הצופים (אורתופדית).

מגן דוד

טלפון חירום 101 : ירושלים, בית־שמש, תל־אביב, חיפה, נהריה, עכו, חדרה, הרצליה, כפר־סבא, נתניה, קרית־שמונה, צפת, ראשון לציון, באר־שבע, אופקים, דימונה, ערד, אילת.

ירושלים — טל' 523133, בית־שמש — 811288, תל־אביב — 460111, רמת־גן, גבעתיים, בני־ברק — 781111, פתח־תקוה — 9231112, קרית־אונו — 344442, חולון — 803133/4, בת־ים — 585555/6, חיפה — 512233/4, נהריה — 923333, עכו — 979333, 912333, קרית־טבעון — 931401, קרית־ביאליק — 721817, חדרה — 063-22333, הרצליה — 541333, כפר־סבא — 33222, טבריה — 067-90111, קרית־שמונה — 067-44334, בית־שאן — 065-8722, עפולה — 065-93333/4, חצור הגלילית — 067-36333, קצרין — 067-61333, נצרת עלית — 065-73333, מגדל־העמק — 065-4006, רחובות — 054-451333, אשדוד — 055-51332/3, אשקלון — 051-23323, לוד — 054-229133, רמלה — 054-221022, קרית־גת — 051-881333, קרית־מלאכי — 055-8233, ראשון־לציון — 942333, שדרות — 051-97074, בארשבע — 057-78333, אופקים — 923022, נתיבות — 941033, דימונה — 59333, ערד — 957222, ירוחם — 80133, מצפה־רמון — 88333, אילת — 059-72333, צפת — 067-30333.

שערים יציגים

להלן השערים היציגים ל־15.5.86:

דולר ארה"ב :	1.4818
לי"ש :	2.2812
מר"ג :	0.6765
פר"צ :	0.2121
פל"ה :	0.6004
פר"ש :	0.8142
כת"ש :	0.2098
כת"נ :	0.1983
כת"ד :	0.1829
דולר קנדי :	1.0771
דולר אוסטרלי :	1.0627
רנ"ד :	0.6876
פר"ב : (10)	0.3314
שיל. אוס' : (10)	0.9618
לירה איטלקית : (1000)	0.9859
ין יפני : (100)	0.9055
פאונד אירי :	2.0561
דינר ירדני :	4.2528
לירה לבנונית : (10)	0.5514
לירה מצרית :	0.8372

בתי מרקחת

יום שישי

ירושלים — הרצל, יפו 36 225059.
תל אביב — בס, פרישמן 66 237326. בבלי עזיאל 1 פנת טולדנו 10 440552 שכון בבלי.
פתח תקוה — קופ"ח הכללית, חיים עוזר 905271.
נתניה — נאות שקד, מרכז מסחרי אזורים 52484.
חולון — ד"ר חורי, סוקולוב 70 842433. עין יהב, עין יהב 4 884854.
ב"ב ר"ג — אסותא, ז'בוטינסקי 41 ר"ג 7511874.

יום שבת

ירושלים — ביה"ח עין כרם, עין כרם 446350. קופ"ח של ההסתדרות ברפאת רוממה רח' הרב 28 523191.
תל אביב — בס, פרישמן 66 237326. יהוה, אצ"ל 52 שכ' התקוה 378403. בס, פרישמן 66 237326. סופרפרם, אינשטיין 40, רמת אביב 413730.
פתח תקוה — סופרפארם, רח' שפירא 43 909030.
נתניה — נאות שקד, מרכז מסחרי אזורים 52484.
חולון — המרכז, ויצמן 12 845236.
ב"ב ר"ג — הכוכב, ביאליק 30 ר"ג 723674.

לוח ירושלים

● בנות יעקב בהודרגים, 3 + צ"א + מיפסה, להורים, — 02-851120.

לוח הצופה

● דרושה אשת מסורה לטיפול בילדים, אחה"צ, 03-302268, ...א בשבת.

הצופה

עיתון יומי

HATZOFE DAILY

המו"ל: הצופה בע"מ. העורך: משה אישון, מערכת ומנהלה: תל־אביב, רח' המסגר 66. טל' 336056. ת"ד 2043. חשבון בנק הדואר 441144 ★ סניף ירושלים: רח' בן־יהודה 3. ת"ד 1148. טל: 02—234910. בערב טלפון: 02—639524 ★ סניף חיפה: רח' ארלוזורוב 1. טל' 04—663628 ★ דפוס העשור בע"מ תל־אביב.

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות והפרסומות

صكا من الاهل

הפגנה למען יהודי רוסיה נערכה מול בית הידידות ישראל–בריה"מ

חגיגות העצמאות נערכו בעיר עמנואל בשומרון

להשכרה בהזדמנות
בית בודד
4 חדרים · מחסן (אפשרי מרפאה)
קרית שמואל — חיפה
טל. 04-255902

בית החולים בקור חולים ירושלים
ברכות מזל־טוב
להולדת הבנים/הבנות

יזכו ההורים לגדלם לתורה, לחופה ולמעשים טובים

ה ה נ ה ל ה

המוסד לביטוח לאומי

מכרז מס' 2003/86
קלפים למזוזות

הצעה לקבל את ההצעה הזולה ביותר או כל הצעה.

דרוש
ראש ישיבה לישיבה תיכונית במרכז הארץ
בוגר ישיבת הסדר • נסיון רב בחינוך • מגורים במקום

לפנות ת.ד. 23217, תל-אביב

הודעה חשובה
זה עתה יצא לאור במהדורה חדשה ומפוארת
הספר
אורחות צדיקים
מוגה ומתוקן לפי המקורות ודפוס ראשון — פרג שמ"א
עם ניקוד מדויק ופיסוק נאה, עם מבוא מקיף

בתנועה

תל אביב

מכון "צומת" — צוותי מדע ותורה, אלון שבות
החברה לנאמנות של בנק לאומי לישראל
מזמינים לרב שיח בנושא:
חז"ל ויחסם למדעים
בהשתתפות חתני פרס
קרן אברמוביץ־צייטלין לתורה ומדע
הרב ישראל הס — הרב אברהם קורמן
תנועת „אל המקורות" — פרופ' אלווין רדיקובסקי
ביום א', ט' אייר תשמ"ו (18.5), בבית „המרכז הישראלי", שטראוס 10, ירושלים

סדר היום:
20:00 תפילת ערבית
20:15 פתיחה: מייסד הקרן מר **מגדל אביב**
20:50 מנמקי חבר השופטים: פרופ' **יחיאל דומב**
21:00 **רב שיח:** חז"ל ויחסם למדעים
22:15 שאלות הקהל וכיבוד קל

מכרז מ"2
המועצה הדתית רחובות

צבי לויגער
ראש המועצה הדתית

מרכז קהילתי ש.א. מעריב · **מעריב** · מחלקה לסיורים נוער מרכז אליצור

צעדה לציון יום־ירושלים
וח"י שנים לחידוש ההתישבות בגוש־עציון
הציבור מוזמן להשתתף בצעדה בסימן
"נצח ירושלים"
שתתקיים אי"ה ביום חמישי כ"ז אייר תשמ"ו (5.6.86)

הצעדה נחלקת לשני צירים
א. ציר ...יטיבי לכת לאורך 9 ק"מ.
יציאה: מבריכות שלמה בשעה 14:00, לכיוון מרכז גוש־עציון.
ב. ציר משפחתי לאורך 4 ק"מ.
יציאה: מנוה־דניאל בשעה 15:00, לכיוון מרכז גוש־עציון.
• הצעדה תלווה בהסברים, ובדפי מידע של ביה"ס שדה כפר־עציון לאורך המסלול.
• יש להצטייד בכיסוי ראש ובמים.
• כל משתתף יוכל בהצעדה ולקבוצות המצטיינות בצעידתם, בתלבושתם, ובמורל יחולקו פרסים.
• בשעה 18.00 תתקיים עצרת המונים בהשתתפות:
ראש הממשלה מר שמעון פרס, אישי ציבור ואמנים ידועי שם.
להרשמה ולפרטים נוספים נא לפנות אל:
מתנ"ס גוש־עציון: 02-931567
מרכז "אליצור": 03-464602
להתראות!!!
בברכת
בנק המזרחי המאוחד

בשר עגל חלב הבשר הטוב ביותר שבנמצא. מקורו בעגלים בני חודשיים וחצי עד שלושה, שניזונו אך ורק על חלב ובתקופה האחרונה גם על ביצים. הבשר הוא לבן (צבע אדום כהה מראה שלבהמה ניתן מזון מתצק).
– מתוך "לארוס גאסטרונומיק", האנציקלופדיה הצרפתית הגדולה למזון, יין ובישול, מאת פרוספר מונטיין.

בשר עגל חלב אין מעליו.

עכשיו תיהנה בארץ גם מהנתחים המובחרים שלא היו בשוק בעבר:

אנטריקוט עם עצם Antrecote
אוסובוקו אמיתי Ossobouco
פריים־ריב Prime Rib
צלעות ספר־ריבס Spare Ribs

הבשר **כשר ומוכשר** בתכלית הכשרות, ביוזמת כבוד הרבנים הראשיים, בהשגחת הרבנות הראשית ופיקוחו של מנהל מחלקת הכשרות. (בקרוב גם **גלאט־חלק**).
מיוצר במפעל מיוחד ויחיד במינו בעולם, בהולנד.
הבשר בשרייה במלח ובשטיפה ללא מגע יד אדם, עד להקפאה עמוקה מיידית, המבטיחה את מיטב טעמו של הבשר.
מיוצר ומשווק בפיקוח צמוד של השרותים הווטרינריים. עכשיו אפשר להכין מבשר עגל חלב, על טהרת הכשרות, את **כל** מעדני המטבח האירופי, המזרחי והסיני, ללא הגבלות.
טעם — ותגלה כי החלקים עם העצם הם הטעימים והעסיסיים ביותר.

משווקים ראשיים (סיטונות):
החברה לקירור ואספקה — נחמיה לחוביץ, טל' 803216 (03)
בית קירור "המחסין", טל': 380475 (03)
תנובה — בכל סניפי "בעד" וסיטונאים מורשים ע"י משרד המסחר והתעשיה

המכירה לציבור:
רשתות שקם, צרכניות, קראוף, הצרכן, סופרסל, היפרשוק, פלקון...

יבואנים: יעקב פלקון • מאיר עזרא ובנו

בזכותך המחנה מלוכד
בצת
עליך המלאכה לגמור!

ב־כ"ה אייר תשמ"ו
3.6.86
יום הבחירות

בזכותך ובזכות מאה וחמישים אלף חברים מאמינים שהתפקדו - איחדנו את המחנה והרחבנו שורותיה.
עכשיו עומדים לפני השלב המכריע בתהליך הדמוקרטי של התנועה - בחירות פנימיות, אישיות, חופשיות ופתוחות בפיקוחה של ועדת-הבחירות-המרכזית.
כעת עליך המלאכה לגמור. זו זכותך וגם חובתך להמשיך ולשאת באחריות לשיקומה ולהצלחתה של תנועה-דתית-לאומית מאוחדת וחזקה.
אי"ה ביום שלישי, כ"ה אייר תשמ"ו, 3.6.86 נבחר כולנו את צירי הועידה ואת חברי מועצות הסניפים בכל רחבי הארץ.
בוא להצביע ביום הבחירות כדי לבנות תנועה גדולה, לבחור הנהגה אמינה ולהשפיע על דרכה הרעיונית של הציונות-הדתית בהתמודדותה עם בעיות המדינה, העם והחברה.
השמע קולך ביום הבחירות וקולך ישמע בועידת התנועה ובמוסדותיה. רק מי שמצביע משפיע.

הציונות הדתית זקוקה לך ואתה זקוק לה.

מפד"ל
נבעדה
המבצע לחידוש פני התנועה

התנועה הדתית לאומית